

รายงานผลการวิจัยทุนงบประมาณแผ่นดิน

พ.ศ. 2526

เรื่อง

อวัจนภาษาในนวนิยายรอบทศวรรษ 2516 - 2525

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อวยพร ทานิช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดิเรพันธ์ อนวัชศิริวงศ์

อาจารย์ เมตตา กฤตวิทย์

จพ
นศ 15
005306

คณะมนุษยศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายงานผลการวิจัยทางประมาณแผ่นดิน

พ.ศ. 2526

เรื่อง

อวัจนภาษาในนวนิยายรอบทศวรรษ 2516-2525

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อวยพร

พานิช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถิรนนท์

อนวัชศิริวงศ์

อาจารย์เมตตา

กฤตวิทย์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะนิเทศศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ISBN 974-569-824-5

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง "อวัจนภาษาในนวนิยายรอบทศวรรษ 2516-2525" เล่มนี้ได้รับทุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2526 เป็นงานที่ร่วมกันทำระหว่างผู้วิจัย 4 คน ได้แก่ ผศ.อวยพร พานิช ผศ.ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ อ.เมตตา กฤตวิทย์ และ ผศ.อุบลรัตน์ ศิริชูวงศ์ ได้เดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ ทำให้งานวิจัยหยุดชะงักไประยะหนึ่ง และเพิ่งมาเริ่มทำต่อในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งเป็นระยะที่ อ.เมตตา กฤตวิทย์ เดินทางกลับจากต่างประเทศมารับราชการต่อ

งานชิ้นนี้เป็นงานที่ขอมขอเชคระยะเวลาสำรวจนวนิยายถึง 10 ปี ทำให้มีนวนิยายจำนวนมากที่ต้องอ่านและวิเคราะห์ ผู้ที่เป็นผู้แนะนำทฤษฎีในการวิจัยคนสำคัญ ได้แก่ อ.เมตตา กฤตวิทย์ ผู้วิจัยได้ช่วยกันคัดคอด้านกึ่งพิมพ์นิตยสาร และนวนิยายรวมเล่ม ช่วยอ่านนวนิยายทุกเล่มอย่างละเอียด ให้ข้อคิดในการวิจัย และช่วยกันวิเคราะห์จนเป็นรูปเล่มดังที่เห็นนี้

เนื่องจาก ผศ.อุบลรัตน์ ศิริชูวงศ์ ได้เดินทางไปต่างประเทศตั้งแต่ช่วงแรกๆ ที่เริ่มทำการวิจัย ทำให้ไม่สามารถร่วมศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดได้ แต่ก็ได้ช่วยกำหนดแนวทางการวิจัย การสำรวจหานวนิยาย และช่วยอ่านและตั้งข้อมูลจากนวนิยายจำนวนหลายเล่ม กลุ่มผู้วิจัยต้องขอขอบคุณ ผศ.อุบลรัตน์ ศิริชูวงศ์ เป็นอย่างมากมา ณ ที่นี้

นอกจากนั้น ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก็เป็นหน่วยงานที่ช่วยสนับสนุนการวิจัยอย่างเต็มที่ แม้งานจะลาช้า แต่ก็ยังไม่ตัดสิทธิ์การรับทุนวิจัย ยังคงให้อีกาสแก่ผู้วิจัยจนกระทั่งผลงานเสร็จเป็นรูปเล่ม

ผู้วิจัยคาดว่า งานวิจัยชิ้นนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาสาขานิเทศศาสตร์ และสาขาวรรณกรรมพอสมควร โดยเฉพาะน่าจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาลึกซึ้งยิ่งขึ้นในเรื่องอวัจนภาษา ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวแต่กลับมีตำราและงานวิจัยเรื่องนี้อยู่ไม่มาก

กลุ่มผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	3
วิธีวิจัย.....	3
การดำเนินการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	6
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและความหมายของศัพท์.....	6
บทที่ 2 การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	9
ทฤษฎีการสื่อสารเชิงอวัจน.....	9
อวัจนภาษาในวัฒนธรรมไทย.....	28
บทที่ 3 ผลการวิเคราะห์อวัจนภาษาตามแนวทางต่าง ๆ.....	37
วิธีการศึกษาอวัจนภาษาตามทฤษฎีโครงสร้างและผลการวิเคราะห์.....	41
วิธีการศึกษาอวัจนภาษาตามทฤษฎีหน้าที่ประโยชน์และผลการวิเคราะห์.....	52
บทที่ 4 อวัจนภาษาที่พบในนวนิยายไทย.....	82
บทที่ 5 แนวการเขียนอวัจนภาษาในนวนิยาย.....	118
ความสำคัญของการใช้อวัจนภาษาในการเขียนนวนิยาย.....	118
วิธีการใช้อวัจนภาษาในการเขียนนวนิยาย.....	119
บทที่ 6 ปัญหาและข้อเสนอแนะ.....	125
บรรณานุกรม.....	127

เลขหน้ ๑๓๕
เลขทะเบียน 005306
วันเดือนปี 5๓.๓.๖2

บทคัดย่อ

ภาษาในการสื่อสารของมนุษย์เราจำแนกได้เป็นภาษาที่เป็นตัวอักษรหรือวจนภาษา และภาษาที่ปรากฏในรูปแบบอื่น ซึ่งไม่ใช่ตัวอักษรหรือวจนภาษา ได้แก่ การแสดงสีหน้า ท่าทางการแกงกาย เป็นต้น การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงเฉพาะวจนภาษาที่สื่อออกมาโดยผ่านวจนภาษาในนวนิยายไทยช่วงปี พ.ศ. 2516-2525 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษามโนทัศน์ของวจนภาษาที่ปรากฏในการ เขียนนวนิยายว่าได้สะท้อนลักษณะวัฒนธรรมไทยมากน้อยเพียงใดและอย่างไร อีกทั้งรูปแบบในการนำเสนอเป็นเช่นใด

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร จากการสุ่มเลือกนวนิยายเรื่องต่าง ๆ จากนวนิยายที่ได้รับรางวัลในรอบ 10 ปี ปีละไม่เกิน 2 เรื่อง รวมได้ 16 เรื่อง และจากนวนิยายที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านสูงอีกจำนวน 12 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 28 เรื่อง ทั้งนี้ได้กำหนดเงื่อนไขว่า นวนิยายเหล่านั้นจะต้องตีพิมพ์จบบริบูรณ์ภายในเดือนมกราคม 2516 ถึงเดือนธันวาคม 2525

เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับวจนภาษายังมีอยู่น้อยมาก งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้ตั้งพื้นฐานความรู้ในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารเชิงวจนะ ซึ่งแบ่งประเภทของวจนภาษาไว้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ (1) กิริยาท่าทาง-การเคลื่อนไหวของร่างกาย (2) การสัมผัส (3) ลักษณะทางกายภาพ (4) เสียง (5) ระยะห่าง หรือเทศภาษา และ (6) เวลาหรือกาลภาษา

จากการศึกษาพบว่าในวัฒนธรรมไทยนั้น มีการใช้มือและไหล่สูง แต่ไม่นิยมการสัมผัส การใช้วจนภาษาของคนไทยที่ปรากฏในนวนิยายสะท้อนถึงค่านิยมและบุคลิกลักษณะของคนไทยได้ชัดเจน เช่น ความเกรงใจ การนบนาบ และความสำรวม ไม่ค่อยแสดงออก

นอกจากนี้ในการศึกษาครั้งนี้ยังได้นำเอาแนวทางการศึกษาจากทฤษฎีโครงสร้าง และทฤษฎีการหน้าที่มาเป็นแกนในการอธิบายสิ่งที่ปรากฏในการนำเสนอวจนภาษาในนวนิยายไทย เพื่อชี้ให้เห็นถึงวิธีการที่อาจศึกษาได้เป็นอย่างดีและจุดอ่อนของการใช้แนวทางศึกษาเหล่านั้น

อย่างไรก็ดี ปัญหาที่พบในการวิจัยครั้งนี้ คือความยากลำบากในการพิจารณาวิชา
ในแง่ที่เป็นกระบวนการสื่อสาร เพราะใช้วิธีการศึกษาวิชานานวิชาภาษาแทนที่จะเป็น
การศึกษาจากตัววิชาโดยตรงเลย แต่ข้อที่ได้ก็คือมองเห็นวิธีการนำเสนอของนักเขียน
ว่าเสนอวิชาในรูปแบบใด อย่างไร อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาถึงกลวิธีการสร้าง-
สรรค์ศิลปการประพันธ์ของไทยต่อไป

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

คงไม่มีใครปฏิเสธว่า ในโลกการสื่อสารทุกวันนี้ ภาษามิมีบทบาทอย่างยิ่ง ในการสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจ รั้บระหว่างบุคคล กลุ่มชน และสังคม ภาษา เป็นรหัสที่คนในสังคมตกลงร่วมกันใช้เป็นพาหะนำสารแพร่กระจายไปสู่บุคคลที่เราต้องการ สื่อสาร เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายนั่นเอง นักวิชาการต่างก็พยายาม ศึกษาเครื่องมือตัวนี้ เพื่อหวังผลในการสื่อความหมายให้มีประสิทธิภาพที่สุด

เนื่องจากวิธีการสื่อความหมายในปัจจุบันมีได้ใช้เพียงถ้อยคำในการบอก ความหมาย หากยังมีส่วนอื่น ๆ ที่อธิบายความหมายให้ชัดหรือรวมสื่อสารเข้าใจได้ เช่น ภาพ กิริยาพาทาง น้ำเสียง สีหน้า แววตา ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถบอกความหมาย ได้นอกเหนือจากถ้อยคำนี้ นักวิชาการเรียกว่า อวัจนภาษา ซึ่งอธิบายได้ว่า หมายถึงภาษา ที่ไม่ใช่ถ้อยคำอธิบาย แต่ใช้ลักษณะร่างกาย สิ่งของ สีสิ้น ฯลฯ บอกความหมายได้ อวัจนภาษาจึง เป็นสิ่งซึ่งควรศึกษาในฐานะเครื่องมือในการสื่อความหมายที่มีอิทธิพลใกล้เคียง หรือพอ ๆ กับถ้อยคำภาษาซึ่งเรียกกันว่า วัจนภาษา ด้วย

อวัจนภาษาแฝงความหมายได้หลายระดับ บางลักษณะเป็นสัญลักษณ์สากลที่ ทุกคนเข้าใจได้ เช่น การพยักหน้า แปลว่า คอบรับ แต่ก็มึบางลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์ เฉพาะสังคมหรือท้องถิ่น เช่น การไหว้ของไทย หรือการจ้มมือทักทาย เป็นการแสดง การปฏิสัมพันธ์กันของแต่ละวัฒนธรรม (ไทย-ตะวันตก) วัฒนธรรมเป็นค้ว่าหนดพฤติกรรม ทางอวัจนภาษาอย่างมาก การแสดงออกโดยไม่ใช้คำพูดนั้นจนเรารับมาจากสังคมรอบตัว ตั้งแต่เด็ก ฉะนั้นการใช้อวัจนภาษาในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมจึงมีทั้งที่ต่างกันและมี ลักษณะสากล

นวนิยายเป็นสื่อมวลชนประเภทตีพิมพ์ที่ส่งผลถึงประชาชนจำนวนมาก มีผู้รับสารที่ติดตามอ่านนวนิยายเป็นเรือนหมื่น ทั้งส่วนที่ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ตามนิตยสาร และที่จัดพิมพ์เป็นเล่ม นวนิยายเป็นภาพสะท้อนของสังคมที่แวดล้อมตัวผู้เขียนและผู้อ่าน ผู้เขียนใช้ทั้งภาษาถ้อยคำ คือ วจนภาษา และ ภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำ คือ อวจนภาษา รวมกันอธิบายพฤติกรรมที่ปรากฏในภาพเหล่านั้น นอกจากนั้นอวจนภาษาในนวนิยายยังสามารถสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม อันได้แก่ วิถีชีวิตของคนไทยในช่วงเวลาที่นวนิยาย นั้น ๆ ถูกผลิต วิถีชีวิตดังกล่าวกินความรวมถึง บรรทัดฐาน (Norms) ค่านิยม (Value) มาตรฐานสังคม (Social Standard) ชนบประเพณี (Tradition) และระบบสังคมด้วย

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารของตัวละครในนวนิยายมักเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) และจะมีการใช้อวจนภาษาปะปนหรือ ประกอบกับวจนภาษาที่อธิบายพฤติกรรมอยู่ตลอดเวลา อวจนภาษาเหล่านั้น ได้แก่ ภาษาระหว่างบุคคล กิริยาท่าทาง การเคลื่อนไหวร่างกาย การสบตา การสัมผัส การแต่งกาย การแสดงสีหน้าและแววตา เป็นต้น

งานวิจัยนี้ได้เลือกหิมนวนิยายรวมเล่มจำนวน 28 เรื่อง จากช่วงเวลา 1 ทศวรรษ ระหว่าง พ.ศ. 2516-2525 มาศึกษาเกี่ยวกับการใช้อวจนภาษาว่า อวจนภาษามีบทบาทสำคัญมากน้อยเพียงไรในการสื่อความหมายและสะท้อนภาพสังคม และวัฒนธรรมไทย สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาอวจนภาษาในนวนิยายช่วงทศวรรษดังกล่าว เนื่องจาก เป็นช่วงทศวรรษที่ใกล้ตัวผู้วิจัย ผู้วิจัยมีส่วนร่วมรับรู้ในสภาพการณ์ทางสังคม ในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นประสบการณ์โดยตรงซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์มีน้ำหนัก และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นช่วงทศวรรษ 2516-2525 ยังเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างมาก เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ดังเช่น เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2516, 6 ตุลาคม 2519 และการเปลี่ยนรัฐบาล พ.ศ. 2521 เป็นต้น น่าจะมีผลต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยและน่าจะปรากฏอยู่ใน นวนิยายบ้างไม่มากก็น้อย

ในส่วนจำนวนนวนิยายที่เลือกมา 28 เรื่องนั้น สุ่มเลือกจากนวนิยายในรอบ 10 ปี (ที่ตีพิมพ์ระหว่าง พ.ศ. 2516-2525) จำนวนประมาณ 60 เล่ม เป็นทั้งนวนิยายที่ได้รับรางวัลและนวนิยายที่ไม่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านตามนิตยสารต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลรวมกันหลายแหล่งหลายระดับทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 เพื่อมุ่งศึกษาความสำคัญของอวัจนภาษาที่ปรากฏในนวนิยายไทยว่ามีบทบาทในการสะท้อนวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมความรู้ทางวิชาการ เกี่ยวกับความสำคัญของภาษา และความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับสังคม

2.2 เพื่อศึกษาลักษณะของอวัจนภาษาที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายไทย ทั้งด้านรูปแบบและหน้าที่เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษานวนิยายในเชิงภาษาและเชิงการสื่อสาร

2.3 เพื่อศึกษาวิธีการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม โดยวิเคราะห์จากอวัจนภาษาในนวนิยาย ซึ่งอาจช่วยส่งเสริมความรู้และความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรม และเครื่องชี้แสดงวัฒนธรรมของไทย

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1 ช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาการด้านอวัจนภาษา เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าเรื่องอวัจนภาษา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมยังมีน้อยมาก การวิจัยนี้จะช่วยให้การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้กว้างขวางยิ่งขึ้น

3.2 เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน โดยเฉพาะในด้านภาษาและการสื่อสาร รวมทั้งส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าเรื่องภาษาในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมได้อย่างดี

4. วิธีวิจัย

ใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำข้อมูลจากนวนิยายไทยที่ตีพิมพ์ในช่วงทศวรรษ 2516-2525 จำนวนประมาณ 50-60 เล่ม โดยมีหลักในการสุ่มเลือกนวนิยายที่จะใช้ในการวิเคราะห์ทั้งนี้

1. เป็นนวนิยายทุกเรื่องซึ่งได้รับรางวัลนวนิยายดีเด่น และรางวัลชมเชย
รอบปี รวมทั้งนวนิยายไทยที่ได้รับการยกย่อง และกล่าวถึงกันทั่วไป

2. เป็นนวนิยายไทยที่ลงเป็นตอนๆ ในนิตยสารต่างๆ ซึ่งมีผู้อ่านเป็น
จำนวนมาก (โดยพิจารณาจากยอดขาย) และนวนิยายเหล่านั้นสามารถสะท้อนให้
เห็นวัฒนธรรมไทยบางอย่างได้

5. การดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

5.1 กำหนดวิธีการคัดเลือกนวนิยาย โดยรวบรวมนวนิยายในรอบ 10 ปี
แบ่งพิจารณาเป็น 2 ประเภท

5.1.1 รวบรวมชื่อนวนิยายที่ได้รับรางวัลประเภทต่างๆ เช่น
รางวัลดีเด่น งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ รางวัลซีไรต์ จัดเป็นนวนิยายประเภทที่ 1
"นวนิยายที่ได้รับรางวัล" แล้วนำมาจับสลากเหลือเพียงปีละไม่เกิน 2 เล่ม รวม 16 เล่ม
ได้แก่

พ.ศ. 2516	ช้วนอกนา	ของ สี่ฟ้า
พ.ศ. 2517	ปลากรง	ของ โสภาค สุวรรณ
	บันกลางดงขุน	ของ กัญญาชลา
พ.ศ. 2518	นายอำเภอปฏิวัติ	ของ บุญโชค เจียมวิริยะ
พ.ศ. 2519	อยู่กับกง	ของ หยก บุรพา
	รัฐมนตรีหญิง	ของ กวางใจ
พ.ศ. 2520	ไฟหลงเชื้อ	ของ อรุณมัย
	ลมที่เปลี่ยนทาง	ของ กฤษณา อโศกสิน
พ.ศ. 2521	พุนกยูง	ของ นันทนา วีระชน
	อัญมณี	ของ แกมกาญจน์ ศุภวรรณ
พ.ศ. 2522	คนเขาดาน	ของ นิมิตร ภูมิदार
พ.ศ. 2523	บ้านโพนทราย	ของ คำหมาน คนโค
	ไต้กองลม	ของ โบตัน

พ.ศ. 2524	คำพิพากษา ถนนนอกเมือง	ของ ชชาติ กอมจิตติ ของ นิเวศน์ กัณฑ์ราษฎร์
พ.ศ. 2525	เจ้าฟ้า	ของ ทิริยะ พนาสุวรรณ

5.1.2 รวบรวมรายชื่อนวนิยายที่เคยลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสารฉบับเก่า ๆ ที่ผู้อ่านส่วนมากนิยมอ่าน โดยส่งแบบสอบถามไปยังสำนักพิมพ์ต่าง ๆ จำนวน 20 แห่ง ใ้รับการตอบรับจากบรรณาธิการนิตยสารต่าง ๆ 12 ฉบับ โดยให้ระบุชื่อนวนิยายประจำนิตยสารฉบับนั้น ๆ ที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านสูงสุดในรอบ 10 ปี จำนวน 5 เรื่อง แล้วนำชื่อนวนิยายที่รวบรวมได้มาจับสลากเหลือฉบับละ 1 เรื่อง รวม 12 เรื่อง จัดเป็นประเภทที่ 2 "นวนิยายยอดนิยม" ได้แก่

เรื่อง พรายนางแก้ว	ของ ชิตินันต์คา	ลงพิมพ์ในสตรีสยาม
เลือดพระนาง	ของ จามรี พรหมชมพู	ลงพิมพ์ในสาวสยาม
ตราไว้ในดวงจิต	ของ โบตัน	ลงพิมพ์ในจินัน
อันชกา	ของ ทมยันตี	ลงพิมพ์ในแพรว
พรหมไม่ไค้ลิต	ของ ศรีฟ้าลดาวัลย์	ลงพิมพ์ในกุลสตรี
รักเคี้ยวที่ปรารธนา	ของ รุ่งพราย เพชรลดา	ลงพิมพ์ในขวัญเรือน
มันหักเลือดจากลาคนขาว	ของ สุรยันต์ ศักดิ์ทิไสง	ลงพิมพ์ในสะบัดช่อ/เรื่องจริง
มัสยา	ของ พนมเทียน	ลงพิมพ์ในเคลิเมนต์
สายโลหิต	ของ โสภาค สุวรรณ	ลงพิมพ์ในสตรีสาร
ไม่รัก-ไม่สน	ของ รมนิยา	ลงพิมพ์ในจักรวาล
สะโลกุณหญิง	ของ อุปลักษณ์ กองแก้ว	ลงพิมพ์ในบางกอก
บันปิกทอง	ของ กฤษณา อโศกสิน	ลงพิมพ์ในสกุลไทย

5.2 อานนวนิยายที่คัดไว้อย่างละเอียด คุวิธิการเสนออวจนภาษา โดยพิจารณาจากเนื้อเรื่อง ลักษณะคำสนทนา ประกอบอวจนภาษาแต่ละประเภท คุปริมาณความถี่ในการใช้อวจนภาษา และคุความกระจ่างคานเนื้อหาว่า คุมาจากถอยคำสนทนาหรืออวจนภาษาทั้งกล่าว แล้วมันหักข้อมูลไว้

5.3 บันทึกอวัจนภาษาแต่ละประเภทบรรจุลงในบัตร เพื่อใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบ

5.4 ศึกษาอวัจนภาษาที่รวบรวมได้เพื่อค้นหาที่และองค์ประกอบของอวัจนภาษาแต่ละประเภท โดยศึกษาประกอบทฤษฎีอวัจนภาษาของตะวันตกและของไทย

5.5 ศึกษาปริมาณอวัจนภาษาที่ใช้ในนวนิยายแต่ละเล่ม แต่ละประเภท เพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกัน

5.6 วิเคราะห์การใช้อวัจนภาษาในนวนิยายไทย ในด้านวัฒนธรรม

5.7 ศึกษาแนวการเขียนนวนิยาย โดยใช้อวัจนภาษา ประกอบการอธิบายเนื้อหา

6. ขอบเขตของการวิจัย

6.1 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอวัจนภาษาซึ่งชี้ให้เห็นวัฒนธรรมไทย โดยเน้นหนักในการวิเคราะห์ทางด้านภาษาและการสื่อสาร

6.2 เป็นการศึกษาอวัจนภาษาจากนวนิยายไทยที่พิมพ์จนบริบูรณ์ตั้งแต่ มกราคม 2516 ถึง ธันวาคม 2525

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และความหมายของศัพท์ที่ใช้

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานประยุกต์ศึกษา 2 สาขา คือ ศึกษาด้านอวัจนภาษา ซึ่งเป็นลักษณะสารรูปแบบหนึ่งในทฤษฎีการสื่อสาร ซึ่งเป็นความรู้สาขาสังคมศาสตร์ และศึกษาเนื้อหาที่เป็นงานเขียนประเภทนวนิยายซึ่งเป็นลักษณะงานทางวรรณกรรม อันเป็นงานสาขามนุษยศาสตร์ งานในแนวนี้นี้ยังไม่เคยมีปรากฏมาก่อนในวงการการศึกษาของไทยจึงไม่สามารถอ้างอิงได้

การศึกษาข้อมูลเพื่อประกอบงานวิจัยนี้จึงเป็นการสำรวจข้อมูลด้านทฤษฎีเกี่ยวกับอวัจนภาษาและการใช้อวัจนภาษาในวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏตามหนังสือต่าง ๆ ความหมายของศัพท์ที่ใช้

1. อวัจนภาษา เป็นภาษาส่วนที่ไม่ใช่ถ้อยคำหรือคำพูด แต่สามารถสื่อให้เกิดความหมาย ความรู้ และความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสารได้ มาจากคำว่า อ + วัจน + ภาษา

อ เป็นอักษรนำหน้าคำอื่นที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต บอกความปฏิเสธ หรือตรงกันข้าม

วจน หมายถึง คำพูด ถ้อยคำ

ภาษา หมายถึง เสียงหรือกิริยาอาการซึ่งทำความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ คำพูดถ้อยคำที่ไข่พูดจากัน

อวัจนภาษา ตรงข้ามกับ วจนภาษา ซึ่งหมายความถึงภาษาพูดหรือภาษา ที่ออกเสียงเป็นถ้อยคำที่มีความหมายสามารถเข้าใจได้

อวัจนภาษาแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ใกล้เคียงประเภทความตำราแต่ละเล่ม เช่น แบ่งเป็น เทศภาษา หมายถึงภาษาที่ปรากฏขึ้นจากลักษณะของสถานที่ทำการ สื่อสารกันอยู่ ระยะทางระหว่างบุคคล กาลภาษา หมายถึง อวัจนภาษาที่ใช้เวลา เป็นเครื่องสื่อความหมาย อาจหมายถึงเวลาจุกใจจุดหนึ่งหรือช่วงเวลาก็ได้ นัยนภาษา หมายถึง ภาษาจากดวงตาสื่ออารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด สัมผัสภาษา ใช้การสัมผัส สื่อความหมาย อาการภาษา หมายถึง อวัจนภาษาที่อยู่ในรูปการเคลื่อนไหวร่างกาย ส่วนต่าง ๆ กิริยาท่าทาง วัตถุภาษา หมายถึง ภาษาที่เกิดจากการใช้และการเลือก วัตถุมาใช้ เช่น เสื้อผ้าอาภรณ์ ปริภาษา หมายถึง น้ำเสียง

การสื่อสารประเภทอวัจนภาษา เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร เป็นการ สื่ออารมณ์ ความรู้สึกความคิดของมนุษย์ออกมาโดยไม่ใช้ถ้อยคำ อวัจนภาษาอาจเกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ และจะเกิดขึ้นตลอดเวลาที่สื่อสารกันอยู่ สามารถแสดง ได้พร้อม ๆ กันหลายรูปแบบ และสามารถสื่อความหมายได้ในลักษณะที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาของผู้รับสารด้วย

¹สวนิต ขมาภัย, การสื่อสารของมนุษย์. กรุงเทพฯ : 68 การพิมพ์, 2526 หน้า 66-84.

²อรุณีประภา หอมเศรษฐี, "อวัจนภาษา", เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาเพื่อการสื่อสาร. สาขาวิชานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, หน้า 115-130.

2. นวนิยาย (Novel) เป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมมาจากตะวันตก มีวิวัฒนาการมาจากการเล่านิยายซึ่งเป็นพฤติกรรมธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะเฉพาะคือ แต่งเป็นร้อยแก้ว มีวิธีการดำเนินเรื่องไต่หลายแบบ ซึ่งผู้แต่งพล็อตแต่งได้ตามความพอใจของตน มีโครงเรื่องซับซ้อน มีการแบ่งแยกอย่างเด่นชัดระหว่างส่วนวนการบรรยายกับส่วนวนสนทนาซึ่งเหมือนชีวิตจริงในสังคมขณะนั้น กิริยาอาการของตัวละครมักสร้างให้อ่านเห็นภาพแจ่มชัด และมักใช้กิริยาอาการเหล่านั้นช่วยบอกลักษณะนิสัยของตัวละครแทนที่จะกล่าวตรง ๆ นอกจากนั้นฉากในนวนิยายใช้วิธีการวากมโนภาพโดยใช้ส่วนวนหรือบอกกล่าวประวัติของบุคคลหรือสถานที่หรือยุคสมัยประกอบ สามารถแยกย่อยไต่หลายชนิด ไต่แก่ นวนิยายแนวสังคม นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ นวนิยายท้องถิ่น แต่โดยทั่วไปแล้วแบ่งหยาบ ๆ เป็น 2 ชนิด คือ นวนิยายพาฝัน (Romantic) และนวนิยายวากภาพชีวิต (Realistic)

3. ทศวรรษ มาจากคำว่า ทศ + วรรษ หมายถึงระยะเวลา 10 ปี ในงานวิจัยนี้กำหนดช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2516 ถึง 2525 ซึ่งเป็นช่วง 10 ปี ย้อนหลังจากปีที่ได้รับงบประมาณในการวิจัย

¹ม.ธ.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, "แนะแนวทางอ่านนวนิยาย", แนววรรณกรรม กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พอานไทย, 2529, หน้า 134-138.

²ชลธิรา กล็ค้อยู่ และคณะ, "ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการอ่าน" การใช้ภาษา, สำนักพิมพ์เคสส์ไทย 2517, หน้า 167

บทที่ 2

การศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ทฤษฎีการสื่อสารเชิงอวัจน

มนุษย์ในสังคมสื่อสารกันโดยใช้ภาษาเป็นพาหนะนำสารหรือข้อความเรื่องราวไปติดต่อสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ฉะนั้นภาษาจึงมีความสำคัญมิใช่น้อยในการสื่อสาร ภาษานั้นหมายถึงระบบของสัญลักษณ์ ซึ่งอาจเกิดจากการพูดหรือการเขียนหรือกิริยาอาการซึ่งสมาชิกของสังคมกำหนดขึ้นและใช้เป็นมาตรฐานเพื่อให้เกิดความหมายร่วมกัน ภาษาจึงเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นบุคลิกลักษณะส่วนบุคคลหรือวัฒนธรรมของบุคคล และในทางกลับกันภาษาก็ช่วยกำหนดบุคลิกลักษณะส่วนบุคคลและวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน นอกจากนั้นภาษายังช่วยให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของวัฒนธรรมและเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้วย การเรียนรู้เรื่องภาษาจึงช่วยให้เรารู้จักวัฒนธรรมและสังคมมากขึ้นด้วย

ภาษาแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วัจนภาษา หมายถึง ภาษาที่แสดงออกในรูปของถ้อยคำ คำพูด ตัวอักษร โศกนาฏ ภาษาพูดและภาษาเขียน และ อวัจนภาษา หมายถึง ภาษาที่ไม่ได้แสดงออกโดยถ้อยคำ คำพูด หรือตัวอักษรโดยตรง แต่แสดงออกทางอื่น ซึ่งสามารถสื่อความหมายได้ ในที่นี้ขอกล่าวละเอียดเฉพาะอวัจนภาษา

อวัจนภาษา หมายถึง สัญลักษณ์ หรือ รหัสที่ละเอียดอ่อนที่ไม่ได้บันทึกเป็นหลักการไว้ในที่ใด แต่เป็นที่เข้าใจร่วมกันได้ การถ่ายทอดความเข้าใจนั้นกระทำระหว่างบุคคล 2 คนขึ้นไป โดยมีจุดมุ่งหมาย มีความรู้สึกตัวและมีปฏิริยาตอบสนอง เข้ามาเกี่ยวข้อง โศกนาฏ กิริยาอาการ การแต่งกาย สัมผัส สีหน้าแววตา น้ำเสียง ระยะห่าง และ เวลา เป็นต้น

การวิจัยนี้เน้นเฉพาะอวัจนภาษาส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลแสดงออกภายในตัวบุคคล และระหว่างบุคคลที่สื่อสารกัน ไม่หมายรวมถึงสัญลักษณ์ สิ่งก่อสร้าง และวัตถุอื่น ๆ

จากคำจำกัดความข้างต้น เราสามารถอธิบายลักษณะของอวัจนภาษาได้

ดังนี้คือ

1. อวัจนภาษามีทั้งแบบที่ตั้งใจแสดงออก เช่น การบึ้ง ทักทาย และไม่ตั้งใจแสดงออก แต่ปรากฏออกมาโดยบังเอิญ เช่น สายตาเลื่อนลอย เป็นต้น
2. อวัจนภาษาอาจแสดงออกโดยรู้สึกตัว เช่น การพยักหน้า-คอมรับ และไม่รู้สึกตัว เช่น สายตากระพริบ ตาเบิกกว้าง เป็นต้น
3. อวัจนภาษามีทั้งที่มีการตอบสนอง เช่น การบึ้งและยิ้มตอบ และไม่มีการตอบสนอง เช่น การยักไหล่ แสดงความไม่สนใจ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างอวัจนภาษาและวัจนภาษา

เรามักพบอวัจนภาษาประกอบกันไปกับวัจนภาษาหรือภาษาถ้อยคำ ภาษาทั้ง 2 ลักษณะมีความสัมพันธ์กันและเรามักใช้ประกอบกันดังนี้

1. ใช้วัจนภาษาสร้างความให้หนักแน่น หมายถึง การใช้วัจนภาษาที่มีความหมาย เหมือนกับวัจนภาษาล้อความหมายเหมือนกันแต่ยืนยันให้หนักแน่นยิ่งขึ้น เช่น กล่าวว่ "มานี่ซิ" พร้อมกับกวักมือเรียก
2. ใช้วัจนภาษาแทนคำพูด หมายถึง การใช้วัจนภาษาเพียงอย่างเดียวอธิบายความหมายเหมือนกับด้อยคำภาษาได้ เช่น การกวักมือเรียกเฉย ๆ
3. ใช้วัจนภาษาขยายความ หมายถึง การใช้วัจนภาษามอกเนื้อความบางอย่างเพิ่มเติมจากวัจนภาษา ทำให้เข้าใจสารและความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ชัดเจน เช่น อธิบายทิศทางของสิ่งของว่า "อยู่ในห้อง" พร้อมกับชี้มือไปที่ห้องคานหลังไม่ใช่ห้องอื่น ๆ ลักษณะการชี้บอกให้ความบุคคลผู้สื่อสารสัมพันธ์กันอย่างไรด้วย
4. ใช้วัจนภาษาเน้นความ หมายถึง การใช้วัจนภาษาย้ำบางจุดที่ต้องการย้ำประกอบกับวัจนภาษา เช่น กล่าวกับเพื่อนว่า "อย่าลืมนะนี่คักันเข่นนี้เวลานาโมง" ใช้น้ำเสียงเน้นขอความพร้อมกับชี้มือไปที่นาฬิกา
5. ใช้วัจนภาษาชี้แย้งกัน หมายถึง การใช้วัจนภาษาที่ให้ความหมายตรงกันข้ามกับสารในวัจนภาษา และโดยมากผู้รับสารจะเชื่อถือสารจากอวัจนภาษามากกว่า เช่น กล่าวทักทายเพื่อนผู้ควยด้วยคำที่ไพเราะ แต่กลับมีสีหน้าบูดบึ้ง เป็นต้น

6. ใช้อัจฉริยะภาษาควบคุมปฏิสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร หมายถึง การใช้
 กิริยาท่าทาง สายตา น้ำเสียง สร้างสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสาร เช่น การยิ้มแย้ม
 แจ่มใสขณะพูดจา การยกมือห้ามเพื่อนพูดขัด เป็นต้น

นอกจากความสัมพันธ์กันแล้ว โดยลักษณะของวจนภาษาและอวจนภาษาเอง
 ก็มีข้อแตกต่างกันอยู่หลายประการ ได้แก่

1. กำเนิด อวจนภาษามีมาและเข้าใจกันมาแต่กำเนิดและตามธรรมชาติ
 ขณะที่วจนภาษาเพิ่มพูนขึ้นด้วยการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และการเรียนรู้ตามระบบการศึกษา
2. ขบวนการทางประสาท อวจนภาษาแสดงออกด้วยตัวกระดูกซึ่งเข้าทาง
 ก้านขวาของสมอง ขณะที่วจนภาษานั้นตัวกระดูกเข้าทางก้านซ้ายของสมอง
3. ระบบรหัส สัญลักษณ์ อวจนภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นตามอำเภอใจ
 หรือความนิยมมิใช่ตามกันไป ส่วนวจนภาษาเป็นระบบสัญลักษณ์ที่กำหนดแน่นอน ครอบคลุม
 และมีหลักเกณฑ์
4. ลักษณะภาษา อวจนภาษามีความซับซ้อนในตัวของมันน้อยกว่าวจนภาษา
 และไม่สามารถแสดงกาลและรูปปฏิเสธได้
5. ศักยภาพของสาร อวจนภาษามีศักยภาพในการสื่อความหมายที่เป็น
 สากลมากกว่าวจนภาษา ซึ่งใช้คำและรูปแบบภาษาต่าง ๆ กันแล้วแต่วัฒนธรรมทางภาษา

ประเภทของอวจนภาษาที่สัมพันธ์กับบุคคล

อวจนภาษาอาจแยกย่อยได้หลายประเภท ในที่นี้จะพิจารณาเฉพาะอวจนภาษา
 ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลได้ ดังนี้

1. กิริยาท่าทาง-การเคลื่อนไหวร่างกาย (kinesics)

ได้แก่การเคลื่อนไหวร่างกายทุกส่วน เช่น เคลื่อนไหว ศีรษะ หน้า คอ ลำตัว
 ไหล่ แขนและข้อมือ นิ้วมือและนิ้วเท้า สะโพก ขาตอนบน ขาตอนล่าง เข่า และเท้า

การวิเคราะห์กิริยาท่าทางอาจพิจารณาได้ 2 แนวทาง ได้แก่

ก. การเน้นลักษณะโครงสร้างของกิริยาท่าทาง ตามที่ Birdwhistell
 ประมาณการบนภาษากิริยาท่าทางโคคิกษาไว้

- ข. การเน้นความหมายและหน้าที่ของกิริยาท่าทาง ได้แก่
- การใช้กิริยาท่าทาง แทนคำพูด
 - การใช้กิริยาท่าทาง ขยายคำพูด
 - การใช้กิริยาท่าทาง เน้นคำพูด
 - การใช้กิริยาท่าทาง ควบคุมหรือผ่อนคลายเป็นอารมณ์
 - การใช้กิริยาท่าทาง แสดงอารมณ์ ทัศนคติ หรือความต้องการ
 - การใช้กิริยาท่าทาง ควบคุมปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน

อนึ่งประเด็นเหล่านี้จะขยายเพิ่มเติมในบทต่อไป

ข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับกิริยาท่าทางในการสื่อสารมีหลายประเด็นได้แก่

1.1 มาตรฐานการใช้กิริยาท่าทาง ขึ้นอยู่กับการผสมผสานระหว่างตัวแปร
 3 อย่าง ได้แก่ ตัวแปรเกี่ยวกับคน ตัวแปรเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ และตัวแปรด้านสภาพ
 แวดล้อม

1.1.1 ตัวแปรเกี่ยวกับคน ได้แก่ลักษณะบางประการของคนซึ่งเชื่อกันว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกพฤติกรรม และวิธีที่ทำให้เกิดพฤติกรรมนั้น ในที่นี้หมายถึงสภาพของอารมณ์และจิตใจ บุคลิกลักษณะนิสัย เพศ วัย รูปร่าง ความผิดปกติทางร่างกาย ความผิดปกติด้านการย่อยอาหารและโครงสร้างของร่างกาย สุขภาพ ความเหนื่อยและเครียด นิสัยพิเศษบางอย่างที่ได้จากการคร่ำเคร่งฝึกฝน เช่น นักกีฬา นักดนตรี และประการสุดท้าย ประเพณี ideoพันธุและวัฒนธรรม

ตัวอย่างที่จะอธิบายตัวแปรเกี่ยวกับคนนี้ ได้แก่ การที่คนมีอายุ มักเดินช้า ๆ คนที่มีร่างกายผิดปกติมักใช้ท่าทางไม่ไหวหรือหาว เป็นต้น

1.1.2 ตัวแปรเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ (interaction) การพิจารณาตัวแปรนี้ควรเข้าใจธรรมชาติและวัตถุประสงค์ของปฏิสัมพันธ์ให้เข้าใจว่า

1.1.2.1 สภาพทางสังคม บางสถานการณ์ไม่สามารถใช้หาทางมากอย่างที่ต้องการได้ เช่น ในงานเลี้ยงรับรอง ไม่สามารถใช้หาทางสบาย กระจุกโตคึกคักเหมือนการไปปิกนิก

1.1.2.2 เป้าหมายของปฏิสัมพันธ์ เช่น การสัมพันธ์กันมุ่งผลที่งาน จะมีการใช้สายตามาก หากเป็นการมุ่งผลที่คนจะมีการยิ้มแย้มมาก

1.1.2.3 สมัยนิยม เป็นสภาพการณ์ที่นิยมในแต่ละสมัยเป็นตัวช่วยกำหนดหาทาง เช่น การที่ผู้ชายเปิดประตูให้ผู้หญิงเดินผ่าน เป็นต้น

1.1.2.4 ความต้องการใหม่บรรลุเป้าหมายอันไกลในระยะเวลาสั้น ธรรมชาติของเป้าหมายและความไกลถึงเป้าหมายสำคัญต่อการเลือกแสดงพฤติกรรม เช่น ถ้าเป็นการต่อรองค่าแรงงาน ชาติต้องมีการควบคุมซ่อนเร้นแต่ถ้าเป้าหมายอยู่ใกล้ ๆ เช่น การสร้างสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามอาจมีท่าทีกระฉับกระเฉงขึ้น

1.1.3 ตัวแปรด้านสภาพแวดล้อม เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีผลต่อการแสดงกิริยาหาทางมากหรือน้อยของบุคคล ได้แก่ ความกว้างหรือแคบของสถานที่หรือห้องที่สื่อสารกัน การจัดเฟอร์นิเจอร์ในห้องนั้น เสียงและเสียงรบกวนภายในห้อง อุณหภูมิและการจัดที่นั่งภายในห้อง

1.2 ความหมายและหน้าที่ของกิริยาหาทาง

1.2.1 การใช้กิริยาหาทางแทนคำพูด ในแต่ละวัฒนธรรมและวัฒนธรรมย่อยอาจพัฒนาการใช้วจนภาษาแทนกิริยาหาทางแทนคำพูด เพื่อแสดงอารมณ์ทัศนคติและความต้องการซึ่งมีทั้งที่คล้าย ๆ กัน และแตกต่างกันตามลักษณะวัฒนธรรมนั้นๆ

1.2.2 การใช้วจนภาษาค้นกิริยาหาทาง แสดงอารมณ์และทัศนคติบางอย่างแม้ว่าจะเป็นลักษณะสากลแต่ละวัฒนธรรมจะมีกฎเกณฑ์และการกำหนดมาตรฐานการใช้กิริยาหาทางให้เหมาะสมกับสถานการณ์หนึ่ง ๆ ต่างกัน ในบางวัฒนธรรม มีความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและชาย เช่น ผู้หญิงสามารถแสดงอารมณ์อ่อนไหวไคมากกว่าเพศชาย เป็นต้น

1.2.3 การใช้กิริยาท่าทางขยายเน้นคำพูด บางครั้งไม่เด่นชัด

1.2.4 วัฒนธรรมส่วนใหญ่มักห้ามใช้กิริยาท่าทางที่ควบคุมพฤติกรรมในที่สาธารณะ เช่น ห้ามจ้องคนใช้ตอหน้าแขก หรือการลงโทษลูกตอหน้าผู้อื่น เป็นต้น

1.2.5 การควบคุมปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน บุคคลแต่ละคนจะใช้กิริยาท่าทางในการควบคุมปฏิสัมพันธ์ต่างกันมาก แต่ในบุคคลหนึ่ง ๆ มักใช้กิริยาท่าทางควบคุมปฏิสัมพันธ์ที่ค่อนข้างคงที่ มาตรฐานการใช้กิริยาท่าทางเป็นตัวควบคุมปฏิสัมพันธ์ที่ต่างกันขึ้นอยู่กับ เพศ เชื้อชาติ บุคลิกลักษณะนิสัย และบทบาทของผู้พูดและผู้ฟัง โดยคำนึงถึงลักษณะของบุคคลและสถานการณ์ทางสังคมประกอบ

กิริยาท่าทางจึงสามารถส่งข่าวสารให้กับผู้อื่นได้มากกว่าวจนภาษาประเภทอื่น และมากกว่าวจนภาษา

II. การสัมผัส (Haptics)

หมายถึงวจนภาษาที่เกิดจากการใช้ทางการสัมผัส เพื่อสื่อสารความรู้สึกและอารมณ์ ตลอดจนความปรารถนาที่ฝังลึกอยู่ในใจของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร

คนทุกคนได้รับการสื่อสารครั้งแรกสุดด้วยการสัมผัส เมื่อคลอดจากครรภ์มารดา ได้รับการโอบอุ้มทะนุถนอมในวัยทารก วัยเด็ก จนโตเป็นผู้ใหญ่

การใช้วจนภาษาเรื่องการสัมผัสในวัยผู้ใหญ่ นั้น มีข้อควรพิจารณาดังนี้

2.1 ผู้ใหญ่รู้จักใช้สัญลักษณ์แทนการสัมผัสในการบอกถึงความต้องการ แต่ผู้ใหญ่ก็ยังต้องการการสัมผัสทางกายอยู่ เพราะเป็นการแสดงความใกล้ชิด คุณเคยชอบ เป็นความปรารถนาที่อยู่ในส่วนลึกของจิตใจ

2.2 คนแต่ละคนแต่ละอาชีพ แต่ละวัฒนธรรม มีประสบการณ์เรื่องการสัมผัสที่แตกต่างกัน

2.3 การสัมผัสที่เกิดขึ้นมากที่สุด คือ การสัมผัสระหว่างเพศตรงข้าม

2.4 ขอนามิในเรื่องการสัมผัสต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ขึ้นอยู่กับเพศ เชื้อชาติ อายุ ศาสนา ศีลธรรม ระบอบความคุ้นเคย และความผูกพัน เช่น การจับมือ การจูบลาเพื่อน

2.5 การสัมผัสจะเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าการสัมผัสนั้นใช้เพื่ออะไร และใช้รูปแบบใดของการสัมผัส

2.6 การสัมผัสในบริเวณต่าง ๆ ของร่างกาย มักสื่อความหมายต่างกัน เช่น การกุ่มมือ แสดงการให้กำลังใจ ให้ความอบอุ่น วางใจ การทบไหล่เป็นการปลอบใจ การอุ้มหัวเป็นการที่ผู้ใหญ่ปลอบประโลมแสดงความเอ็นดูเด็ก

2.7 บริเวณที่ถูกสัมผัสในตัวมักถูกสัมผัสไม่เท่ากันทุกบริเวณ เช่น มือจะถูกสัมผัสมากกว่าขา ไหล่มักจะถูกสัมผัสมากกว่าคอ เป็นต้น

III. ลักษณะทางกายภาพ (Physical Appearance)

หมายถึง อวัยวะที่ประกอบเป็นลักษณะภายนอกของบุคคล ได้แก่ รูปร่าง (ผิว ผม หนวคเครา) การแต่งกาย เครื่องประดับ และเครื่องสำอาง ซึ่งล้วนมีผลต่อประสาทตาผู้รับสารช่วยกระตุ้นประสาทสัมผัส

ทัศนะเรื่องความสวยงามเป็นเรื่องเฉพาะวัฒนธรรม มีทั้งที่ใกล้เคียงกันและต่างกัน เช่น สมัยโรมันนิยมผู้หญิงอ้วน มีพุง ต่างจากปัจจุบัน แต่โดยทั่วไปมักมีมาตรฐานวัดความงามที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน

การแต่งกายและเครื่องประดับ ก็เช่นเดียวกันก็มีความต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม และมีผลต่อการรับรู้ของผู้อื่นต่างกัน เช่น การนุ่งกระโปรงสั้น การแต่งหน้าเข้ม ในบางสังคมถือเป็นเรื่องปกติ แต่สังคมไทยมีทัศนคติต่อการแต่งตัวทั้งกล่าวในทางลบ

การศึกษาเรื่องลักษณะทางกายภาพ มีข้อควรพิจารณาดังนี้

3.1 การแต่งกาย เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ทางสังคม และเชื้อชาติ เป็นการบ่งบอกให้รู้ถึงรสนิยม สถานภาพ บุคลิกลักษณะนิสัยและอารมณ์

3.2 คนส่วนใหญ่มักแต่งตัวให้สอดคล้องกับมาตรฐานความงามในสังคมนั้นๆ และมาตรฐานสถานภาพทางสังคม เช่น แต่งกายตามแฟชั่นทันสมัย และคนร่ำรวยมักแต่งตัวก็บ่งบอกฐานะ เป็นต้น

3.3 เพศ วัย อาชีพ ศาสนา ค่านิยมทางสังคม และรสนิยมส่วนตัว ล้วนมีส่วนกำหนดลักษณะการแต่งกายของบุคคล เช่น ผู้ที่มีอาชีพครูมักใส่เสื้อผ้าสี เรียบเรียบร้อย แบบเรียบร้อย ๆ เป็นต้น

3.4 ผ้า สี แบบ สไตส์ ความเรียบร้อย และความทันสมัยเปลี่ยนแปลงไปตาม สมัย เวลา และค่านิยม

3.5 ความสั้นยาวของผม สไตส์ และสีผม เป็นเครื่องบอกอายุ เช่น ผมสีดอกเดา มักหมายถึงผู้สูงอายุ ผมทรงอกประปราย ผมยาวประมาณมักหมายถึง วัยรุ่น เป็นต้น

IV. เสียง (Vocalics)

หมายถึงอวัจนภาษาเรื่องการเปล่งเสียง ไต่แก น้ำเสียง ระดับเสียง ความดัง-ความถี่ของเสียง ความหนักแน่นของเสียง และคุณภาพของเสียง

เสียงของคนเรานั้น สามารถบอกให้รู้ถึง เพศ อาชีพ พื้นฐานค่านิยมเช่ชาติ บุคลิกลักษณะนิสัย และอารมณ์ เช่น สาวบางคนแคงตัวสวยงามเมื่อเปล่งเสียงเราจึงรู้ว่า เป็นสาวประเภทสองหรือสาวแปลงเพศ คนที่มีนิสัยใจร้อนมักพูดเร็ว เป็นต้น

เสียงบอกให้รู้ถึงทัศนคติของบุคคลที่มีต่อบุคคลอื่น และสิ่งอื่น ๆ เช่น น้ำเสียง ที่เอียงถึงบุคคลหนึ่งอย่างชื่นชมยินดี แสดงให้เห็นทัศนคติที่ดีที่มีต่อบุคคลนั้น หากกล่าวถึง อย่างประชดประชัน อาจหมายถึงความไม่ชอบหน้าหรือบิ่คใจกันบางอย่าง

นอกจากนั้นเสียงยังสามารถบอกความมีอำนาจและสถานภาพของบุคคลได้ ผู้ที่เป็นใหญ่กว่าผู้อื่นมักเลขวาจาควยเสียงดัง หรือซัด ผู้ยอมมักพูดกับผู้อื่นด้วยพาทิ อ่อนน้อม เสียงอ้อน ๆ โนกลาเจียงผู้ใหญ่กว่า

V. ช่องว่าง, ระยะห่าง (Space, Proximics)

หมายถึงระยะห่างระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง ซึ่งเป็นคู่สื่อสารกัน คนแต่ละคนมักต้องการหีสล้อมรอบตัวเป็นกรอบ หากใครรกรล้ำกรอบนั้นจะรู้สึกอึดอัด บางคำรารวมเรื่องนี้ไว้ในเทศภาษา หมายถึง อวัจนภาษาที่ของเกี่ยวทวยเรื่อง สถานที เช่น การเข้าโอบชิดมักพูดกันเพียงเบาๆ และมีท่าทีสงบเสงี่ยม เป็นต้น

มาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ทางสังคมเป็นตัวกำหนดระยะห่างระหว่างบุคคล ซึ่งแยกพิจารณาได้เป็น 3 ประการ ได้แก่

5.1 ลักษณะของบุคคล บุคคลจะอยู่ใกล้หรือไกลกันเพียงใด ขึ้นอยู่กับ

5.1.1 เพศ โดยปกติผู้ชายจะนั่งหรือยืนห่างจากกันมากกว่าผู้หญิง เนื่องจากผู้ชายมีอาณาเขตรอบตัวกว้างขวางกว่า ผู้ชายมักไม่ค่อยยื่นซิกแพคจากกัน แต่มักยืนเผชิญหน้ากัน นอกจากนี้ผู้ชายมักให้เกียรติเพศหญิง เช่น ลุกให้หญิง เข้มเพื่อให้

5.1.2 อายุ บุคคลที่อายุใกล้เคียงกันมักยืนใกล้ซิกแพคกันมากกว่าบุคคลที่อ่อนกว่าหรือแก่กว่ากัน

5.1.3 เชื้อชาติ คนเชื้อชาติเดียวกัน มักยืนอยู่ใกล้กันมากกว่าต่างเชื้อชาติ

5.1.4 วัฒนธรรม บางวัฒนธรรม เช่น อาหรับนิยมทักทายกันในระยะใกล้ซิกแพคมาก

5.1.5 สถานภาพ ยิ่งบุคคลมีสถานภาพต่างกันมากเพียงใด ระยะห่างระหว่างบุคคลยิ่งมากขึ้นเพียงนั้น เช่น ห้องทำงานของผู้จัดการบริษัทกับที่นั้งของภารโรงอยู่คนละส่วนทางไกลกันเป็นลำดับขั้น

5.1.6 ความคุ้นเคย ความรัก ความสนใจ คนเรามักชอบอยู่ใกล้คนที่เรารักสนใจมากกว่าคนที่เบียดเบียน หรือบาดหมางกัน คนที่เริ่มรู้จักกันจะมีระยะห่างในการสื่อสารมากกว่าคนที่คบกันสนิทสนม

5.1.7 บุคลิกลักษณะนิสัย คนที่ชอบสังคมมักอยู่ใกล้ซิกแพคคนอื่น ๆ คนที่ชอบสันโดษมักปลีกตัวอยู่ตามลำพัง

5.1.8 อารมณ์ คนเรามักชอบอยู่ใกล้ผู้ที่อารมณ์ดี แจ่มใส มากกว่าคนที่ดุ เนื่องจากทำให้เรารื่นเริงใจ และกลัวที่จะสนทนาคับ ทำให้ผู้ที่สนทนาคับมีอารมณ์ที่ตามไปคับ

5.2 ลักษณะความสัมพันธ์ต่อกัน หมายถึงความเกี่ยวข้องของสัมพันธ์กันระหว่างคู่มือสาร เป็นไปในรูปใดสามารถดูได้จากระยะห่างระหว่างกัน ได้แก่

5.2.1 ความเป็นทางการ ถ้าโอกาสหรือเรื่องที่สนทนาเป็นทางการมากเท่าใดระยะห่างระหว่างคู่มือสารจะยิ่งห่างกันมาก

5.2.2 ความคุ้นเคยกับสถานที่ สถานที่ใดที่เราเคยไปหรือเคยอยู่เราจะรู้สึกคุ้นเคยกับสถานที่นั้นมาก และวางตัวเป็นกันเองมากกว่าสถานที่เพิ่งเคยไปครั้งแรก

5.2.3 วัตถุประสงค์ของความสัมพันธ์ กรณีที่คู่มือสารมีความสัมพันธ์เป็นมิตรกันรวมกันทำงาน มักอยู่ใกล้ชิดกัน หากเป็นการแข่งขันกันมักวางตัวให้อยู่ไกลกัน

5.2.4 ความเป็นผู้นำ ผู้ที่เป็นผู้นำในการสื่อสาร มักเป็นผู้ที่อยู่ตรงกลางวงสื่อสาร และเป็นคนที่ใจเนือห้มาก เช่น ผู้นำประชุมมักนั่งหัวโต๊ะที่ทุกคนมองเห็นได้ชัดเจน มีที่เว้นช่วง ๆ พอเหมาะ หรือขนาดของห้องทำงานและโต๊ะทำงาน แลคงตำแหน่งใหญ่-เล็กต่างกัน

ผู้นำและลูกน้องจะอยู่ใกล้ไกลกันมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความคุ้นเคยส่วนบุคคลและความต้องการที่จะให้อ่านใจและตำแหน่งที่นั่ง โดยปกติหัวหน้ามักเป็นคนทีคล่องสะดวกถูกใจอยู่ใกล้ตัวมากกว่าคนอื่น เช่น เลขาบุการ ลูกน้องอื่น ๆ มักจะรายล้อมขางหน้า ผู้จัดการธนาคารมักอยู่ตามในสุด ยานพนักงานหลายชั้น

5.3 ลักษณะทางสภาพแวดล้อม ได้แก่ แบบสถาปัตยกรรมของสถานที่ สี และเฟอร์นิเจอร์ภายในห้อง อุณหภูมิ แสง เสียง ล้วนมีส่วนช่วยให้เกิดความใกล้ชิดหรือห่างกัน เช่น ในห้องที่กว้างมาก ๆ คนมักจะยืนอยู่ใกล้กันมากกว่าจะกระจายไปทั่วห้อง ความหนาแน่นของคนในห้อง หากคนมากขึ้นเท่าใด ช่องว่างระหว่างบุคคลยิ่งน้อยลง เช่น คาเฟ่คาง ๆ เฟอร์นิเจอร์ภายในห้อง หากจัดเป็นโต๊ะเก้าอี้ นั่ง คนส่วนใหญ่มักเลือกนั่งตรงกันข้ามตามโต๊ะอยู่หรือมักนั่งเป็นมุมฉาก มักไม่นั่งคู่กันเป็นแถวต่อกัน

VI. เวลา (Chronemics)

หมายถึง อวัจนภาษาที่ให้ความสำคัญเรื่องเวลาและช่วงเวลาเป็นหลัก สามารถบอกความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้อย่างดี

ข้อควรพิจารณา ในการศึกษาอวัจนภาษา เรื่อง เวลา มีดังนี้

การรับรู้เรื่องความสำคัญของเวลานั้นแตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม เช่น พวก Sioux Indians (ซิกซ์) จะไม่มีคำว่า สาย หรือ รอคอย เพราะจัดเป็นเรื่องปกติ พวก Pueblo Indians จะทำอะไรสิ่งหนึ่งเมื่อเวลานั้นเหมาะสม แต่จะไม่ทำก่อนหน้านั้น ทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครกำหนดไว้ว่า เวลาใดที่เหมาะสม พวก Arab และ ตะวันออกมักชอบไปสาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างด้านจิตวิทยา ด้านชีววิทยา และ ด้านวัฒนธรรม ของแต่ละท้องถิ่น

ในวัฒนธรรมนั้น แต่ละวัฒนธรรมจะมีระยะเวลาต่างกันเป็น 3 ระยะ
ไคแก

6.1 เวลาทางเทคนิค ทางวิทยาศาสตร์ เช่น สุริยจักรวาล

6.2 เวลาที่เป็นทางการ ไคแก วัน เดือน ปี ฤกษ์

6.3 เวลาที่ไม่เป็นทางการ เช่น

6.3.1 ความหมายของคำว่า "ตรงเวลา" ต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความแตกต่างในเรื่องสถานภาพของบุคคลและความเชื่อและมาตรฐานทางสังคม

6.3.2 ความหมายเวลาที่เหมาะสมต่างกัน เช่น สังคมไทยเราไม่นิยมใช้โทรบอกเรื่องร้ายในเช้ามืด หรือไม่โทรศัพท์ติดต่อผู้อื่นในยามวิกาล หากไม่มีเรื่องคอขาดบาดตาย การโทรศัพท์ในตอนเช้าตรู่ก็เช่นกัน หากมีเรื่องสำคัญแล้วก็ไม่ควรโทรศัพท์ ในช่วงเวลาดังกล่าว

ระยะห่างและเวลาถูกกำหนดโดยกฎเกณฑ์มาตรฐานและความเห็นพ้องของกันของสังคม ฉะนั้นหากปฏิบัติผิดแยกออกไปก็จะทำให้เกิดความเข้าใจผิดกันได้

เวลาเข้ามาเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร เช่น นักธุรกิจมักให้ความสำคัญแก่เวลามาก หากเป็นการนัดสังสรรค์ธรรมดา ก็อาจมาสายไคมาง

บางครั้งความสำคัญของเวลาขึ้นอยู่กับบุคคลที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เช่น เราจะให้เวลาแก่คนที่เรารู้สึกว่ามีความสำคัญต่อเรามากกว่าจะให้เวลาแก่บุคคลที่สำคัญน้อย

อวัจนภาษากับวัฒนธรรม

อวัจนภาษามีทั้งที่เป็นลักษณะสากลและลักษณะเฉพาะวัฒนธรรม เพราะอวัจนภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่คนในสังคมกำหนดขึ้น หากมีลักษณะรวมในหลาย ๆ สังคม อวัจนภาษาชนิดนั้นก็มักจะกลายเป็นลักษณะสากล เช่น การก้มมือเรียก การชี้นิ้ว การยิ้ม-ร้องไห้ เมื่อตั้งใจ-เสียใจ เป็นต้น อวัจนภาษาที่ต่างกันในแต่ละสังคม แสดงให้เห็นความหมายที่ซับซ้อนต่างกันในแต่ละสังคม แสดงให้เห็นความหมายที่ซับซ้อนต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม

ลักษณะอวัจนภาษาที่มักแตกต่างกันในแต่ละวัฒนธรรม ได้แก่

1. กิริยาท่าทาง

1.1 การท้อนรับและการทักทาย ในแต่ละวัฒนธรรมมีวิธีการแสดงการท้อนรับผู้มาเยือนด้วยลักษณะอาการที่แตกต่างกัน เช่น สังคมไทยท้อนรับด้วยการไหว้ ผู้ที่มีอาวุโสกว่า การแสดงอาการยิ้มแย้มจิตใจที่โคหีบ การโอบไหล่ทักทายเพื่อนสนิท ในสังคมตะวันตกท้อนรับทักทายด้วยการจับมือ บางสังคมทักทายกันด้วยการโค้ง การก้มศีรษะ การประนมมือกัน ในบางครั้งอาจทักทายกันด้วยการโอบกอดและหอมแก้มซึ่งกันและกัน เป็นต้น

1.2 การจูบ โดยทั่วไปเป็นการแสดงความรักต่อกัน แต่ในบางสังคมการจูบเป็นเพียงการทักทาย สังคมไทยไม่นิยมการจูบในที่สาธารณะแม้จะเป็นการแสดงความรักระหว่างสามีภรรยาหรือคู่รักกัน และเป็นความผิดอย่างยิ่ง หากผู้ใดแสดงอาการมีโคมีสถานะที่จะกระทำเช่นนั้น ในสังคมตะวันตก การจูบปากแสดงความรักใคร่ต่อกัน ในระดับสามีภรรยา การจูบแก้มแสดงการทักทายกัน การจูบมือสตรีผู้สูงศักดิ์ เป็นการแสดงความเคารพและการทักทาย เป็นต้น

1.3 การแสดงความเคารพ สังคมไทยแสดงความเคารพด้วยการไหว้ ลักษณะการไหว้และการยกย่องไหว้ แสดงความต่างสถานะระหว่างผู้ใหญ่และผู้น้อย การไหว้ปกติแสดงความเคารพผู้มีอาวุโสกว่า หากเป็นผู้ใหญ่ต้องยกมือพร้อมการไหว้ หากเป็นผู้ที่มีอาวุโสมาก ๆ ต้องใช้วิธีคลานเข้าไปกราบ สังคมตะวันตก การแสดงความเคารพอยู่ลักษณะการโค้งตัว ถมศีรษะ และการถอนสายบัวของฝ่ายหญิง เป็นต้น

1.4 การขยิบตา ยกนิ้ว ยกไหล่ ในสังคมไทย โบราณถือว่าเป็นกิริยาที่ไม่สุภาพ โดยเฉพาะ ผู้หญิงไม่ควรกระทำกิริยาดังกล่าว ซึ่งถือกันว่าเป็นการให้ท่าผู้ชาย แต่ในปัจจุบันสังคมไทย ใ้รับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกค่อนข้างมาก กิริยาดังกล่าวจึงพบเห็นได้บ่อย ๆ ในสังคมตะวันตก การยกนิ้ว ยกไหล่เป็นกิริยาอาการอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจมีได้หลายความหมาย แต่ไม่มีความหมายในแง่ลบเท่าสังคมไทย

1.5 ท่าเดินที่คึกของหญิง/ชาย ในสังคมไทย ท่าเดินของหญิงชายกำหนดไว้ต่างกันอย่างชัดเจน ผู้หญิงต้องเดินอย่างเรียบร้อย สงวนท่าที เก็บแขนขา โย้แนบลำตัว สงบเสงี่ยม ค่อยๆ เดินช้าๆ และมักไม่ชอบให้เกิ่นยึกคอกตั้งนายขณะที่ผู้ชายควรสง่าผ่าเผย ยึกคอก แสดงความมีกึ๋น แกร่งแกร่ง ในสังคมตะวันตกความแตกต่างเรื่องนี้มีน้อยกว่าสังคมไทยมาก ลักษณะการเดินที่คึกของหญิงชายไม่มีความแตกต่างกันมากนัก และไม่เขมงวดเท่าสังคมไทย

2. กาลภาษา การใช้เวลา เนื่องจากความคิดและความเชื่อทางศาสนาและปรัชญาชีวิตที่ต่างกัน ทำให้การใช้เวลาในแต่ละวัฒนธรรมต่างกัน สังคมไทยไม่นิยมให้กระทำการหลาย ๆ อย่าง พร้อมกัน ในเวลาเดียวกัน โดยมีสำนวนเปรียบเทียบว่า เป็นการจับปลาสองมือเหยียบเรือสองแคม ขณะที่บางสังคมไม่เขมงวดเรื่องนี้นัก

การใช้เวลามาก และการใช้เวลาอย่างประหยัด สังคมตะวันตกเป็นสังคมที่ทะนุไปสู่อุตสาหกรรมก่อนไทย ฉะนั้นเวลาจึงเป็นสิ่งมีค่ามาก สังคมตะวันตกจะสอนให้ใช้เวลาอย่างประหยัด วางแผนการใช้เวลาให้เหมาะสมและมีคุณค่าทุกนาที ขณะที่สังคมไทย โดยเฉพาะสังคมโบราณให้เวลากับการตกตักประคิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ มาก เช่น การแกะสลักผลไม้ อาหารต่าง ๆ การประคิษฐ์ดอกไม้ใบทอง ในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

การทรงต่อเวลา ในสังคมตะวันตกเคร่งครัดเรื่องการตรงต่อเวลามาก การผิดเวลาถือเป็นการขาดความรับผิดชอบ ขณะที่สังคมไทยให้ความสำคัญเรื่องการตรงต่อเวลาน้อยกว่า เรามักจะนัดหมายโดยไซ้ประมาณกาล เช่น ตอนเช้า สาย เพลด เย็น บ่าย เย็น ค่า เป็นคน แต่ผู้น้อยมักจะต้องใช้เวลาในการรอกคอยผู้ใหญ่อยู่มาก

3. สัมพันธภาพ สังคมตะวันตก ยอมให้มีการใกล้ชิด และการสัมผัสกันไ้มาก เช่น การโอบกอด การจับมือ การจูบ ขณะที่สังคมไทยถือว่า หากไม่มีความสนิทสนมกันถึงระดับหนึ่ง จะไม่มีการสัมผัสกันเลย

ความแตกต่างทางเพศ เป็นปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งที่มีผลให้อวัจนภาษาที่ปรากฏออกมาแตกต่างกัน ในค่านิยมท่าทาง ผู้หญิง ท่าทางและสีหน้าไ้มากกว่าผู้ชาย และผู้หญิงมักไม่แสดงกิริยาอาการบางอย่างต่อนานเพศชาย เช่น มักไม่คอยกอดอก ต่อนานเพศชาย ผู้หญิงมักแสดงอารมณ์มากกว่าเพศชาย ซึ่งมักสอนว่า ผู้ชายแข็งแวงกว่าคองไม่หวั่นไหวง่าย ผู้หญิงมักชอบสนใจมองคนอื่นมากกว่าผู้ชาย และมักมีการประสานสายตา-สบตา ระหว่างผู้ทคผู้ฟังมากกว่าผู้ชาย ยิ้มง่ายกว่าและมากกว่าเพศชาย ขณะเดียวกันก็มักเขินอาย และมีกิริยาทอการดูมอมมากกว่าเพศชาย

การชคคั้งหวะ ในระหว่างการสนทนา ผู้ช่วยมักทุกแหกการสนทนา มากกว่าผู้หญิง และผู้หญิงเมื่อถูกชคคั้งหวะมักจะไมคอบโกจร หรือไ้แยง แต่มักจะเจียมมากกว่า

การใช้เสียงสูง-ต่ำ ผู้หญิงเปลียนน้ำเสียงสูงต่ำมากกว่าผู้ชาย

การสัมผัส ผู้หญิงมักชอบการสัมผัส และถูกสัมผัสมากกว่าเพศชาย และผู้ชายมักเริ่มตนการสัมผัสก่อนผู้หญิง

เพศภาษา ผู้ชายต้องการที่สวนตัวมากกว่าผู้หญิง และผู้หญิงมักชอบนั่งข้าง ๆ ผู้ที่สนทนาควย ขณะที่ผู้ชายชอบนั่งตรงข้าม ผู้หญิงนั่งใกล้ผู้หญิงควยกันมากกว่าเพศชาย

อวัจนภาษากับความรูสึกประทับใจฉบับพลัน

คนเรายังมีความรูสึกต่าง ๆ นานา ที่อยู่ที่เราพบเห็นหรือสัมผัสด้วยเป็นครั้งแรก ความรูสึกต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากอวัจนภาษาที่แสดงออกมา ระหว่างการสื่อสารนั้น ซึ่งอาจพิจารณาได้ 3 ลักษณะด้วยกันคือ

1. ลักษณะทางกายภาพ เป็นลักษณะสำคัญที่เป็นตัวกระตุ้นให้คนประทับใจครั้งแรกที่พบเห็นซึ่งกันและกัน ทั้งในคำนึกและคำตรงข้าม เป็นสิ่งที่บอกให้รูถึง อายุ เพศ เชื้อชาติ และลักษณะทั่วไป เช่น รูปร่าง ความสูง น้ำหนัก เป็นต้น โดยดูได้จาก ลักษณะภายนอก เช่น การแต่งกาย แต่งหน้า ทำผม เครื่องประดับ ซึ่งสามารถบ่งบอกอายุ เพศ เชื้อชาติ และรูปร่างได้ เสียงทุ้ม/แหลม แหม่/ห้าว รวดเร็ว/ขี้ขลาด ทำให้ผู้ฟังคะเน ว่า เพศและเชื้อชาติใ้วิธีการใช้กริยาหาทางต่าง ๆ ก็สามารถบ่งบอกทั้งวัย เพศ และเชื้อชาติ ระยะห่างระหว่างบุคคลสามารถบ่งบอกวัย เพศ รูปร่างได้ และที่สำคัญ การสัมผัสกันย่อมเป็นสิ่งบอกขอมูลเรื่องเพศได้อย่างดีที่สุด

2. ลักษณะทางวัฒนธรรมสังคม อวัจนภาษาสามารถบ่งบอกถึง เศรษฐกิจ การศึกษา สถานภาพทางสังคม ถิ่นที่อยู่อาศัย เชื้อชาติ วัฒนธรรม กลุ่มศาสนา การเมือง และทัศนคติทางสังคม โดยดูได้จากลักษณะภายนอก และนำเสียงที่พูด เช่น การแต่งกายสามารถบอกระดับสถานภาพทางสังคมระดับต่าง ๆ ได้ชัดเจน เสียงที่พูดสามารถบ่งบอกถิ่นที่เกิดและการศึกษาได้เป็นอย่างดีว่าผู้พูดมาจากท้องถิ่นใด และการศึกษาประมาณระดับใด

3. ลักษณะทางจิตวิทยา อวัจนภาษาบอกบุคลิกลักษณะนิสัย และอารมณ์ของผู้เป็นเจ้าของได้ โดยดูจาก การแต่งกาย เครื่องประดับ และทรงผม หรือการแต่งหน้า รวมทั้งนำเสียงที่เปล่งออกมา ทำให้ผู้ฟังรู้ได้ว่า ผู้นั้นมีอารมณ์อย่างไร เป็นคนเช่นไร

คนเราใช้ข้อมูลที่ไต่จากการสังเกตอวัจนภาษาในการสร้างความประทับใจต่อกัน โดยที่อวัจนภาษานั้น อาจเกิดขึ้นโดยตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจก็ได้ และการรับรู้ซึ่งเกิดขึ้นนั้น อาจจะตรง หรือไม่ตรงกับความเป็นจริงก็ได้ แม้ว่า อวัจนภาษามีความสำคัญในระยะแรกของการสัมพันธ์กับบุคคลอื่น แต่ความประทับใจครั้งแรก ก็ไม่ใช่ของจริง เพราะเมื่อบุคคลคบคากันมากขึ้น ความรู้สึกที่มติดอกันครั้งแรกก็อาจแปรเปลี่ยนไปได้

อวัจนภาษากับสารสัมพันธ์

(Relational Messages)

ในอวัจนภาษาแต่ละประเภท มีสารที่จะสื่อถึงผู้รับสารได้หลายประเด็น ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อวัจนภาษาให้ข้อมูลความสัมพันธ์ไว้ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. บอกให้รู้ถึงการอยากอยู่ใกล้ หรืออยากอยู่ห่าง ท่าทีที่แสดงออกสื่อให้ผู้อื่นเล็งเห็นความชอบไม่ชอบในจิตใจของผู้ส่งสาร โดยดูจากระยะห่าง และกิริยาท่าทาง
2. บอกให้รู้ถึงการยอมรับหรือปฏิเสธ อวัจนภาษาสามารถบอกความศรัทธา ความน่าเชื่อถือ หรือความหวาดระแวง หวาดกลัว เช่น ท่าทีหลีกหลัด การแต่งกายที่ไม่เรียบร้อย ย่อมไม่สามารถสร้างความศรัทธาแก่ผู้พบเห็นได้ คนเสียงดี รูปร่างก็แต่งกายดี มักได้รับความน่าเชื่อถือมากกว่า และผู้ที่ไว้มั่นมีกนาเชื่อถือมากกว่า นมยว เป็นต้น
3. บอกถึงการมีอำนาจเหนือคนอื่น อาจดูได้จากกิริยาท่าทาง เช่น คนมีอำนาจมักกล้าสบตา และกล้าแสดงออกเต็มที่ ไม่รู้สึกเกร็งหรือกลัวที่จะสื่อสาร ตำแหน่งที่นั่งยืนมักจะเด่นกว่าคนอื่น และผู้นั้นมักไม่กล้าเข้าใกล้ ผู้มีอำนาจมักเป็นผู้กำหนดเวลาในการสื่อสาร ในคานเสียง มักใช้เสียงดัง หูคเป็นกันเองกับสถานการณ์ที่ต่ำกว่าไ้มากกว่าที่ผู้อยู่ในสถานภาพต่ำกว่าจะกล้าพูด
4. บอกให้รู้ถึงความรักความสนิหสนม ดูได้จากวิธีการสัมผัสและการแสดงกิริยาท่าทาง และระยะห่าง ผู้ที่รักใคร่กันมักมีวิธีการสัมผัสที่นุ่มนวล ทะนุถนอม และอยู่ใกล้ซึ่กันมากกว่าผู้ที่รู้จักกันเพียงผิวเผิน

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า อัจฉินภาษาสามารถเป็นตัวกำหนด ความรู้สึกต่าง ๆ
ข้างคนที่บุคคลหนึ่ง มีต่อบุคคลหนึ่งได้อย่างชัดเจน

อัจฉินภาษากับการควบคุมปฏิสัมพันธ์

สังคมได้กำหนดมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมการเริ่มความสัมพันธ์
การดำเนินความสัมพันธ์ และการหยุดความสัมพันธ์ อัจฉินภาษาเป็นสิ่งที่ช่วยควบคุม
ความสัมพันธ์เหล่านี้ ทั้ง 3 สถานะ ได้แก่

1. การเริ่มความสัมพันธ์ อัจฉินภาษาที่ช่วยในการเริ่มความสัมพันธ์
ได้แก่ ความดึงดูดทางกายภาพ การประสานสายตาและระยะห่าง กายภาพ
อัจฉินภาษาบอกสถานภาพ อาชีพ บุคลิกนิสัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยบอกให้ผู้ที่เพิ่งพบเห็น
ทราบว่า ควรสัมพันธ์ด้วยหรือไม่ ในคำนี้ สังคมและวัฒนธรรมก็เป็นตัวหนึ่งช่วย
กำหนดว่าลักษณะใดของบุคคลเป็นสิ่งที่น่าดึงดูดใจ เช่น คนอเมริกันชอบคนร่าเริง
เป็นต้น

การประสานสายตานั้น สังคมเป็นผู้กำหนดวิธีการมองหรือจ้องมองคน
แปลกหน้า บางสังคม เช่น สังคมไทย ไม่นิยมให้จ้องมองคนแปลกหน้า หากแสดงกิริยา
ดังกล่าวอาจทำให้ผู้ถูกมองมีปฏิกริยาในทางลบ

ระยะห่างระหว่างบุคคล ความใกล้-ไกล ในการสนทนา พูดยากัน
มีส่วนช่วยสร้างความสัมพันธ์ เช่น การนั่งรอแพทย์ตรวจด้วยกัน อาจช่วยเปิดฉากการ
สนทนาเรื่องโรคร้ายไข้เจ็บได้ แต่การเข้าใกล้มาก ๆ อาจเป็นผลเสียได้เหมือนกัน
เนื่องจากทำให้ผู้ที่เราใกล้ซึ่กด้วยเกิดความรู้สึกอึดอัด ถูกรบกวนอาณาเขตมากเกินไป

2. การสร้างความสัมพันธ์ ขั้นตอนการพูดคุยระหว่างคู่สนทนาขึ้นอยู่กับ
แต่ละวัฒนธรรม บางวัฒนธรรมให้พูดใคร่ทีละคน บางวัฒนธรรมนิยมมีอวัสุสนอ่ยกว่า
ที่ทักทายผู้มีอวัสุสนามากก่อน

เมื่อการสนทนาเริ่มขึ้น การเจรจานั้น ๆ ควรเปลี่ยนผู้พูดไปแต่
บุคคลต่าง ๆ อาจมีทั้งผู้ที่ไม่ยอมหยุดพูด และผู้ที่เปิดโอกาสให้คู่สนทนาพูด เราจะได้
ว่าบุคคลใดยังต้องการพูดต่อ โดยดูจากกิริยาท่าทางที่ต่อเนื่องไม่หยุด ไม่มองหน้า

ผู้หนึ่ง พุคไปเรื่อย ๆ การลากหางเสียง และการใส่คำอุทาน ส่วนผู้ที่
ต้องการสร้างความสัมพันธ์ในการสนทนา มักทำท่าเตรียมหยุด มองหน้าผู้ฟัง ไม่แสดง
กิริยาอาการใด ๆ ทั้งห้ายคำให้โต้ตอบและหยุดเงิบ

แต่ในเรื่องการเงิบนั้น ก็อาจเกิดขึ้นโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจได้
การตั้งใจเงิบ ได้แก่ บุคคลบางสถานะ เช่น พระ หรืออยู่ในบางโอกาส เช่น
งานศพ งานพิธี ในโรงพยาบาล การเงิบที่ไม่ตั้งใจ อาจเกิดจากการไม่มีอะไร
จะพูด การลืงเล่ห์ที่จะพูด หรือความต้องการที่จะเปลี่ยนให้คนอื่นพูดบ้าง

สาเหตุที่เงิบนั้น อาจเกิดจาก ตัวผู้พูดเองก็ได้ เช่น เรื่องที่พูดนั้น
ไม่คุ้นเคย เรื่องซับซ้อน หรือเกิดอาการเครียด บางครั้งอาจเกิดจากผู้ฟัง เช่น ไม่
สามารถโต้ตอบได้ หรือไม่รู้เรื่องที่สนทนาด้วย และอาจเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น
มีคนแปลกหน้า เข้ามารวมกลุ่ม ความต่างถิ่นคานอายุ และวัฒนธรรม เหล่านี้ล้วนเป็น
สาเหตุให้เกิดความเงิบได้ทั้งสิ้น

3. การหยุดความสัมพันธ์ เราเรียกว่า คู่สนทนาต้องการหยุดสนทนาแล้ว
โดยคู่จากการเปลี่ยนกิริยาท่าทางหรือระยะทาง การถอนหายใจ จุกบหรี่ เอนหลัง
รวมทั้งการปล่อยให้ความเงิบครอบคลุมกาย

อวัจนภาษาจึงมีส่วนช่วยในการกำหนด การเริ่มความสัมพันธ์ การประสาน
ความสัมพันธ์ และการหยุดสัมพันธ์ที่น่ายกกว่าอย่างยิ่ง

อวัจนภาษากับการสร้างอรรถภาวะที่ดี

ความสำเร็จในการแสดงออกของบุคคลแต่ละคนนั้นขึ้นอยู่กับภารกิจอวัจนภาษา
ของบุคคลนั้น และความสามารถในการควบคุม ความไม่คงที่ของอวัจนภาษา ให้ปรากฏ
น้อยที่สุด

การแสดงออกในชีวิตประจำวันของบุคคลแตกต่างกัน ตามบทบาทที่ต้องการ
แสดงออกในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งอาจแตกต่างจากอีกช่วงเวลาหนึ่งโดยสิ้นเชิง เช่น
บทบาทของความเป็นครูในช่วง เวลาทำงานกับบทบาทของแม่เมื่ออยู่ที่บ้าน เป็นต้น

มิติที่แสดงถึงสิ่งที่เราต้องการถ่ายทอด ให้ผู้อื่นรับรู้เกี่ยวกับตัวเรา หรือ เป้าหมายที่เราต้องการให้คนอื่นเห็นเราเป็นเช่นนั้น มี 6 มิติ ได้แก่ ความรัก ความสนิทสนม ความชำนาญ สถานภาพ สิทธิพิเศษ และความน่าเชื่อถือ

1. การแสดงความรัก อวัจนภาษาที่ใช้ในการแสดงความรัก ได้แก่ การยื่นตัวเข้ามาใกล้ การทำท่าสบาย ๆ ในการสนทนา และการประสานสายตา และแสดงสีหน้าตามเนื้อเรื่อง

เรามักใช้สัมผัสภาษาและเทศภาษาในการแสดงความรัก ความเป็นมิตร และก่อให้เกิดความรู้สึกที่คั่นกัน เช่น การโอบไหล่ เป็นต้น

2. การแสดงความสนิทสนม อวัจนภาษาที่แสดงลักษณะนี้ ได้แก่ ระยะใกล้ การสัมผัส และความกล้าแสดงความรู้สึกบางอย่างให้ปรากฏ

3. การแสดงความชำนาญ ได้แก่ การใช้เสียง เช่น พูดคล่อง พูดเร็ว บางอาชีพใช้การสัมผัสแสดงความชำนาญ เช่น การจับของวัตถุสิ่งของ การแต่งกาย ในเครื่องแบบ และการใช้เวลาอย่างรวดเร็วในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ล้วนแสดง ความชำนาญได้ทั้งนั้น

4. การแสดงสถานภาพ อวัจนภาษาที่ช่วยแสดงสถานภาพที่สูงกว่าคู่สนทนา เช่น การใช้ท่าทางขมึน การแตะต้องผู้อื่นมากกว่าให้ผู้อื่นแตะ การขยับน้อยกว่า ตำแหน่งที่นั่งก็สามารถบอกสถานภาพได้ เช่น นั่งหัวโต๊ะ และลักษณะของโต๊ะเก้าอี้ นอกจากนั้นวิธีการชักจูงหว่านผู้อื่น และคงให้ผู้อื่นรอคอย ก็แสดงให้เห็นสถานภาพที่สูงกว่าผู้อื่นเช่นกัน

5. การแสดงสิทธิพิเศษ อวัจนภาษาที่แสดงว่าเรามีความสำคัญกว่าคนอื่น ได้แก่ การจ้องที่ หรือการยิ้มให้กำลังใจแก่คนอื่น เช่น เจ้าของสถานที่มักยิ้มต้อนรับผู้ที่เดินเข้ามาหา

6. การแสดงความน่าเชื่อถือ มักไม่แสดงอวัจนภาษาใด ๆ ออกมามาก หรือนับเกินไป การวางตัวที่พอดี ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือขึ้นได้ เช่น ความสงบเสถียร ขมึน การพูดแต่เพียงพอดี ไม่เร็วหรือช้าเกินไป การแต่งกายที่งามพอเหมาะ เป็นต้น

อวจนภาษาในวัฒนธรรมไทย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมเป็นสาขาที่ศึกษากันมาในสาขามานุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา และนิเทศศาสตร์ ในขณะที่นักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาเน้นการศึกษาาระบบสื่อสาร โดยพิจารณาจากสังคมและวัฒนธรรมทั้งหมดประกอบ นักจิตวิทยากลับเน้นที่จะศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสาร ของสมาชิกแต่ละคนในสังคมมากกว่า ฉะนั้นนักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยามองว่าในแต่ละวัฒนธรรมมีวิธีการสื่อสารโดยรวม ๆ อย่างไม่รู้ ซึ่งต่างจากการศึกษาของนักจิตวิทยา ซึ่งมุ่งศึกษาความแตกต่างระหว่างบุคคลในวัฒนธรรมนั้น ๆ ว่ามีพฤติกรรมในการสื่อสารแตกต่างไปจากวิถีปกติของคนที่อยู่ในสังคมเป็นอย่างไร นอกเหนือจากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมจากแง่มุมต่างกันในแต่ละสาขาวิชาแล้ว แม้แต่ในสาขาวิชาเดียวกันก็ยังเกิดความขัดแย้งทางทฤษฎีต่อประเด็นที่ว่า บุคคลกับสังคมและรูปกับความคิดส่วนไหนมาก่อน ตัวอย่างเช่น แนวความคิดทางมานุษยวิทยา สังคมของอังกฤษ ซึ่งส่วนใหญ่ได้อิทธิพลจากแรดคลิฟ-บราวน์ (Radcliffe Brown) เชื่อว่า วัฒนธรรมมีลักษณะเหมือนสิ่งที่กำหนดมาให้แล้ว ทำให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดสิ่งอื่น ๆ ในสังคมโดยเฉพาะความคิด พฤติกรรมและบุคลิกภาพของสังคม ขณะที่แนวความคิดของมาลินเนาสกี (Malinowski) ในสาขามานุษยวิทยา เร้นกัน เชื่อว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความต้องการของบุคคล มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใช่เป็นเครื่องมือในการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะเกิดข้อโต้แย้งในจุดต่าง ๆ แต่ทุกสาขาวิชาและทุกทฤษฎียอมรับว่าภาษาและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ กล่าวคือ ทั้งสองมีอิทธิพลและความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและแน่นแฟ้น ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมนั้นเกิดจากสังคม เกิดจากคนส่วนรวมในสังคมนั้น ๆ สร้างขึ้นมา วัฒนธรรมจึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นตัวควบคุมสังคมมนุษย์ให้อยู่อย่างมีระเบียบ ขณะที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องคุ้มครองสังคมด้วย ธรรม เบนาคีท์ กล่าวไว้ว่า

"วัฒนธรรม เกิดจากการผสมผสานกันขึ้นมาของลักษณะธรรมนิยมประเพณีต่าง ๆ ที่มารวมกันอยู่โดยบังเอิญจากทุกทิศทุกทาง โดยการแพร่กระจายและที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยมีพลังสร้างสรรค์ภายในวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นเครื่องจักรปรุงแต่งขึ้นมา เป็นแบบแผนทางความคิดและการปฏิบัติที่แสดงออกอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ พลังสร้างสรรค์ที่ตั้งกล่าวมีอยู่ในความคิดของบุคคลสามารถนำมาเลือกสรร ปฏิเสธ หรือวางระเบียบลักษณะต่าง ๆ ตามมาตรฐานค่านิยมหรือธรรมเนียมของวัฒนธรรมนั้น ๆจากการผสมผสานลักษณะต่าง ๆ ที่มารวมกันอย่างไม่จำกัด โดยมีพลังสร้างสรรค์เป็นตัวปรุงแต่ง จะก่อกำเนิดเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของแต่ละวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของวัฒนธรรมนั้น" (หน้า 10)

เมื่อวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะต่างกัน แต่ละวัฒนธรรมจึงมีค่านิยมเฉพาะต่างกัน และค่านิยมที่ต่างกันจึงกำหนดแบบความประพฤติ ธรรมเนียม อุดมคติ หัตถคดี ฯลฯ ที่สังคมยกย่องหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปรารถนาต่างกันด้วย

รัชนีกร เกรียงไกร นิยามคำว่า "ค่านิยม" ว่าเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม จนกลายเป็นนิสัยของคนส่วนรวม หรือเป็นบุคลิกภาพในสังคม (national character) สุพิศรา สุภาพ เสริมว่า อย่างไรก็ตาม ค่านิยมต่าง ๆ อาจเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไป หากสภาพแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป ทั้งนี้เนื่องจากค่านิยมบางอย่างขึ้นกับลักษณะของสังคมและสภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงจนไม่อาจรักษาค่านิยมเดิมเอาไว้ได้ ค่านิยมอย่างใหม่ก็จะเกิดขึ้นมาแทนที่ เริ่มต้นที่รูปแบบความคิด หัตถคดี และพฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปทั่วๆ ทั่วๆ ทั่วๆ คนในแต่ละสังคมจึงพยายามรักษาวัฒนธรรมตนไว้ด้วยการส่งเสริมให้แพร่หลายในหมู่ตนเองและหมู่อื่น เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นเป็นมรดกสืบต่อกันไป ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมซึ่งมีการแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา

สำหรับในวัฒนธรรมไทยนั้น คนส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นคนในประเทศเอง (ในลักษณะ self-report) หรือคนจากประเทศอื่น (ในลักษณะ report of outsiders) มองว่าสังคมไทยมีเอกลักษณ์บางอย่างเป็นพิเศษของตนเอง (เช่น สุพิศรา สุภาพ 2520, รัชนีกร เกรียงไกร 2523 เสรีบรรณกิจ 2524 ยศ ดันตสมบัติ และคณะ 2527,

John Embree 1950, แม้ว่าแต่ละคนจะมองหรือเน้นสาเหตุหรือที่มาของความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างกัน เช่น John Embree (1950) และสุพิศรา สุภาพ (2520) มองโครงสร้างสังคมไทยมีลักษณะหลวม (loosely structured social system) เหมือนกัน ขณะที่ ดร.พิทยา สุวรรณขุ (2519) เชื่อว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่โครงสร้างแน่นหนา (tightly structured) ดร.วีระบุท วิเชียรโชติ (2516) มองสังคมไทยเป็นสังคมที่สมาชิกมีความต้องการที่จะ "พึ่งพิง" ผู้ขึ้นสูง (affiliative society) ไม่ใช่สังคมที่มุ่งความสำเร็จ (achieving society) หรือ Ruth Benedict (1962) มองว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่พึ่งพิงพุทธศาสนาและระบบครอบครัวสูง ค่านิยมต่าง ๆ ของไทยจึงสร้างสมขึ้นมาจากการปฏิบัติทางพุทธศาสนาและแบบแผนการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก เป็นต้น ถึงกระนั้นนักวิชาการเหล่านี้ต่างเห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดชนวนธรรมเนียมเป็นหลักและมีโครงสร้างของชั้น (class structure) และระบบอาวุโส (seniority) กล่าวคือเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่และผู้น้อย ระหว่างผู้อุปถัมภ์ - ผู้ได้รับการอุปถัมภ์ ระหว่างผู้มียศฐาบรรดาศักดิ์หรือมีตำแหน่งสูง กับผู้ไม่มียศฐาบรรดาศักดิ์หรือมีตำแหน่งต่ำ ระหว่างเจ้านายและลูกจ้าง หรือระหว่างชายและเด็ก เป็นต้น

ค่านิยมและลักษณะของคนไทย

สุพิศรา สุภาพ กล่าวว่า แม้ค่านิยมของคนไทยที่อยู่ในเมืองและอยู่ชนบทจะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ก็พอสรุปลักษณะใหญ่ ๆ ของคนไทยได้ดังนี้

1. เคารพต่อผู้ใหญ่
2. ยกย่องอำนาจ
3. นิยมเจ้านายและยศฐาบรรดาศักดิ์
4. เคารพผู้อาวุโส
5. ไม่ชอบซักใจใคร
6. ยึดเสมอ
7. ขาดความกระตือรือร้น

8. สุภาพเรียบร้อย

9. เห็นชายใหญ่กว่าหญิง

ส่วน Ruth Benedict สรุปลักษณะของคนไทยจากคุณค่าในวิถีสังคมไว้ 3 ประการคือ ชอบสนุก รักสวยและใจเย็น และเน้นเพศชายเป็นหลัก รวมทั้งลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งคือ การยอมรับผู้หลักผู้ใหญ่

ในทำนองเดียวกัน รัชนิกร เสรมใจ เห็นว่าค่านิยมไทยมีลักษณะเน้นอำนาจ เคารพผู้อาวุโส (โดยอายุหรือตำแหน่ง) เน้นความสนุกสนานรื่นเริง เน้นการวางเฉย และความไม่เอาหน้าร้อนใจ ยินดีหรือยินร้าย โดยความคิดทั้งสองประการหลังนี้ได้อิทธิพลจากคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งมุ่งให้คนสงบและรู้จักข่มอารมณ์และสอนในเรื่องกฎแห่งกรรม ตลอดจนเน้นสถานภาพของชายมากกว่าหญิง

เมื่อศึกษาลักษณะข้างต้นแล้ว จะพบลักษณะร่วมกันหลายประการซึ่งได้แก่

1. ความเคารพต่อบุคคลที่สูงกว่า (ไม่ว่าจะเป็นอายุ ตำแหน่ง เกียรติ)
2. ความสงบ
3. การยกย่องสถานภาพของชาย

จากลักษณะดังกล่าวข้างต้น จึงปรากฏข้อควรปฏิบัติและคำแนะนำเชิงสอนต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมเหล่านี้ดังจะบอกตามประเภทของอวัจนภาษาที่กล่าวไปแล้วดังนี้

การใ้ฉายศร

ในวันธรรมดาไทย การมองแบบแข็งตื้นหรือจ้องดูบุคคลอื่น เป็นสิ่งที่บุคคลไม่ควรกระทำต่อผู้อื่น อาทิเช่น บุคคลที่ต่ำกว่า (ไม่ว่าจะเป็นอายุ ตำแหน่ง หรือความสามารถ) ไม่ควรกระทำต่อบุคคลที่สูงกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "การจ้อง" ผู้อื่นเป็นกริยาต้องห้าม สำหรับผู้หญิง ดังปรากฏในหนังสือลักษณะการสอนน้องตอนหนึ่งว่า "อย่าหันไปมอง-จ้องดู บุคคลอย่างไม่เกรงใจ"

ขณะที่นักวิชาการต่างชาติบางคน เช่น Herbert Phillips (1966) กล่าวว่า "คนไทยมีนิสัยไม่ชอบทิสิตหรือท่าทิวไกลชิดกับคนแปลกหน้าโดยเฉพาะเมื่อแรกพบกัน เพราะจะทำให้ดูเป็นการไม่ให้เกียรติและไม่จริงจังต่อบุคคลแปลกหน้านั้น ๆ อย่างแท้จริง.... เป็นผลให้คนไทยมักก้มหน้าหลบสายตากับบุคคลแปลกหน้า" (หน้า 101) ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของ Robert Mole (1973) ว่า "เนื่องจากคนไทยมี "ความเกรงใจ" สูง ลักษณะนี้จึงสะท้อนให้เห็นในวจนภาษาต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การมองบุคคลซึ่ง ๆ หน้า ถือว่าเป็นการไม่เหมาะสมและหยาบคาย คนไทยถูกสอนให้หลบตาขึ้นมองเพียงเล็กน้อยให้สังเกตสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น....."

ดร. สุมิตร คุณานุกร ทั้งข้อสังเกตการใช้สายตาของคนไทยตามค่านิยมเก่า ๆ ไว้ว่า คนไทยไม่ชอบให้ใครจ้องนานเกินควร เพราะทำให้เกิดความรู้สึกกระอักกระอ่วนและเป็นการเสียมารยาท บางครั้งคนไทยจึงใช้วิธีการเลี่ยงแบบอื่น ๆ เช่น มองแบบผ่าน ๆ เหมือนมองไม่เห็นหรือการเบนสายตาไปทางอื่น เพื่อแสดงความเคารพหรือเกรงใจ และเป็น การบอกว่า "ไม่ต้องการรุกร้าเข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของคุณ" ฉะนั้นการไม่สบตาจึงเสมือนการไม่เห็นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กจะต้องไม่จ้องหน้าหรือสบตาเมื่อผู้ใหญ่กำลังคุยเด็กหรือพูดกับเด็ก แต่เด็กจะต้องก้มหน้าฟัง แสดงว่าตนเองไม่ได้ความคิดไม่ได้ไม่เคารพหรือเชื่อฟังเป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ความคิดและค่านิยมเกี่ยวกับการใช้สายตาของคนไทยก็เริ่มมีความแตกต่างจากแนวคิดในอดีตขึ้นในสมัยต่อ ๆ มา โดยอาจได้รับอิทธิพลในเรื่อง "ความเปิดเผย (openness) และตรงไปตรงมา" จากวัฒนธรรมตะวันตกมากขึ้น ดังปรากฏในหนังสือสอนหญิง ของ ผกาวิกิ อุตตโมทย์ เรื่อง งามตา : มารยาทและการแต่งกาย ว่า "เวลาพูดคุยกับใคร มองดูนิยน์ตาเขาตรง ๆ อย่าหลบตาขมขมเหมือนคนมีหิรุษ แต่ก็มิใช่จ้องเขาอย่างเหม็ง" (หน้า 467) หรือ "คนที่ไม่สบตา แสดงความไม่มั่นใจของคน ๆ นั้น" (หน้า 244) และ "การหลบตา แสดงความไม่กล้าสู้" (หน้า 235) จากความเห็นของ ดร. สุมิตร คุณานุกร ผู้พูดที่จ้องคนฟัง เป็นผู้พูดที่มั่นใจในสิ่งที่พูด

ในวัฒนธรรมตะวันตกนั้น เชื่อว่าความหมายต่าง ๆ ที่สื่อสารออกไปด้วยการใช้สายตาจะแตกต่างกันเมื่อมีการใช้ช่วงระยะของการมองหรือจ้อง ความเข้มข้นของการมอง

ระทมของตา และสีหน้าที่อยู่รอบคากำกัน สิ่งเหล่านี้ให้ความหมาย ความรู้สึก และอารมณ์ของแต่ละบุคคลเป็นการแสดงออกให้ผู้อื่นได้รับรู้ ฉะนั้น การจ้องตามิไรมารยาทอันทราม แต่เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ยังรู้ความรู้สึกและความคิดของกันและกัน นอกจากนี้เป็นการแสดงความมั่นใจด้วย

นอกจากนี้ ดร. สุมิตร คุณานุกุล ยังตั้งข้อสังเกตอีกว่า ในสังคมไทยนั้นผู้ชายชอบยกย่องถือว่าความมากกว่าหญิง ขณะเดียวกันก็มีคุณลักษณะการใช้ทามบางประการที่เน้นการใช้ตาของผู้หญิง เช่น ท่าทามชมมอญ คาทหวาน ซ่าเลื่องมอญ เมียงมอญ คายัยวน คายั้ววน การค้อน ซาบคามอง ฯลฯ เป็นต้น

การใช้เสียง

เป็นที่น่าสังเกตว่า มารยาทการใช้เสียงในวัฒนธรรมไทยนั้นมักมุ่งสอนแก่เฉพาะผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ ผู้หญิงจะถูกปรามไม่ให้ตะเบ็งเสียงดัง (นทวาทิ อุดกโมทย์ 25, หน้า 467) ไม่ให้ขึ้นเสียง พูดเสียงกร้าว และพูดแบบมีหางเสียง (กฤษณา เทวรักษ์ หน้า 30 และหน้า 236)

ผู้หญิงจะถูกสอนให้เป็นคนสุภาพเรียบร้อย พูดจาไพเราะน่าฟัง และเลี่ยงการใช้อารมณ์ต่าง ๆ กลอกลองผู้หญิงควรพูดเสียงเบา ไม่ขึ้นเสียง ทามก็วอย่างเช่น "เธอนั้นสมควรแก่การให้ความเคารพยกย่องในฐานะกุลสตรีเพียงไร เธอต้องพูดด้วยเสียงเบา ๆ เสมอ เมื่อจำต้องพูด" (กฤษณา เทวรักษ์, หน้า 62)

การใช้สีหน้า

จากค่านิยมของไทยที่เน้นความสงบและเลี่ยงความขัดแย้งต่าง ๆ ซึ่งได้อธิบายอย่างมากมายจากคำสอนของพุทธศาสนา คนไทยจึงถูกอบรมให้พยายามเป็นคนใจเย็น ต้องรู้จักระงับความโกรธในขณะที่เกิดขึ้น Le May นักวิชาการชาวตะวันตกให้ทรรศนะเกี่ยวกับนิสัยของคนไทยว่า "ในการทะเลาะกันนั้น ทางที่ดีที่สุดที่จะแสดงให้เห็นว่าตรงข้ามรู้ดีว่าหากความสำนึกในเหตุผลก็คือ ถวามนิ่งเงียบ ขอมจำนวนคอเขา ความโกรธเป็นทางที่เดียวเปรียบที่ลุดในการเผชิญกับสถานการณ์อันยุ่งยาก" (หน้า 119)

นอกจากนี้ การนิยม "ความสงบ" ของคนไทย นอกเหนือจากการชอบความรู้สึกไม่พอใจไว้ภายในและการไม่แสดงอารมณ์ทางสีหน้า ด้วยความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความไม่พอใจของตนเองได้ดี เช่น การนั่งเงียบเมื่อไม่พอใจ เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่นไว้แล้ว คนไทยยังอาจแสดงลักษณะอื่นเพื่อเลี่ยงการตอบสนองอย่างตรงไปตรงมา เช่น มักชอบยิ้มแทนการปฏิเสธ เป็นต้น Mole กล่าวว่า ด้วยนิสัยชอบหลีกเลี่ยงความขัดแย้งผนวกกับการมี "ความเกรงใจ" สูง คนไทยจึงมักแสดงสีหน้าและกริยาท่าทางที่มีความหมายกำกวม ไม่สามารถตีความได้ถูกต้องในทันที

การใช้สีหน้าบุคมีจึงดูเหมือนเป็นกริยาที่ไม่เหมาะสมสำหรับหญิงมากกว่าชาย ดังปรากฏ มีการสั่งสอนให้หญิงแสดงสีหน้ายิ้มแย้มและทอรับอยู่เนือง ๆ เช่น การชกสีหน้าบุคมีเจ้าแง่แสดงอนเป็นกริยาไม่น่าเอ็นดูสำหรับหญิง ขณะที่ไม่มีคำสั่งสอนแก่ชายในเรื่องนี้เท่าใดนัก (เช่น กฤษณา เหวรักษ์, 2513, Robert Mole 2516, สุมิตร คุณานุกร 2524, เสฐียรโกเศศ 2524, สมศรี สุกุมลนันทน์ 2529)

การใช้กริยาท่าทาง

สังคมไทยเป็นสังคมที่ถือ "ความสุภาพเรียบร้อย" เป็นอย่างมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาจากภูมิหลังการศึกษาต่าง ๆ พบว่า "ความสุภาพเรียบร้อย" ในทัศนะของคนไทยขึ้นพื้นฐานลักษณะ "ความนบนอบและให้เกียรติกับผู้อื่น" และ "ความถูกต้องเหมาะสมกับกาละ เทศะ และบุคคล" ที่สอดคล้องกับจารีตประเพณีไทย ในเรื่องของการแสดงกริยาท่าทางนั้น เราจะพบว่ามิกิริยาท่าทางบางประเภทที่เราถือว่า

1. เป็นกริยาที่ผู้น้อยพึงกระทำต่อผู้ใหญ่ ได้แก่ การไหว้ การกราบ การก้มศีรษะก้มตัว การหมอบคลาน การรับของสองมือ ฯลฯ ส่วนกริยาที่ไม่พึงกระทำ เช่น เจิกหน้า ยกไหล่ จับศีรษะหรือไหล่ของผู้ใหญ่ ฯลฯ

2. เป็นกริยาที่พึงกระทำสำหรับคนทั่วไปในสถานที่บางแห่ง เช่น หน้าที่ประชุมชนในชั้นเรียน ฯลฯ อันได้แก่ กริยาสำรวมต่าง ๆ อาทิ การนั่งซัดชิดกัน เป็นต้น ส่วนกริยาที่ไม่พึงกระทำ เช่น การทำวคาง การดูหน้าตาย การเรอ ฯลฯ

3. เป็นกริยาที่ผู้หนึ่งพึงกระทำ เช่น การนั่งพับเพียบ ฯลฯ ส่วนกริยาที่หนึ่งไม่พึงกระทำ เช่น นั่งต่างขา กอดอก ฯลฯ

ดังนั้น กริยาท่าทางใดก็ตามที่ขัดกับความคาดหวังของคนในสังคมไทย ซึ่งทำให้หนึ่งต้องสำรวมกริยามากกว่าจะถูกมองว่าเป็นกริยาที่ "ไม่สุภาพเรียบร้อย" ก็จะเห็นได้จากตัวอย่างคำพูดเหล่านี้ เช่น

"การปลดปล่อยอารมณ์ออกไปอย่างหุนหันเหี้ย โดยทางกริยาท่าทาง ๆ ย่อมเป็นมากกว่าคิดว่า เราสามารถควบคุมจิตใจของเราไว้ได้อย่างดีหรือหามสถานใด อารมณ์อื่น ๆ นั้นหมายถึง การแสดงออกซึ่งกริยา ยกไหล่ เม้มปาก เคี้ยวหมากฝรั่งหรือเล่นน้ำลายกระดากอะไรก็ไม่รู้ยู่ยิบ ๆ หัวเราะแบบคำรามอยู่ในคอ ลูบผม ลูบเสื้อ หรือลูบคลำเครื่องประดับอยู่ไม่รู้แล้ว ยกมือขึ้นป้องปากเมื่อพูดหรือหัวเราะ ขอบแก้มโน่นแก้นี้ หรือเคาะโต๊ะ เคาะเก้าอี้ ทำจังหวะอะไรก็ไม่ทราบ การนั่งกอดอก ไขว้ขา กวักแกว่งเท้าไปถูกลูบและของผู้ที่นั่งถัดลงไป ยกมือขึ้นเท้าสะเอว ยืนเขย่งอยู่ขาเดียว เอนกายไปข้างหลังหรือชะโงกง่ามาข้างหน้าหรือไม้เท้าคาง การสำรวมกริยาจึงสื่อให้เห็นถึงความสำรวมภายในด้วย (กฤษณา สอนน่อง หน้า 19-20)

"อันตัวทำแล้ว แล้วอย่าทำให้กายสูง
ก่อนเสี้ยมเจียมใจจะไว้วาง

ดูเบี่ยงbungมันมีแววที่วังทาง
ให้ทองอย่างกริยาเป็นนารี"

(สุภาษิตสอนหญิงของสุนทรภู่)

ขณะที่การสรุปลักษณะของคนไทยส่วนใหญ่มาจากการศึกษาค้นคว้าและสังเกต ในปี พ.ศ. 2527 ยศ สันตสมบัติ และคณะฯ แห่งคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้พยายามศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพและวัฒนธรรมไทย โดยการใช้เครื่องมือวัดผลทดสอบทางจิตวิทยา ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ดัดแปลงมาจาก California Psychological Inventory (CPI) ในการวิจัย ผลที่ได้จากการวิจัยพบลักษณะใกล้เคียงกับการศึกษาอื่น ๆ ก่อนหน้านี้ เช่น พบว่า

1. คนไทยมีลักษณะประนีประนอมสูง กล่าวคือ ให้ความสำคัญและมีค่านิยมสูงต่อการรักษา "หน้า" และภาพพจน์ของตนเองในสายตาของผู้อื่น มักพยายามที่จะทำให้ตนเองเป็นที่ยอมรับ ชื่นชม และพอกพองใจของผู้อื่น และพยายามที่จะควบคุมตนเองในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น หลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการประจัญหน้ากับผู้อื่น จึงมีลักษณะเป็นผู้ยอมรับ (จำใจยอมรับสูง)

2. คนไทยมีนิสัยรักสนุกและความสะทกสะทาบ

3. คนไทยมีความต้องการความรักและความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่นสูง ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยก็พบลักษณะที่แตกต่างจากการศึกษาทั่วไปก่อนหน้านี้ กล่าวคือ พบว่า คนไทยมีนิสัยเจ้าอารมณ์ ซี้โมโห มีความวิตกกังวลสูง อันอาจเนื่องมาจากระบบของการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมธุรกิจและสังคมเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จนคนในสังคมไม่สามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ หรือที่เราเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า "วัฒนธรรมล่า"

ผลของการวิจัยอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ พบความคล้ายคลึงทางโครงสร้างระหว่างบุคลิกภาพของคนไทยและคนจีน ซึ่งอาจเนื่องมาจากการที่คนไทยและคนจีนมีการผสมผสานระหว่างกลุ่มสูงในสังคมไทย ผลการวิจัยนี้จึงช่วยทำให้ตระหนักถึงลักษณะกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมของคนในสังคม

นอกจากนี้ จากการศึกษาภูมิหลังเกี่ยวกับสังคมไทย ซึ่งรวมถึงค่านิยมและการใช้อวจนภาษาอันเนื่องมาจากค่านิยมต่าง ๆ พบว่า สังคมไทยและวัฒนธรรมไทยมิได้อยู่หนึ่งหรือหุ่ยนึงอยู่กับที่ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงด้วย อาทิเช่น ทางด้านการแต่งกายในอดีตชายไทยไม่นิยมสวมเสื้อ แต่เปิดอกและเปิดสะดือ หรือทางด้านการรักษาทำทาง แต่เดิมคนไทยมีการกราบเท้าผู้ใหญ่หรือผู้ที่ตนเคารพมากกว่าในปัจจุบัน เป็นต้น

ดังนั้น เมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนไป การรักษาทำทางและการใช้อวจนภาษาก่าง ๆ ของคนในสังคมก็มักเปลี่ยนไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากทัศนคติที่มีต่อชีวิตและสภาพแวดล้อมส่งผลมายังรูปลักษณะ ทำทาง และผลแห่งการเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อโลกนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งกายและใจ

บทที่ 3

ผลการวิเคราะห์ทอวจนภาษาตามแนวทางต่าง ๆ

นักวิชาการส่วนใหญ่ยอมรับว่า ภาษาคือองค์ประกอบหลักในการสื่อสารของมนุษย์ พร้อมกันนั้นการสื่อสารก็มีความข้องเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ มากกว่าเฉพาะตัวภาษา ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาษาที่ใช้ในการสื่อสารแต่ละครั้ง แต่หากจะพิจารณาถึงสัญญาณที่ใช้ในการสื่อสารหรือภาษาโดยเฉพาะแล้ว จะเห็นได้ว่าอาจจำแนกได้เป็นสองประเภทใหญ่ คือ ถ้อยคำหรือวจนภาษา (verbal language) หรือภาษาศาสตร์ (Linguistic) และไม่ใช้ถ้อยคำหรือวจนภาษา (non-verbal language) ส่วนใหญ่ของการสื่อสารทั้งหลายทั้งปวงของมนุษย์เรานั้นจะต้องเป็นการส่งและรับสาร ซึ่งประกอบด้วยสายใยอันซับซ้อนระหว่างวจนภาษาและอวจนภาษา

ในชีวิตประจำวัน พฤติกรรมเชิงอวจนจะเป็นพฤติกรรมที่มีอยู่ในทุกสถานการณ์ทางสังคม เราไม่อาจหลีกเลี่ยงพฤติกรรมประเภทนี้ได้เลย เช่น ผู้ชายบางคนแสดงออกควยท่าที่คล้ายผู้หญิง แม้เขาจะปฏิเสธว่าไม่ได้ตั้งใจทำเช่นนั้น หรือแม้ตัวเราเองในบางครั้งไม่ได้มีเจตนาจะแสดงท่าทางให้มีความหมายอย่างหนึ่งอย่างใด แต่คนที่พบเห็นบางคนก็ยังตีความการแสดงออกของเราได้ ควยเหตุที่พฤติกรรมเชิงอวจนจะสามารถสร้างความหมายได้ จึงมีผู้กล่าวว่า พฤติกรรมทั้งหมดคือการสื่อสาร เพราะพฤติกรรมเชิงอวจนนั้นมีการแทรกอยู่ในทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา และทุกสถานการณ์กิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ล้วนเป็นขอมูลที่สื่อความหมายได้ ขณะเดียวกันความครอบคลุมของพฤติกรรมเชิงอวจนก็มีอยู่รอบคาน การแสดงออกทางถ้อยคำยังมีขอบเขตจำกัด แต่การแสดงออกที่นอกเหนือจากการใช้ถ้อยคำ เช่น ทางค่าน้ำเสียง ท่าทาง สีหน้า เกือบจะไม่มีขอบเขตจำกัดเสียทีเดียว พร้อม ๆ ไปกับที่มีความครอบคลุมอย่างกว้างขวาง พฤติกรรมเชิงอวจนก็มีความซับซ้อนอย่างมากเช่นกัน อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการแสดงออก อาจเกิดจากความรู้สึกที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างผู้แสดงออกนั้น และหากผู้รับสารไม่ไหวทันแล้วขอมุนำไปสู่การแปลความผิดพลาดได้ง่าย ในจุดนี้สิ่งที่พบในการศึกษาอวจนภาษาในนวนิยายไทยนั้นส่วนใหญ่จะพบว่าเขียนมักบอกความหมายของพฤติกรรมเชิงอวจนนั้น ๆ กำกับไว้เลยหรือบางทีก็ไม่ได้ให้รายละเอียดของพฤติกรรมชัดเจน แต่เน้นที่การกล่าววาทะละคร

แสดงออกด้วยรู้สึกหรือความคิดอย่างไร ความครอบคลุมอย่างหาขอบเขตไต่ยาก และความละเอียดซับซ้อน ทำให้การศึกษาพฤติกรรมเชิงอวัจนะไม่มีข้อจำกัดทั้งในแนวกว้างและแนวลึก กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ทำให้การศึกษาในเรื่องนี้ทำได้ยาก เมื่อเปรียบเทียบ กับพฤติกรรมเชิงวัจนะ หรือภาษาศาสตร์ ดังนั้น บางครั้งพฤติกรรมเชิงอวัจนะจึงถูกมองข้ามไปในการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารของมนุษย์

ในการศึกษาเรื่องการสื่อสารเชิงอวัจนะ จำต้องพิจารณาถึงส่วนสำคัญในการสร้างรหัสหรือสาร ว่าอวัจนสารนั้นมีความเกี่ยวข้องกับอย่างมากกับภาษาศาสตร์ จะศึกษาโดยแยกออกจากกันอย่างไรก็ยากไม่ได้ นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่าความหมายของอวัจนภาษานั้นปรากฏอยู่ในการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งหมายความว่า การสื่อสารในกลุ่มและการสื่อสารในองค์การ เคนชัดกว่าการสื่อสารในระดับผู้ที่ประชุมชน และการสื่อสารมวลชน

จากการประมวลหลักทฤษฎีการสื่อสารเชิงอวัจนะ พบว่า ความคิดรวบยอดของหลักทฤษฎีการสื่อสารเชิงอวัจนะยังไม่อาจสรุปเป็นหลักเกณฑ์ได้ แต่การศึกษาในด้านภาษาศาสตร์นั้นพัฒนาไปได้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง ความยุ่งยากนี้สืบเนื่องมาจากความครอบคลุมและความซับซ้อนของพฤติกรรมเชิงอวัจนะดังกล่าวย่างทัน ทำให้ นักวิชาการมีความเห็นไม่ตรงกันว่า การสื่อสารเชิงอวัจนะคืออะไร การนิยามศัพท์เกี่ยวกับการสื่อสารเชิงอวัจนะไม่ใช่เรื่องง่าย

ปัญหาที่นำไปสู่ความยุ่งยากในการนิยามความหมายการสื่อสารเชิงอวัจนะพอจะจำแนกออกได้เป็น 4 ประเด็นด้วยกัน ดังนี้

ประเด็นแรก ปัญหาเกี่ยวกับเจตน์จำนง (intent) การสื่อสารทั้งหมดล้วนมีเจตน์จำนงหรือเจตนาหรือไม่ การกระทำหรือการแสดงออกที่เกิดขึ้นโดยไม่เจตนา เราจะถือว่าเป็นการสื่อสารหรือไม่ การแสดงออกที่ผู้พบเห็นหรือผู้รับสารสามารถแปลความ ได้แก่ ผู้ส่งสารหาได้สำเนียงถึงเจตนาของตนในการสื่อสารนั้น หรือพูดได้ว่าผู้ส่งสารนั้นไม่ตั้งใจจะส่งสาร แต่ผู้รับสารก็สามารถแปลความได้ เราจะนับว่าการแสดงออกนั้นเป็นการสื่อสารหรือไม่

ประเด็นที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับการตระหนักรู้ (awareness) ผู้สื่อสารทุกคนล้วนตระหนักรู้ว่าตนกำลังสื่อสารอยู่หรือไม่ หรือตนกำลังสื่อสารอย่างไรโดยเสมอไปหรือไม่ ในกรณีที่บางสถานการณ์ผู้ส่งสารหรือผู้รับสารคนใดคนหนึ่งไม่โคตระหนักรู้ถึงการสื่อสารนั้น ๆ เราจะนับว่าพฤติกรรมนั้นเป็นการสื่อสารหรือไม่

ประเด็นที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับความหมายรวม (shared meaning) สืบเนื่องมาจากสองประเด็นดังกล่าวมา ในเมื่อผู้ส่งสารอาจจะไม่โคเจตนาสื่อสาร หรือไม่สำเนียงยกว่าตนกำลังสื่อสารอยู่ ความหมายที่เกิดขึ้นย่อมเกิดขึ้นเฉพาะในด้านการแปลความของผู้รับสาร ซึ่งหาใช่ความหมายรวมที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่

ประเด็นสุดท้าย ปัญหาเกี่ยวกับหน่วยแห่งความหมาย (meaningful unit) นักวิชาการยังมีความเห็นไม่ตรงกันในแง่ที่จะนำเอาตัวแปรใดบางมาวิเคราะห์ สัญลักษณ์ชนิดใดบ้างจึงจะจัดเป็นหน่วยที่มีความหมาย จะรวมสัญลักษณ์ภายนอกที่เกิดจากธรรมชาติด้วยหรือไม่ หรือจะนับเฉพาะสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เหล่านี้ยังเป็นเรื่องที่ยกเถียงกันได้

ประเด็นทั้งสี่ดังกล่าวมานี้ทำให้เกิดปัญหาในการวิเคราะห์อวัจนภาษาในการสื่อสารในการศึกษาวิจัยโดยทั่วไป และในการศึกษาวิจัยเรื่องอวัจนภาษาในนวนิยายไทยนี้ก็เช่นเดียวกัน นอกจากจะพบปัญหารวมเช่นการศึกษาวิจัยอวัจนภาษาของต่างประเทศแล้ว ยังพบปัญหาขงยากในการวิเคราะห์เพิ่มเติมอีกชั้นหนึ่ง เนื่องจากการศึกษาอวัจนภาษาในการศึกษาวิจัยนี้โคกระทำยานสารที่เป็นอวัจนภาษา ไม่ใช่ย่านกระบวนการสื่อสารที่เป็นสถานการณ์จริง

ปัญหาในการวิเคราะห์โดยสรุปที่สืบเนื่องมาจากประเด็นปัญหาดังกล่าว อาจจำแนกโคเป็น 2 ประการด้วยกัน ประการแรก โม่มีความแน่นอนหรือโคชัดเจนว่าพฤติกรรมหรืออะไรบางอย่างที่เราจะนับเข้าเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะ คังเราจะเห็นหลุมภูค่าง ๆ ในตำราแต่ละแห่ง รวมพฤติกรรมและการกระทำที่จัดว่าเป็นอวัจนภาษาแตกค่างกันออกไป เช่น บางแห่งนับว่าฟารอง ฟาแลบ และปรากฏการณ์ตามธรรมชาติค่าง ๆ เป็นอวัจนภาษา แต่หลายแห่งก็โคสนใจสิ่งเหล่านี้ ประการที่สอง การจำแนกประเภทหรือการประมวลความหลากหลายของอวัจนภาษายังโคมีความคลาดเคลื่อนกันอยู่มากพอสมควร เช่น นักวิชาการหลายคนโคความสนใจในเรื่องของเวลา และ

ระบะห่างของบุคคลอย่างมาก ในขณะที่นักวิชาการบางคนก็ไม่ได้สนใจเท่าที่ควร บางคนให้ความสนใจต่อรูปลักษณ์ที่เกิดจากการตกแต่งของบุคคล ไคแก่ การแต่งกาย การแต่งตัว แต่บางคนให้ความสนใจถึงขั้นถือเอาตัวารนลักษณ์ หรือโหงวเฮ้งมาเป็น ส่วนหนึ่งของการศึกษาควย อย่างไรก็ตาม การจำแนกที่มีประโยชน์ที่สุดแบบหนึ่งใน การศึกษา คือ การจำแนกของ Judee Burgoon ซึ่งจำแนกวิธีการศึกษาเอาไว้ เป็น 5 ประเภทด้วยกัน ไคแก่ 1. การศึกษาเชิงวิเคราะห์ตัวแปร 2. การวิจัย ปรีบท 3. พัฒนาการด้านทักษะ 4. วิธีการด้านโครงสร้าง และ 5. วิธีศึกษาด้าน หน้าที่ประโยชน์

- การศึกษาเชิงวิเคราะห์ตัวแปร (variable analytic tradition)

การศึกษาประเภทนี้ พยายามละแยกแยะและทำความเข้าใจว่าตัวแปรทางอวจนะ สัมพันธ์กับคุณลักษณะต่าง ๆ ของการสื่อสารอย่างไร การวิจัยนี้มีแนวโน้มเป็นการ ทดลองเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ไม่ใช่พฤติกรรมการสื่อสารที่เกิดขึ้นจริง

- การวิจัยปรีบท(context research) การศึกษาประเภทนี้สนใจพฤติกรรม

ของคนในสถานการณ์ต่าง ๆ ในแง่ที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงอวจนะซึ่งเกิดขึ้นใน สถานการณ์นั้น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ในสถานการณ์ต่าง ๆ พฤติกรรมเชิงอวจนะ ของบุคคลเป็นอย่างไร และสัมพันธ์กับพฤติกรรมอื่น ๆ ทั้งที่เป็นพฤติกรรมเชิงอวจนะ และพฤติกรรมเชิงอวจนะอย่างไร

- พัฒนาการด้านทักษะ (skill development) การศึกษาประเภทนี้มุ่ง

เน้นที่องค์ประกอบในคานอวจนะในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการส่งและการรับสาร โดยทั่ว ๆ ไปแล้วการศึกษาในลักษณะประยุกต์ หรือมุ่งเน้นการนำไปใช้เพื่อ วัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง จะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาในกานทักษะของ การใช้อวจนะภาษา

- วิธีศึกษาด้านโครงสร้าง (structural approaches) การศึกษา

ประเภทนี้ เป็นการศึกษาที่พยายามจำแนกพฤติกรรมเชิงอวจนะทั้งหมดทั้งปวงให้ เป็นหมวดหมู่ เพื่อชี้ให้เห็นถึงวิธีการอวจนะสารกอรูบชั้น

- วิธีศึกษาค้นหาที่ประโยชน์ (functional approaches) การศึกษาประเภทนี้มุ่งเน้นให้เห็นว่าพฤติกรรมเชิงอวัจนจะมีการใช้อย่างไรและดำเนินไปอย่างไรในกระบวนการสื่อสาร หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชี้ให้เห็นว่าอวัจนสารนั้น ๆ มีหน้าที่อย่างไรในการสื่อสารของมนุษย์

โดยทั่วไปแล้วทฤษฎีการสื่อสารเชิงอวัจนะส่วนใหญ่จะมีรายละเอียดตกอยู่ในแนวการศึกษา 2 ประเภทหลังนี้ คือ เป็นทฤษฎีโครงสร้างและทฤษฎีหน้าที่ประโยชน์ ซึ่งพัฒนาแนวคิดมาจากทฤษฎีโครงสร้างและทฤษฎีหน้าที่ประโยชน์ (หรือทฤษฎีการหน้าที่) ในสาขาวิชาสังคมวิทยา สำหรับในการวิเคราะห์อวัจนภาษาในนวนิยายไทยในรอบทศวรรษนี้ส่วนใหญ่ก็มุ่งที่จะอธิบายตามแนวทฤษฎีทั้งสองนี้ เนื่องจากเป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด และได้รับการพัฒนาสูงสุดในบรรดาแนวทางการศึกษาวิจัยทั้ง 5 ประเภทดังกล่าวมาแล้ว

วิธีการศึกษาอวัจนภาษาตามทฤษฎีโครงสร้าง (Structure Theory) และผลการวิเคราะห์

ในบรรดาทฤษฎีการสื่อสารเชิงอวัจนะทั้งหมด ทฤษฎีโครงสร้างมีความโดดเด่นที่สุด ทฤษฎีนี้จำแนกประเด็นในการวิเคราะห์ออกเป็น 3 เรื่องด้วยกันตามแนวความคิดของ Abne Eisenberg และ Ralph Smith ได้แก่ กายภาษา (kinesics) การศึกษาเกี่ยวกับการแสดงออกของร่างกาย เทศภาษา (proxemics) การศึกษาเกี่ยวกับระยะห่างและตำแหน่งแห่งที่ และปริภาษา (paralanguage) การศึกษาในเรื่องของเสียง ทฤษฎีทางมานุษยวิทยาสองทฤษฎีที่กลายมาเป็นมาตรฐานของการศึกษาการสื่อสารเชิงอวัจนะ คือทฤษฎีกายภาษาของ Birdwhistell และทฤษฎีเทศภาษาของ Edward Hall ส่วนอีกทฤษฎีหนึ่งคือทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ คือ ทฤษฎีปริภาษาของ G.L. Trager ทั้งสามทฤษฎีนี้เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของทฤษฎีโครงสร้างของการสื่อสารเชิงอวัจนะ

จากการพิจารณาการกล่าวถึงอวัจนภาษาในนวนิยายทั้งหมด 28 เรื่อง พบว่าส่วนใหญ่จะกล่าวถึงค่อนข้างน้อย ในส่วนของกายภาษานั้นมักแยกออกมาให้เห็นถึงการ

แสดงออกทางสายตาและสีหน้าของตัวละคร ทั้งที่แยกกล่าวและกล่าวรวม ๆ ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสายตาและสีหน้า ซึ่งมักเป็นเรื่องที่สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกที่ควบคุมไต่ยาก นอกจากนี้ก็มีการกล่าวถึงอากัปกิริยาท่าทางต่าง ๆ เช่น การไข่ม่อ ไหล ฯลฯ ซึ่งจะเห็นถึงการแสดงออกที่เป็นผลมาจากวัฒนธรรมที่ตัวละครนั้น ๆ สังเกต ส่วนในเรื่องของปริภาษา ผู้ประพันธ์นวนิยายมักเน้นการแสดงออกของเสียงหรือน้ำเสียงที่ตัวละครมีเจตนาหรือตระหนักถึงการสื่อสารของตน สำหรับเทศภาษานั้นมักปรากฏให้เห็นเมื่อจะบ่งบอกถึงความแตกต่างของสถานภาพของตัวละคร และระดับของความสนิทสนม ส่วนใหญ่มักจะเป็นลักษณะของความสัมพันธ์แบบประกบกัน (complementary relationship)

อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความกระจ่างในเรื่องนี้จะขอนำเอาประเด็นสำคัญ ๆ ของทฤษฎีภาษา ภาษา และปริภาษามาแจกแจงถึงสาระสำคัญ พร้อมทั้งวิเคราะห์สิ่งที่ได้ศึกษาในนวนิยายทั้ง 28 เรื่องในภาพรวม ๆ มากล่าวถึงประกบกันไป ดังนี้

ทฤษฎีภาษาของเบิร์ควิสเซลด์ (Birdwhistell's theory of Kinesics)

เรย์ เบิร์ควิสเซลด์ (Ray Birdwhistell) เป็นนักทฤษฎีและนักวิจัยที่สำคัญที่สุดคนหนึ่งที่บุกเบิกการศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เขาเป็นผู้นำสาขาวิชานี้มาสู่วงวิชาการเมื่อประมาณ 30 ปีที่แล้วมา ถ้าจะมองในแง่ของการประดิษฐ์คิดสรุปลำดับ เบิร์ควิสเซลด์ ก็คือ บิดาของวิชา Kinesics เขาเป็นนักมานุษยวิทยาที่สนใจตัวภาษา และใช้ภาษาศาสตร์เป็นแบบจำลองของการศึกษากายภาษา เราอาจจะพูดได้ง่าย ๆ ภาษากายก็คือ ภาษาของร่างกาย หรือภาษากาย (body language) นั่นเอง แม้จะมีข้อชวนสงสัยว่า ภาษากายนั้นจะเทียบเคียงกับภาษา (ถ้อยคำ) ไคอย่างสมเหตุสมผลจริงหรือ จุดสำคัญของข้อชวนสงสัยทำให้ควรจะได้พิจารณาคุณภาพพื้นฐานความคิดของ Birdwhistell ในเรื่องนี้

6. ความหมายของการแสดงออกของร่างกาย เกิดขึ้นไ้ทั้งในระดับต้น (การแปลความในทันที) และในระดับลึก (จากการศึกษาคนควา)

7. ในคานของระบบชีววิทยาและประสมการณชีววิคเฉพาะอย่างของปัจเจกบุคคล จะเป็นสิ่งที่จัดอยู่ในส่วนประกอบเฉพาะตัว (idiosyncratic elements) ของระบบภาษาทาทางของบุคคลนั้น แต่คุณภาพเชิงปัจเจกบุคคลหรือเครื่องชหรือบงบอกขององค์ประกอบเหล่านั้นสามารถนำมาประเมินหรือแปลความไ้ตามการวิเคราะห์ในระบบใหญ่ที่บุคคลนั้นเป็นส่วนหนึ่งอยู่

จากข้อสมมติทั้ง 7 ประการของ Birdwhistell อาจสรุปไ้ว่า อวัจนภาษาที่ปรากฏในนวนิยาย ผู้วิจัยศึกษาทั้ง 28 เรื่อง มีลักษณะที่อาจสรุปเป็นข้อ ๆ ไ้ดังนี้

1. พฤติกรรมเชิงอวัจนะทุกพฤติกรรมที่ปรากฏในนวนิยายเป็นพฤติกรรมที่ผู้ประพันธ์คคัศรรมานำเสนอเพื่อจะบอกบางสิ่งบางอย่างแก่ผู้อ่านเพื่อดำเนินเรื่อง ดังนั้น จึงเห็นไ้ได้อย่างชัดเจนว่าพฤติกรรมนั้นอยู่ภายใต้สถานการณ์ใด และมีความหมายอย่างไร โดยที่ผู้ประพันธ์มักจะบอกความหมายให้ผู้อ่านรู้ทั้งโดยตรงและโดยนัย

2. พฤติกรรมเชิงอวัจนะที่ผู้ประพันธ์แสดงไ้ในนวนิยาย ผู้ประพันธ์มักหยิบยกขึ้นมาเฉพาะที่เด่นชัด หรือเห็นว่าเป็นเครื่องชี้ถึงความรู้สึกนึกคคัของตัวละคร ไ้ค้ที่สุด ดังนั้นเรายังมักจะมองไม่เห็นความต่อเนื่องหรือความเป็นกระสวน (pattern) ของพฤติกรรมนั้น ๆ

3. พฤติกรรมเชิงอวัจนะ ที่ผู้ประพันธ์แสดงไ้ในนวนิยายมีทั้งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากสภาพชีววิทยา เช่น สภาพของใบหน้าที่เปลี่ยนไปเมื่อคคัใจ โดยที่บุคคลนั้นไม่สามารถควบคุมไ้ และพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมหรือสภาพวัฒนธรรมที่ตัวละครนั้น ๆ สังกคคัอยู่

4. พฤติกรรมเชิงอวัจนะที่ผู้ประพันธ์ไ้เห็นมากที่สุด คคัการแสดงออกทางตาและนำเสียงของตัวละคร ซึ่งก็เป็นไปตามที่ Birdwhistell กล่าววว่า กิจกรรมทางคานตาและหูเป็นกิจกรรมที่มีอิทธิพลอย่าง เป็นระบบคคัสมาชิกในกลุ่มสังคม นอกจากนี้ผู้ประพันธ์นวนิยายไทยยังค่อนข้างไ้ให้ความสำคัญแก่การใช้มือ เช่น การเอื้อม, จับ, กุม ทาม, ลูบ, โบก, บีบ ซึ่งแสดงออกค่อนข้างมาก รองลงไป ไ้แก่

การปิด, ผลัก, สลัก, ตี, หยิก ส่วนการแสดงออกของเท้าหรือส่วนล่างของร่างกาย มักเน้นที่กิริยาท่าทาง

5. พฤติกรรมเชิงอวัจนะทั้งหมดที่แสดงออกในนวนิยายส่วนมีหน้าที่ในการสื่อสาร โดยที่ผู้ประพันธ์คัดสรรมาบรรยายเพื่อจะสื่อสารความคิดของผู้ประพันธ์เองตามตัวละคร การแปลความจึงค่อนข้างจะเป็นไปโดยง่ายทันทีทันใด เพราะผู้ประพันธ์มักเสนอให้เห็นว่าทำไมตัวละครจึงแสดงออกเช่นนั้น หรือตัวละครที่เป็นผู้รับสารตีความอย่างไร

6. พฤติกรรมเชิงอวัจนะของตัวละครในหลายเรื่อง ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัว (idiosyncratic) ของตัวละคร เช่น ตัวเอกหญิงคนหนึ่งชอบยกไหล่เป็นประจำ หรือชอบแต่งกายอย่างใดอย่างหนึ่งจนเป็นบุคลิกเฉพาะตัว แต่ก็น่าจะเป็นพฤติกรรมที่มาจากวัฒนธรรม ส่วนพฤติกรรมเฉพาะตัวที่เป็นเรื่องของชีวภาพส่วนบุคคลแทบจะไม่ปรากฏให้เห็น อย่างไรก็ตามการแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัวของตัวละครในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่ปรากฏในนวนิยายไทยนั้นมันน้อยมาก ส่วนใหญ่จะ เน้นถึงลักษณะรวมในฐานะตัวแทนทางชนชั้นหรือกลุ่มสังคม

จุดเชื่อมโยงที่สำคัญที่สุดที่ทฤษฎีของ Birdwhistell ย้ำ คือการเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างการแสดงออกของร่างกายและภาษา (ถ้อยคำ) ที่เรียกว่า สมณียวิทยา-ภาษาศาสตร์ (linguistic-kinesic analogy) สมณียวิทยาได้ขยายภาษาศาสตร์แบบ เภาสู่กายภาษา

การศึกษาเบื้องต้นด้านอากัปกริยาท่าทางนี้ให้เครื่องตีประการแรกว่า โครงสร้างกายภาษาคู่ขนานไปกับโครงสร้างภาษา จากการศึกษาอากัปกริยาท่าทางในบริบททางสังคม จะปรากฏให้เห็นชัดเจนว่า ระบบกายภาษาก่อรูปขึ้นอย่างฉงน คล้ายกับถ้อยคำในภาษา ในทางกลับกัน ข้อค้นพบนี้นำไปสู่การตรวจสอบเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบเหล่านี้ และสู่การค้นพบความซับซ้อนยิ่งขึ้นของสิ่งที่เป็้องค์ประกอบ นั่นคือ จะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพฤติกรรมของร่างกายที่ทำหน้าที่เช่นเดียวกับเสียงซึ่งมีนัยสำคัญ จะผูกเข้ากับหน่วยอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน เหมือนกับความสัมพันธ์หรือโครงสร้างของถ้อยคำ หรือบางทีก็เหมือนกับโครงสร้างของประโยคหรือแม้กระทั่ง เหมือนกับอนุเฉท

ความคล้ายคลึงกันของโครงสร้างเชิงลำดับชั้นของกายภาษากับภาษาศาสตร์ คือ จังหวะการแสดงออก-การหยุด ปัญหาของนักกายภาษาที่คล้ายกับนักภาษาศาสตร์ คือ "กายภาษาเกี่ยวข้องกับ การเคลื่อนที่ของกล้ามเนื้ออย่างตอเนื่อง ซึ่งเป็นคุณลักษณะของระบบกายภาษาของสิ่งมีชีวิต เหล่านี้มีการจำแนกอย่างมีนัยสำคัญต่อกระบวนการสื่อสาร และควย เหตุนี้ก็ย่อมมีความสำคัญต่อระบบปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มสังคมนั้น ๆ"

การเคลื่อนไหวของร่างกายที่เกิดขึ้นเป็นพัน ๆ เท่าในช่วงเวลาสั้น ๆ เป็นสิ่งที่รับรู้ได้และมีความหมายในการสื่อสาร เช่น การเคลื่อนไหวที่เรียกว่า ไคนส์ (kines) ไคน์ คือ การขยับข้อพับ หรือช่วงของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยสมาชิกในกลุ่มสังคมต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มสังคมเดียวกันนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ไคน์คือช่วงของการเคลื่อนที่หรือตำแหน่งที่มองเห็น เป็นการเคลื่อนที่หรือเป็นตำแหน่งเดียว ๆ เช่น การล้มตา การยกแขน ความหมายของไคน์ ในวัฒนธรรมหนึ่งอาจจะไม่เหมือนกับวัฒนธรรมอื่น ไคน์จะรวมกลุ่มกันเป็นไคนีมส์ (kinemes) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่แสดงหน้าที่ในการสื่อสารต่าง ๆ กัน เช่นเดียวกับโฟเน็ม (phoneme) หรือส่วนที่เล็กที่สุดของเสียงในภาษาศาสตร์ โดยสรุป ไคนีม์ (kineme) คือ กลุ่มของไคน์ (kine) ที่มีความสัมพันธ์กันหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระหว่างกัน ตัวอย่างเช่น คำมีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งต่าง ๆ ให้เห็นไคน์กว่า 20 ตำแหน่ง (ไคน์) ในจำนวนของไคน์ 20 กว่าจุดนี้สามารถรวมเป็นกลุ่มได้ 4 ไคนีม์ ไคนีม์นั้นจะไม่เกิดขึ้นลอย ๆ แต่จะเกิดขึ้นในบริบทเช่นเดียวกับโฟเน็ม การเชื่อมโยงที่ซับซ้อนของไคน์ที่ดูานร่างกาย เรียกว่าไคนีมอร์ฟ (kinemorph)

ส่วนอวัจนภาษาที่ปรากฏอยู่ในนวนิยาย ผู้ประพันธ์มักนำเสนอบทกิจกรรมของตัวละครในรูปของไคนีม์ กล่าวคือผู้ประพันธ์สรุปให้เห็นจุดของพฤติกรรมรวม ๆ มากกว่าที่จะให้รายละเอียดหรือแมงขอมพฤติกรรมไม่ให้เห็นอย่างละเอียดละออ อาจเป็นเพราะไม่มีความจำเป็นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง นับเป็นความยุ่งยากไม่น้อยทีเดียวที่จะนำเอาวัจนภาษามาอธิบายแทนที่อวัจนภาษา ซึ่งมีความละเอียดละอุมซับซ้อนกว่า และการมุ่งให้ข้อมูลสาระโดยไม่คำนึงถึงศิลปะในเชิงการประพันธ์ก็ย่อมไม่ใช่กลวิธีของการเขียนนวนิยาย

ทฤษฎีเทศภาษาของฮอลล์ (Hall's Theory of Proxemics)

หากเรายกย่องให้เบิร์ควิสเชลล์ เป็นบิดาของภาษาศาสตร์ เอ็นเวิร์ค ที. ฮอลล์ (Edward T. Hall) ก็ควรจะได้รับยกย่องให้เป็นบิดาของเทศภาษา ฮอลล์มีทัศนะเช่นเดียวกับ Birdwhistell ที่ว่าการสื่อสารเป็นพฤติกรรมที่ซับซ้อนของทางการสื่อสารผสม ฮอลล์เชื่อว่าภาษามีความผันแปรจากวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง การปฏิสัมพันธ์ของสื่อต่าง ๆ ก็จะมี ความผันแปร เช่นเดียวกันนี้ สำหรับเทศภาษาโดยเฉพาะนั้นเป็นเรื่องของพื้นที่หรือระยะห่างในการสื่อสาร คำว่า proxemics คือ ศัพท์ที่ฮอลล์คิดขึ้นเพื่อใช้สิ่งเกิดสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับทฤษฎีการใช้พื้นที่ของมนุษย์ในฐานที่ความละเอียดอ่อนของวัฒนธรรม กล่าวให้ชัดเจนจำเพาะขึ้นก็กล่าวได้ว่าเทศภาษา คือ การศึกษาว่าคนเราใช้พื้นที่โดยจิตใต้สำนึกอย่างไร นับตั้งแต่ระยะห่างระหว่างบุคคลในการสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน ตลอดไปจนถึงการจัดกับระยะห่างในบ้านและอาคารสถานที่ และในระดับสูงสุดก็ได้แก่การวางผังเมืองของมนุษย์ ถึงแม้ว่านิยามความหมายของเทศภาษาจะกว้างมาก แต่ส่วนใหญ่ของงานที่ศึกษากันในสาขานี้ จะจำกัดอยู่ที่พื้นที่ระหว่างบุคคล

จากนิยามที่กล่าวมานี้ทำให้กระจ่างขึ้นว่า วิธีการใช้พื้นที่ในการปฏิสัมพันธ์กันซึ่งเกิดขึ้นมากในแต่ละวัฒนธรรม นอกจากนี้ในแต่ละวัฒนธรรมการแสดงออกเกี่ยวกับการรับรู้ทางประสาทสัมผัสที่แตกต่างกันถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญ ในบางวัฒนธรรมเชิงอเมริกัน ในความสำคัญต่อการเห็นและการได้ยินสูงมากกว่าการรับรู้อย่างอื่น ๆ แต่ในวัฒนธรรมอาราเบียชน กลับมีความสำคัญมาก แต่บางวัฒนธรรมให้ความสำคัญต่อการสัมผัสมากกว่าวัฒนธรรมอื่น ในกรณีเหล่านี้การแสดงออกย่อมมีความสัมพันธ์กับระยะห่างระหว่างบุคคล นอกจากนี้แล้วจุดสำคัญของการแสดงออกทางคานพื้นที่หรือระยะห่างยังมีความสัมพันธ์กับความคิดเกี่ยวกับ "ตัวตน" ของคนในสังคมด้วย คนในสังคมตะวันตกส่วนใหญ่ เรียนรู้ที่จะมีเอกลักษณ์ของตนเองผ่านเรื่องของตัวเองและเสื้อผ้า แต่สำหรับชาวอาหรับจิตตัวเองลึกลงไปกว่านั้น คือ ถือว่าส่วนกลางของร่างกายคือสัญลักษณ์ของตัวตน

ควยเหตุผลดังกล่าวนี้ คนในแต่ละโครงสร้างวัฒนธรรมจะจัดพื้นที่หรือระยะทางของตัวเองในวิถีทางเฉพาะอย่าง สอดคล้องประเภทของระยะทางไว้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่

1. ระยะทางที่คงที่ (fixed-feature space) ประกอบด้วยการจัดโครงสร้างที่เคลื่อนไหวไม่ไคร้อม ๆ ตัวเรา เช่น กำแพง และห้อง เป็นต้น
2. ระยะทางกึ่งคงที่ (semifixed-feature space) ได้แก่ การจัดตกแต่งสิ่งที่เคลื่อนที่ได้ เช่น เฟอร์นิเจอร์ได้รับการตกแต่งอย่างไร
3. ระยะทางที่ไม่เป็นทางการ (informal space) หมายถึง อาณาจักรของบุคคลรวม ๆ ร่างกาย ซึ่งเป็นไปตามระดับความสัมพันธ์ หรือหมายถึงระยะห่างระหว่างบุคคล ดังเช่น ในสังคมอเมริกันกำหนดระยะทางตามระดับความสัมพันธ์ได้คร่าว ๆ เป็น (ก) ระดับสนิทสนมระยะทางประมาณ 0-18 นิ้ว (ข) ระดับส่วนตัวระยะทางประมาณ $1\frac{1}{2}$ -4 ฟุต (ค) ระดับสังคม ระยะทางประมาณ 4-12 ฟุต และ (ง) ระดับสาธารณะ ระยะทางมากกว่า 12 ฟุตขึ้นไป

เมื่อคนกำลังสนทนาหรือกำลังสื่อสารอยู่ จะมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามามีเกี่ยวข้องกับควย ได้แก่

1. ท่าทางที่บ่งถึงเพศ (posture-sex factors) หมายถึง เพศและท่าทางพื้นฐานของเพศนั้น เช่น หายืน ท่านั่ง หานอน
2. แกนของการควบคุมกันและกัน (sociofugal-sociopetal axis) ฮอลล์ใช้คำว่า sociofugal ในความหมายที่เป็นการควบคุม หรือปราบอึดฝ่ายหนึ่ง ส่วน sociopetal ก็มีความหมายนัยตรงข้ามคือ ถูกควบคุม จุดที่จะเห็นได้ของอวัยวะนั้น คือ การท่ามกกันของไหล่ระหว่างคู่สื่อสาร ผู้สื่อสารอาจจะสื่อสารกันแบบซึ่งหน้าโดยเอาหลังชนกัน หรือหันหน้าเขาหากันในมุมกว้างแคบต่าง ๆ กันไป
3. การเคลื่อนไหวของร่างกาย (kinesthetic factors) เมื่อมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก บุคคลอาจจะติดต่อดัมพกันทางกายภาพ หรือมีระยะทางที่ใกล้ชิดกันมาก ปัจจัยในข้อนี้หมายรวมถึงการจัดตำแหน่งของร่างกายส่วนต่าง ๆ ที่ใช้แตะต้องสัมพันธ์กันควย

4. การสัมผัส (touching behavior) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสัมผัสของคนเราอาจจะเกิดขึ้นเมื่อต้องการบีบตัวไว้ ปลอมใจ เล้าโลม คอสู สร้างความรู้สึกที่ติดต่อกัน ตลอดไปจนถึงการไม่แตะต้องกันเลย
5. ปัจจัยด้านสายตา (visual code) รวมถึงการใช้สายตามทั้งหมดตั้งแต่การสบตากันโดยตรงไปจนถึงการไม่สบตากันเลย
6. ปัจจัยด้านความร้อน (thermal code) ปัจจัยข้อนี้เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรับความร้อนจากผู้อสื่อสารด้วยกัน
7. ปัจจัยด้านนาสิก (olfactory code) ปัจจัยข้อนี้รวมถึงชนิดและระดับของกลิ่นที่ได้รับจากการสนทนากัน
8. ความดังของเสียง (voice loudness) ความดังของเสียงมีความสัมพันธ์โดยตรงกันระยะทางระหว่างบุคคล

เทศกาลที่พบในนวนิยายไทย จะเห็นถึงการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาใช้ในสังคมชนชั้นกลางมากที่สุด โดยสะท้อนออกมาในรูปของความโมโกลจริตและการสัมผัสกันระหว่างชาย-หญิง ทั้งนี้จะมองไม่เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อเนื่องในช่วงเวลาสิบปี แต่หากเทียบกับนวนิยายในช่วงประมาณ 20 ปีที่ล่วงมาจะมองเห็นจุดนี้อย่างชัดเจน และพร้อมกันนั้นก็มองเห็นว่านิยมที่ผู้ประพันธ์ได้เข้าไปในนวนิยายนั้น ๆ คุย เท้าที่ผู้วิจัยได้ศึกษามา ผู้ประพันธ์นวนิยายยุคก่อนมักจะมองเห็นว่าหญิงที่ปล่อยให้ชายซึ่กโกลอย่างง่ายคายนั้น เป็นหญิงที่ไม่มีคุณค่า แต่ในยุคหลังเริ่มเห็นความแตกต่างของการให้คุณค่าแก่พฤติกรรมค่านนี้ของตัวละครหญิง

นอกจากนี้อีกจุดหนึ่งที่สะท้อนออกมาในพฤติกรรมของตัวละครชนชั้นกลางคือ การโอบกอด สัมผัสกันระหว่างแม่กับลูกชาย (ที่โตแล้ว) จะมีค่อนข้างมาก ส่วนการโอบกอดระหว่างพ่อกับลูกสาวจะมีน้อยกว่า นอกจากนี้ในกรณีของลูกที่ยังเด็กจะเห็นความโมโกลจริตระหว่างแม่กับลูกมากกว่าพ่อกับลูก ซึ่งเป็นลักษณะที่สะท้อนภาพความจริงของสังคมที่เป็นอยู่

อย่างไรก็ตามในความสัมพันธ์ระดับส่วนตัว ระดับสังคมและระดับสาธารณะ
 ในนวนิยายไม่ได้ให้ภาพที่ชัดเจนเพียงผลที่จะกล่าวได้ว่าเป็นระยะห่างประมาณที่พูด
 หรือเท่าไร ส่วนในแง่ที่ว่าตัวตนของคนไทยจะสะท้อนออกมาในเรื่องใดนั้น เห็นได้
 ค่อนข้างชัดว่าจะสะท้อนออกมาในเรื่อง "หน้าตา" แสดงออกให้ชัดในด้านการ
 แต่งกายก็มีเครื่องใช้ฐานะให้ปรากฏออกมาเป็นวัตถุสิ่งของ

ทฤษฎีปริภาษาของทาร์เจอร์ (Targer's Theory of Paralanguage)

กลุ่มที่สามของพฤติกรรมเชิงอวัจนะที่พัฒนาขึ้นจนเป็นศาสตร์ คือ ปริภาษา
 หรือการใช้สัญลักษณ์ทางเสียงในการสื่อสาร เสียงกับถ้อยคำมีเส้นเขตแดนที่มี
 ปฏิสัมพันธ์กัน เป็นความคาบเกี่ยวระหว่างอวัจนภาษากับวัจนภาษา เสียงที่เราสร้าง
 ขึ้นในการพูดมีความสัมพันธ์กับภาษาถ้อยคำ แต่ไม่ใช่ตัวภาษาถ้อยคำโดยตรง ผลงาน
 ของจอร์จ ทาร์เจอร์ (George Targer) ในเรื่องนี้มีชื่อเสียงน้อยกว่าผลงานด้าน
 เทศภาษาของฮอลด์ และกายภาษาของเบอร์ควิสเชลด์ แต่อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่า
 ทาร์เจอร์ เป็นผู้บุกเบิกการศึกษาในเรื่องปริภาษา ซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษาของ
 นักวิชาในระยะหลังไม่น้อย

ทาร์เจอร์แบ่งปริภาษาออกเป็น 4 ประเภทด้วยกัน ได้แก่

1. คุณภาพของเสียง (voice qualities) หมายถึงระดับเสียง
 คุณภาพของการออกเสียง (บีบคั้น ตะเบ็ง หรือถอนคล้าย) และจังหวะจะโคน
2. คุณลักษณะของเสียง (vocal characterizers) หมายถึงระดับ
 เสียงหัวเราะ ร้องไห้ หาว ตะโกน เกรอ ดมหน้าลาย
3. มาตรฐานของเสียงหรือสำเนียง (vocal qualifiers) หมายถึงระดับ
 ลักษณะการออกสำเนียงในถ้อยคำและวลี ตัวอย่าง คำ ๆ หนึ่งจะออกเสียงด้วย
 ระดับเสียงสูงหรือเสียงต่ำ เสียงหนักหรือเสียงเบา
4. จังหวะการหยุดของเสียง (vocal segregates) หมายถึงจังหวะ
 คำนจังหวะที่ทำให้การพูดดำเนินไป ได้แก่ การออกเสียง อ่า อืมม การหยุดหรือจังหวะ
 ที่สะกดกันกระแสดการพูดที่กำลังดำเนินอยู่

การบรรยายถึงลักษณะของเสียงในนวนิยายไทยจะแสดงไว้ค่อนข้างมาก และให้รายละเอียดมาก ที่มีมากโคแก คุณภาพของเสียง จะบอกทั่วตัวละครทุกตัว นำเสียงอย่างไร ซึ่งหมายถึงอารมณ์และความคิดอย่างไร คุณลักษณะของเสียงที่แสดงในนวนิยายมากที่สุด โคแก เสียงหัวเราะ ซึ่งบอกถึงอารมณ์หลากหลายทั้งที่ ตีใจ ท้อใจ และที่เป็นเสียงหัวเราะจากความรู้สึกในทางลบ ส่วนการร้องไห้ของตัวละครก็มีเช่นกันแต่ในสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับเสียงหัวเราะ ส่วนในเรื่องของสำเนียงจะแสดงให้รู้ว่าตัวละครมีเชื้อชาติอะไร โคแก จีน อเมริกัน และอินเดีย ส่วนที่จะแสดงให้เห็นถึงพันธุมิการเป็นชาวถิ่นภาคต่าง ๆ ของตัวละครกลับมีอยู่น้อยมาก แต่ในเรื่องของจังหวะการหยุดสนทนา จะเห็นว่ามีเสียงถอนใจและอิริยาบถนั่งเงิบสูงมากตามลำดับ ส่วนในจุดปลีกย่อยอื่น ๆ ของเสียง เช่น เรอ หาว ถมน้ำลาย ก็มีอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก

นอกจากนี้ในการวิเคราะห์ถ้าจะถือเอาการแบ่งของคันแคน (Duncan) เป็นเกณฑ์ ซึ่งจำแนกอวัจนภาษาออกเป็น 6 ประเภท โคแก (1) การเคลื่อนไหวของร่างกาย (2) ระยะเวลา (3) ปริภาษา (4) การคมหรือโคกลิ้น (5) การไหวรู้สึกของนิวกาย และ (6) การใช้สิ่งของเครื่องประดับ เราจะเห็นได้ว่าในนวนิยายไทยนั้นได้ให้ความสำคัญต่อการบรรยายถึงอวัจนภาษาในประเภทสุดท้ายสูงมาก โคแก ในเรื่องของลักษณะการสวมใส่เสื้อผ้า เครื่องสำอางและเครื่องประดับต่าง ๆ

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีการศึกษาอวัจนภาษาตามทฤษฎีหน้าที่ประโยชน์ (Functional Theories)

และผลการวิเคราะห์

Ekman and Friesen ได้ทำวิจัยร่วมกันเกี่ยวกับอวัจนภาษา โดยเน้นอวัจนภาษาประเภทกิริยาท่าทาง (Kinesics) เช่น การใช้หน้าและมือ ฯลฯ ซึ่งสามารถนำมาใช้แบบจำลองเพื่อแสดง Nonverbal sign โดยทั่วไปได้อย่างก็เยี่ยม แม้ว่าวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยของคนที่สองค่อนข้างจะกว้างใหญ่มาก กล่าวคือเป็นการวิจัย เพื่อให้เข้าใจบุคคล เข้าใจความรู้สึก อารมณ์ บุคลิกภาพ และทัศนคติของบุคคลได้มากขึ้น รวมทั้งเพื่อเพิ่มความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสถานการณ์หนึ่ง ๆ เข้าใจถึงธรรมชาติของความสัมพันธ์สถานภาพหรือคุณภาพของการสื่อสาร ตลอดจนเข้าใจว่าความประทับใจก่อตัวขึ้นได้อย่างไร และเราสามารถเห็นอะไรบางอย่างจากสไคล์หรือทักษะของการสื่อสารระหว่างบุคคล

Ekman และ Friesen มองการใช้หรือแสดงอวัจนภาษาจาก 3 แง่มุม คือ

1. ต้นกำเนิด (Origin) หมายถึง ผู้ใช้หรือผู้แสดงอวัจนภาษาโดยพฤติกรรม การแสดงอวัจนภาษาอาจมีมาแต่เกิด (ฝังอยู่ในระบบประสาทของมนุษย์อยู่แล้ว) หรือเป็นพฤติกรรมสากลที่จะต้องมีหรือใช้เพื่อความอยู่รอดหรือคงไว้เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ หรืออาจเป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะหรือแตกต่างกันตามแต่วัฒนธรรม กลุ่มสังคมและกลุ่มบุคคล ตัวอย่างเช่น การ เบี่ยงตาหรือเบิกตาเมื่อเวลาประหลาดใจถือเป็นพฤติกรรมที่มีกำเนิดขณะที่การกำหนดขอบเขตอาณาบริเวณ (territoriality) เป็นการคงไว้ซึ่งเชื้อสายเผ่าพันธุ์ และการ เดินที่เร็วไปมาเพื่อแสดงการปฏิเสธก็เป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตามแต่วัฒนธรรม

2. การเข้าและถอดรหัส (coding) คือความสัมพันธ์ของการกระทำหรืออวัจนภาษากับความหมายของมัน อวัจนภาษาอาจมีลักษณะใดก็ได้ (arbitrary) กล่าวคือไม่มีการแสดงความหมายในตัว sign เอง ตัวอย่างเช่น การพยักหน้า การพยักหน้าอาจเป็นที่ยอมรับในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ว่าหมายถึง การยอมรับ แต่ในวัฒนธรรมอื่นอาจไม่ได้ ความหมายเช่นนั้น อวัจนภาษาจึงอาจมีลักษณะ sign ที่เป็น iconic Iconic sign จะมีลักษณะเหมือนกับสิ่งที่มีนัยหมายถึง เช่น การวาดรูปวางผู้ยิงในอากาศหรือการวางมือไม้

เพื่อแสดงสิ่งที่เรากำลังพูด

ประเภทของการเข้า/ถอดรหัสประเภทที่สามมีลักษณะดังจกอยู่ภายใน (intrinsic) ฉะนั้นอวัจนภาษาที่ถูกเข้าหรือถอดรหัสในลักษณะนี้จะแสดงความหมายภายในตัวของมันเอง หรืออีกนัยหนึ่ง อวัจนภาษาโดยตัวมันเองก็คือส่วนหนึ่งของสิ่งที่มีนัยหมายถึง "การร้องไห้ เป็นตัวอย่างของการเข้า/ถอดรหัสประเภทนี้ การร้องไห้เป็นเครื่องหมายแสดงอารมณ์ แต่เฉพาะเกี่ยวกับการร้องไห้ที่เป็นส่วนของอารมณ์นั้นด้วย

3. การใช้อวัจนภาษา (usage) ในประเภทนี้ครอบคลุมตัวแปรต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมตัว เช่น ลักษณะสถานการณ์ภายนอกรอบ ๆ พฤติกรรม การรู้สึกตระหนักหรือไม่ตระหนัก (awareness) เมื่อใช้อวัจนภาษา ปฏิบัติมาจากบุคคลอื่นและประเภทของข้อมูลที่ตั้งพหุมา วิธีการวิเคราะห์การใช้อวัจนภาษาแยกย่อยลงมาที่อาจให้ประโยชน์ก็คือ การวิเคราะห์ว่า "ผู้ส่งสารมีความตั้งใจที่จะส่งข้อมูลโดยผ่านพฤติกรรม อวัจนภาษามากน้อยเพียงใด" พฤติกรรมการสื่อสาร" (communicative act) คือ พฤติกรรมซึ่งบุคคลตั้งใจแสดงหรือกระทำเพื่อสื่อความหมาย ส่วน "พฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive act) คือ พฤติกรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น การกระทำหนึ่ง ๆ อาจเป็นทั้งพฤติกรรมการสื่อสารและพฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ ถ้าการกระทำนั้นทำด้วยความตั้งใจและมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น ตัวอย่างเช่น ถ้าเราตั้งใจโบกมือจากเพื่อน และเพื่อนโบกมือกลับ การกระทำของเราจึงเป็นทั้งพฤติกรรมการสื่อสารและพฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ การกระทำของเราจึงเป็นทั้งพฤติกรรมการสื่อสารและพฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ พฤติกรรมประเภทที่สาม นอกเหนือจากพฤติกรรมการสื่อสาร และพฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ การกระทำที่ผู้ส่งสารไม่ตั้งใจทำ แต่ถึงกระนั้นก็ยังสามารถให้ข้อมูลบางอย่างแก่ผู้รับ การกระทำประเภทนี้เรียกว่า "พฤติกรรมเชิงให้ข้อมูล" (informative act) ตัวอย่างเช่น บางวันเมื่อเรารู้สึกไม่สบายทุกคู่ก็มีใคร เราอาจเดินเข้าคอกทางระเบียบหลังเพื่อหลบเลี่ยงการพบปะคนที่คุ้นเคย เมื่อคนอื่นถามเราเดินทางที่เดิม เช่นนี้ การกระทำของเราจึงบอกให้ผู้อื่นเห็นรู้อะไรบางอย่างแม้ว่าเราไม่ตั้งใจที่จะสื่อสารแบบนั้นไป

ฉะนั้น พฤติกรรมที่ใช้วัจนภาษาทั้งหลายจึงจัดเป็นประเภทหนึ่งประเภทใดในห้าประเภทต่อไปนี้เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับต้นกำเนิด การเข้า/ถอดรหัสและวิธีการใช้

1) เครื่องหมายแทน (emblem) ซึ่งสามารถใช้แทนคำพูดได้เกือบโดยตรงในแต่ละวัฒนธรรม เช่น การชูนิ้ว "รูปตัว V" แทนคำว่า "ชัยชนะ" เป็นต้น ต้นกำเนิดของเครื่องหมายนี้ได้มาจากการเรียนรู้วัฒนธรรมในสังคมและเครื่องหมายนี้อาจมีลักษณะโคคหรือลักษณะ iconic ก็ได้

2) เครื่องหมายขยายให้ชัดเจน (illustrator) ซึ่งช่วยเสริมคำพูดหรือประกอบคำพูดให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น เครื่องหมายเหล่านี้จะต้องเกิดจากความตั้งใจ แม้ว่าเราจะไม่ตระหนัก (aware) ถึงมันโดยตรง โดยเราสามารถแบ่งเครื่องหมายประเภทนี้ออกเป็น 8 ประเภทย่อย คือ

- ก. batons (การเคลื่อนไหวที่ช่วยเสริมหรือย้ำ)
- ข. ideograph (การวางแผนความคิด/ทิศทางของความคิด)
- ค. deictic movement (การชี้)
- ง. spatial movement (การใช้หรือกำหนดขอบเขตและระยะห่าง)
- จ. rhythmic movement (การเคลื่อนไหวอย่างมีจังหวะจะโคน)
- ฉ. kinetograph (การเคลื่อนไหวทางร่างกาย)
- ช. pictograph (การวาดภาพในอากาศ)
- ซ. emblematic movement (การทำให้คำพูดชัดเจนขึ้น)

โดยทั่วไป ประเภทต่าง ๆ เหล่านี้มีได้แยกออกจากกันโดยสิ้นเชิง แต่มักผสมผสานกัน เครื่องหมายขยายให้ชัดเจนอาจถูกใช้เพื่อสื่อสารหรือเพื่อให้ข้อมูล หรือในบางครั้งอาจเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลต่อยู่อื่น นอกจากนี้เราเรียนรู้ (learned) เครื่องหมายประเภทนี้จากสังคม

3) เครื่องหมายปรับ (adaptor) ซึ่งช่วยให้การปลดปล่อยความตึงเครียดทางร่างกาย เช่น การทักนิ้ว เกาหัว กัดเล็บ บิดเท้า ฯลฯ "เครื่องหมายปรับตัว" (self-adaptor) เกิดขึ้นคำฟังกตัวเราเอง มีหม่อมทำให้ยู่อื่น เช่น การกรีดเสียง ฯลฯ

"เครื่องหมายปรับผู้อื่น" (alter-adaptor) ซึ่งมุ่งไปที่การกระทำของผู้อื่น และ
 "เครื่องหมายปรับวัตถุ" (object-adaptor) ซึ่งมุ่งที่สิ่งของวัตถุ ไม่ว่าจะจัดอยู่ใน
 ประเภทใด เครื่องหมายปรับอาจเป็น iconic หรือ intrinsic ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว
 น้อยครั้งมากที่อวัยวะหน้าที่ทำหน้าที่ปรับอารมณ์นี้จะทำขึ้นอย่างตั้งใจ และผู้กระทำก็
 มิได้ตระหนักถึงพฤติกรรมด้านการปรับอารมณ์ของตนเท่าใดนัก โดยทั่วไป พฤติกรรมที่
 ทำหน้าที่นี้อาจเกิดขึ้นเมื่อบุคคลกำลังสื่อสารกับบุคคลหนึ่ง แต่บ่อยครั้งก็อาจเกิดขึ้นเมื่อ
 บุคคลอยู่ลำพังคนเดียว ฉะนั้น ถึงแม้ว่าพฤติกรรมประเภทนี้จะไม่ค่อยจัดเป็นพฤติกรรมการ
 สื่อสาร แต่จะมีลักษณะเป็นพฤติกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์และให้ข้อมูล

4) เครื่องหมายควบคุม (Regulator) พฤติกรรมที่ทำหน้าที่นี้จะมีขึ้นเพื่อ
 บังคับควบคุม หรือประสานการปฏิสัมพันธ์โดยตรง ตัวอย่างเช่น เราใช้การประสานตา
 เพื่อส่งสัญญาณให้คู่สนทนาพูดหรือฟัง ฉะนั้นลักษณะของพฤติกรรมประเภทนี้จึงมีลักษณะเชิง
 ปฏิสัมพันธ์สูง และการเข้า/ถอดความหมายจัดเป็นประเภท intrinsic หรือ iconic
 โดยต้นกำเนิดของพฤติกรรมนี้มาจากการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในสังคม

5) เครื่องหมายแสดงอารมณ์ (affect display) พฤติกรรมที่ทำหน้าที่นี้
 ส่วนหนึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิด เป็นพฤติกรรมที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ
 ฉะนั้นพฤติกรรมประเภทนี้จะแสดงออกมาทางสีหน้าเป็นส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันก็อาจแสดง
 ออกทางส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย เช่น น้ำเสียง สายตา ฯลฯ พฤติกรรมประเภทนี้มีลักษณะ
 การเข้า/ถอดความหมายแบบ intrinsic

ส่วนวิธีการใช้นั้นไม่มีลักษณะเชิงสื่อสารมากนัก แต่มีลักษณะเชิงปฏิสัมพันธ์
 และเชิงให้ข้อมูลสูง

ทฤษฎีของคิท์แมนน์เกี่ยวกับทฤษฎีการสื่อสารอารมณ์ (emotional communication)

Allen Dittmann ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารอารมณ์ที่น่าสนใจ โดย
 ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ ทัศนคติเกี่ยวกับอารมณ์ เครื่องหมายแสดงอารมณ์ และ
 ช่องทางเพื่อสื่อสารอารมณ์ Dittman ได้หักล้างทัศนคติที่ว่า "อารมณ์" ในแง่ความ

เบี่ยงเบนทางพฤติกรรม (behavioral deviation) เป็นความเบี่ยงเบนจากพฤติกรรมปกติทั่วไป (baseline behavior) ไม่ว่าจะรับรู้ด้วยตนเองหรือโดยผู้อื่น ฉะนั้นเราจะศึกษินอารมณ์ของคน ๆ หนึ่งโดยพิจารณาว่าพฤติกรรมของคน ๆ นั้น แตกต่างจากพฤติกรรมที่พบเห็นทั่วไปในควมบุคคลและในวัฒนธรรมนั้นอย่างไร คำอธิบายนี้จึงตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าคนเรามีความรู้โดยสัญชาตญาณเกี่ยวกับพฤติกรรมปกติทั่วไป ที่สัมพันธ์กับสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งอารมณ์เกิดขึ้นความรู้ดังกล่าวได้จากประสบการณ์ในเรื่องรูปแบบพฤติกรรมที่เป็นสากล (ได้พบเห็นพฤติกรรมที่ยอมรับกันทั่วไป) ในเรื่องลักษณะการแสดงออกต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม และในเรื่องโครงสร้างของสังคม (เช่น ในสังคมไทยมีระบบผู้น้อยและผู้ใหญ่ เป็นต้น) เมื่อคนเราได้รู้การแสดงออกอารมณ์ต่าง ๆ ก็จะจัดการแสดงเหล่านี้เป็นประเภทต่าง ๆ เช่น อารมณ์กลัว เกลียด โกรธ รัก ฯลฯ โดยการเปรียบเทียบกับ การแสดงออกที่เบี่ยงเบนไปจากการแสดงออกทั่วไปของอารมณ์หนึ่ง

สำหรับธรรมชาติของเครื่องหมายแสดงอารมณ์นั้น Dittman ได้วิเคราะห์ อารมณ์ภาษาที่ทำหน้าที่แสดงอารมณ์ (affect display) ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ประการคือ

- 1) ความเฉพาะเจาะจงของการสื่อสาร (Communicative specificity)
- 2) ระดับการรับรู้ตัวหรือการตระหนัก (awareness)
- 3) ระดับการควบคุมความตั้งใจในการแสดงออก ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้

ขยายแนวคิดเรื่องการใช้ sign ของ Ekman และ Friesen

องค์ประกอบแรกคือ ความเฉพาะเจาะจงของการสื่อสาร หมายถึง ความต่อเนื่องระหว่างการสื่อสารสูงสุด (extreme communication) กับการแสดงออกสูงสุด (extreme expression) หรืออีกนัยหนึ่ง สารที่ใช้ในการสื่อสาร จะประกอบด้วย ความหมายที่ถูกเข้าใจ/ถอดรหัส และความหมายที่ตกลงร่วมกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับ ฉะนั้น ความหมายที่ปลายข้างหนึ่งเป็นความหมายทางสังคม ซึ่งผู้รับสามารถเข้าใจได้ร่วมกัน ขณะเดียวกันความหมายที่ปลายอีกข้างหนึ่งเป็นความหมายที่มีลักษณะเฉพาะ และอาจตีความได้เฉพาะบุคคล เพราะฉะนั้น "การยักไหล่" อาจเป็นเครื่องหมายแสดงความ "ไม่แน่ใจ" ในสังคมอเมริกัน จึงถือว่ามีลักษณะความเฉพาะเจาะจงของการสื่อสารสูง

ในสังคมอเมริกัน แต่ในสังคมไทย "การชักโหล่" มีหลายความหมายแล้วแต่การตีความของบุคคล เช่น อาจหมายถึง "ไม่รู้" "ไม่แน่ใจ" "ไม่สนใจ" "ยังไม่สนใจ" ฯลฯ ฉะนั้นจึงมีระดับของความเฉปะเฉาะจงทางการสื่อสารต่ำกว่าในสังคมอเมริกัน

องค์ประกอบต่อมาคือระดับของความตระหนักในการสื่อสาร ซึ่งแบ่งเป็น มีความตระหนักเต็มที่และไม่มีความตระหนักหรือถูกกดเก็บไว้ (repression) บุคคลอาจมีความตระหนักในการกระทำสิ่งต่าง ๆ หรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ มากหรือน้อย ถ้าหากเป็นการกระทำที่ไม่มีความตระหนัก ในทางจิตวิทยาถือว่า การกระทำนั้นถูกกดเก็บไว้หรือไม่ ตัวกระตุ้นไม่มีลักษณะเด่นพอที่จะทำให้เกิดการรับรู้ ซึ่งระดับความตระหนักนี้อาจคลุมตั้งแต่ผู้ส่งสาร ผู้รับสาร หรือทั้งผู้ส่งและผู้รับ ตัวอย่างในการสนทนา ซึ่งผู้พูดแสดงความเกลียดชังคู่สนทนาด้วยท่าหน้าตาบึ้งตึง คู่สนทนาหรือผู้ฟังก็อาจมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะทำให้ผู้พูดนั้นยอมรับตน หรือไม่ผู้พูดอาจแสดงความบึ้งตึงน้อยเสียจนคู่สนทนาไม่ทันได้สังเกตเห็น ในทางตรงข้ามผู้ฟังอาจรู้สึกตระหนักถึงความบึ้งตึงนั้นอย่างมากก็ได้

องค์ประกอบสุดท้ายของสารที่แสดงอารมณ์คือ ระดับการตั้งใจควบคุมในการแสดงออกในบางสถานการณ์บุคคลมักจะแสดงอารมณ์ความรู้สึกอย่างเต็มที่และแสดงออกเองตามธรรมชาติ แต่บางครั้งก็อาจมีการบังคับและควบคุมอารมณ์ไว้ ตัวอย่างของการควบคุมอารมณ์อย่างเต็มที่ได้แก่ เมื่อคนต้องการกลืนหัวเราะที่ตนขำเต็มที่ในงานพิธีและสร้าง ทำเป็นโอเพื่อกลมความขำนั้น

สำหรับเรื่องช่องทางทางการสื่อสารอารมณ์นั้น ในการสื่อสารแบบหนึ่งหน้าเราจะพบรูปแบบของพฤติกรรมมากมายที่แสดงอารมณ์ของผู้สื่อสารผ่านช่องทางต่าง ๆ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ช่องทางใหญ่คือ ช่องทางการได้ยิน (audible channel) ซึ่งได้แก่ ภาษา (คำพูด) และปริภาษาต่าง ๆ (เช่น เอ้อ อ้า น้ำเสียง) ช่องทางจากการเห็น (visual channel) ซึ่งได้แก่ การแสดงออกทางสีหน้าและการเคลื่อนไหวต่าง ๆ และช่องทางที่รู้สึกได้จาก การเห็นหรือได้ยิน (physiological channel) ซึ่งได้แก่ การถอนหายใจ แสดงความอ่อนใจ การกระพริบตา แสดงความอายน ฯลฯ เป็นต้น แต่พฤติกรรมบางอย่างจะเด่นกว่าพฤติกรรมอื่นในสายตารับ ทั้งนี้ขึ้นกับสถานการณ์และวัฒนธรรม ฉะนั้นช่องทางสำคัญที่สื่อสารอารมณ์ในระหว่างการสนทนาจึงขึ้นอยู่กับว่าผู้รับรับรู้อะไรจากตัวกระตุ้นซึ่งมีความซับซ้อนนั้น ๆ

การใช้ภาษาท่าทาง

ภาษาท่าทางเป็นอวัจนภาษาที่ปรากฏมากที่สุดในวนิยายไทย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเป็นสิ่งที่เห็นเด่นชัดกว่าการใช้อวัจนภาษาประเภทอื่น ๆ และการเขียนนวนิยายจำเป็นต้องอาศัยการอธิบายการเคลื่อนไหวของตัวละครอย่างมาก กรอบทั้งการใช้ภาษาท่าทางครอบคลุมการเคลื่อนไหวของอวัยวะส่วนอื่น ๆ มากมาย ไม่เหมือนอวัจนภาษาประเภทสีหน้า การใช้เสียง หรือการใช้สายตา ซึ่งเน้นเฉพาะส่วนหนึ่งส่วนใดเท่านั้น

เมื่อพิจารณาตามแง่มุมของ Ekman และ Friesen เราอาจวิเคราะห์อวัจนภาษาประเภทการใช้ภาษาท่าทางในนวนิยายไทยได้ดังนี้

1. ต้นกำเนิด (origin) มีทั้งการใช้ภาษาท่าทางที่มีลักษณะสากล คือ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญและฝังอยู่ในระบบประสาทของมนุษย์อยู่แล้ว คนในชาติใดภาษาใดก็จะแสดงภาษาท่าทางเหล่านี้เหมือนกันหมด เพราะเป็นการตอบสนองทางสรีระของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น

ความชิงชังทำให้คำทักความเกรงใจ คำอุยหลังออกไป เป็นตรงประตู แล้วร้องตะโกนว่า "ใจคำ ฉิบหา... คนอะไรใจคำยังงี้" (ข้าวอกนา 2, 40)

"ไอห่า กูถูกเธอะวะ" อัมบักมือจน เหยี่ยวท่ากระเด็นไปกระทบคราคมนถนนเสียงดังแกรก (ลมที่เปลี่ยนทาง, 67)

"ใช้ทำอะไรไม่ได้ ต้องหลวมลัดลัด ของทุกทีไป อีกหน่อยมีตัวไปนลัดตัวยังงี้ มันกระที่มตาย" เด็กสาวสะบัดไหล่ฟริค คอแข็งขึ้นมาทันควัน (ลมที่เปลี่ยนทาง, 260)

มือคำ ๆ อุองคำวางลง ที่ทอนแขนชาวตะอากของสมพัน อัมบิบเบา ๆ ด้วยความเห็นใจอย่างลึกซึ้ง (ข้าวอกนา, 136)

"หญิงนี้จะสอนหเริ่มค้น ใต้แล้ว ไปนหยกทอย ๆ ชยันไปเร่กย ๆนะ" พิจอัมบิบมือทอน เบา ๆ "มาเปี่ยมครวทหน้าก็ เรียบ ต่ออีกหน่อยเป็นซำก็ยังดีกว่าไม่เป็นเลย (ใบที่คงลม)

และมีการใช้กริยาทำทางที่มีลักษณะเน้นเฉพาะวัฒนธรรม ซึ่งในนวนิยายนั้นจะสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและการแสดงออกของคนในสังคม โดยผ่านการใช้กริยาทำทางของตัวละครอย่างเห็นได้ชัดมาก กริยาทำทางที่ปรากฏในนวนิยายไทยที่เน้นค่านิยม มารยาทและประเพณีไทย ได้แก่

ก. การแสดงความเคารพต่อผู้ที่อาวุโสกว่า หรือผู้ที่มีสถานภาพเหนือกว่า

การประนมมือไหว้ การกราบ หรือหมอบกราบ ซึ่งเป็นกริยาที่คนไทยถูกพร่ำสอนมาแต่โบราณเพื่อแสดงการทักทาย ขอบพระคุณ หรือการสำนึก ยังคงมีปรากฏอยู่ในนวนิยายทุกเรื่องที่ได้วิจัย (ดูตัวอย่างในภาคผนวก) แม้ว่าแต่ละเรื่องจะปรากฏการแสดงกริยาอื่น ๆ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในเรื่องการแสดงความเคารพมากขึ้น แตกต่างกันไป เช่น

"ยินดีที่ตกลง"

ต้องสวามิภักดิ์มือสัดข้อมือร่วมกันอย่างแน่นแฟ้น (สะโกละหญิง, 399)

เขาโหมกมือให้พี่สาว แล้วเดินยดะออกไปโดยเร็ว (มัสยาฯ, 92)

"พี่ขอแสดงความยินดีด้วย" เขาพูดเกือบจะเป็นกระนิมกระชาย ขณะที่ก้มลงจูบเบา ๆ ที่หน้าผากของหลอน (มัสยา 2, 219)

เขากุมมือของหลอนครู่หนึ่ง จ้องสบตาแล้วหันกลับไปส่งจูบให้แกภาพวาดพิมพ์ (มัสยา 2, 358)

คำชะโงกหน้าออกมาโหมกมือกับเคียน ว่าตากันเป็นครั้งสุดท้ายอีก (ข้าวฉกนา 2, 479)

"มรณะ นี่ใจที่เมือง พี่ชายอีกคนของเรา" ชายทั้งสองก้มหัวให้กันและกันแล้วคำ "สวัสดิ์" (ปุ่นนิคทอง 1, 207)

น้ำเสียงของเขาบอกถึงการถ่อมตัวและเขาระหับนึก ๆ มีสายตาที่เราจะอย่างขบขัน
ยื่นมือให้เขาจับ "ป็นที่ที่ใครจัก" (ถนนนอกเมือง, 176)

ก่อนอื่นหล่อนเดินเข้าไปหาหมอนิพิท ยื่นมือให้จับ เอาไว้ใช้สัมผัสทักทาย (พรหมไม่ได้ลืมหิต,
 48)

"ผมไม่อยากจากคุณ" เขาตอบเร่าร้อน พยายามยกหลังมือหล่อนขึ้นจับ
 (ลมที่เปลี่ยนทาง, 241)

"เขาขมมือขึ้นโบก "บาย บาย" (ลมที่เปลี่ยนทาง, 327)

"งั้น โอเค"

การสัมผัสมือระหว่างพ่อค้าผู้รับเหมากับนายอำเภอ ก็เกิดขึ้นอีกวาระหนึ่ง (นายอำเภอ
 ปฏิวัติ, 249)

ข. การวางตัวและการปฏิบัติต่อกันระหว่างเด็กและผู้ใหญ่

นอกเหนือจากการหาความเคารพเพื่อทักทาย ขอบคุน และลาแล้ว ในสังคม
 ไทยยังเน้นในเรื่องกิริยาที่เด็กหรือผู้น้อยควรและไม่ควรแสดงต่อผู้ใหญ่ หรือผู้ที่อาวุโส
 กว่า เช่น เด็กจะต้องไม่แสดงการดุด่าขว้าง หรือไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่ด้วยการจับศีรษะ
 จับไหล่ กวักมือเรียก ฯลฯ เด็กจะไม่แสดงอาการแข็งกระด้างหรือท้าวไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่
 ด้วยการกอดอก ท้าวสะเอว เรียกหน้า ดันหน้า ฯลฯ กิริยาเหล่านี้จึงมักกลายเป็นกิริยา
 ที่ผู้ใหญ่หรือผู้มีสถานภาพสูงกว่าแสดงต่อผู้น้อยได้มากกว่า ตัวอย่างเช่น

"เป็นใจไปแล้วเหมียว" บิดาของจิมมี่ระบุนิดใจ "ไปเอาอะ" (ลมที่เปลี่ยนทาง,
 135)

"โย แม่โยย อ้าวจะเป็นมาตากาย เอวอะ ระวังเพลิงแก้วทองที่แก้วเจ้าระเว็ด อ้อมัน
 เจ้าของเสียงกรวดซึ้งของโนคาเอากอน" เขายื่นนิ้วเข้าเชิงรังคัม (นายอำเภอปฏิวัติ
 86)

"สิม...."

เท่านั้นเองคุณจิมก็แผดเสียงได้ กลับเข้าเขกหัวคำ (ข้าวนอกนา, 304)

เสียงหัวเราะเรอเลือกออกจากผู้เป็นบิดา พระสุพรรณราชาคมศิระลูกสาวคนเล็ก (สายโลหิต 89)

นตงบุญมีไฉดออกมาเป็นท้าวสะเอว "เจ้าไต้ชะเระะ ไม่รู้มันเป็นอะไรของมัน กลับมาให้ข้าวโก๋ รคน้ำผัก แล้วก็อาบน้ำแต่งตัวไปอีก ข้าวปลาไม่กิน มันว่าจะไปหาเพื่อนเพื่อน ๆ" (ลมที่เปลี่ยนทาง, 258)

อย่างไรก็ตาม เราจะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ที่ปรากฏในนวนิยายไทยช่วง 2516-2525 นั้น เริ่มมีความใกล้ชิดสนิทสนม และมีความเสมอภาคมากขึ้นในนวนิยายบางเล่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกมีความเป็นเพื่อนกันมากขึ้นมีการเข้าไปนั่งกระแจะ หนุนตัก โอบแขน หักแม่ ฯลฯ ดังตัวอย่างเช่น

ท่านพยายามจะยกมือขึ้น พอนันท์ก้มหัวลงไป ท่านก็เอามือวางลงบนหัว (อันธการ, 261)

โดยปกตินั้น หลอนเคยแสดงความรักสนิทสนมกับบิดาคำยการโหวกกราบถึงตัว บางครั้งก็จูบแก้มเขาเบา ๆ เป็นการปฏิบัติที่เคยชินมาตั้งแต่เด็ก (ข้าวนอกนา 2, 292)

"นั่นสิ รอดวันนี่มานานจริง ๆ " เธอหัวเราะโอบบ่าบุตรชายเข้ามาอิดสองเมือง และโอบบ่าเธอไว้เช่นกัน (ปุ่นปัดทอง 2, 472)

หลอนโอบกอดลูกไว้แน่น จูบที่หน้าผากเด็กหญิงวัยรุ่นเขา ๆ (ปุ่นปัดทอง 1, 320)

"ศักดิ์นาเต็มชั้นอยู่นี่เอง" ซุมเอานิ้วจิ้มพุงแม่ (ลมที่เปลี่ยนทาง, 70)

"ซุม แม่ว่านะ รักมีการเปลี่ยนแปลงอย่างที่ลูกว่า แม็กขอให้เราช่วยกันเปลี่ยนแปลง ด้อยที่ด้อย เปลี่ยน อย่าไปพาคนอื่นมาเปลี่ยนเรา" เราหอมแก้มท่านพ่อคใหญ่ "ผมรักแม่จริง ๆ แม่น่ารักเหลือเกิน" (ลมที่เปลี่ยนทาง, 231)

ก. การวางตัวและการปฏิบัติตัวระหว่างหญิงและชาย

หญิงไทยแต่โบราณจะถูกพร่ำสอนให้เป็นคนรักนวลสงวนตัว เสียงมิให้ชายถูกเนื้อต้องตัว ลักษณะคังกล่าวก็คงปรากฏอยู่ในนวนิยายไทย แต่พบว่าในนวนิยายไทยจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่ง (19 ใน 28 เรื่อง) แสดงความอิสระของผู้หญิงในการวางตัวต่อผู้ชายมากขึ้น คังตัวอย่างเช่น

"... คินันต้องพูดความจริงกับพ่อ"

สุรเสนและบาทหลวงอนเนา ๆ (ต้นกลางฤดูฝน, 165)

สุภรากลืนก้อนแข็ง ๆ ในคอลงอย่างยากเย็น บีมมีอนางไว้ก่อนจะตอบว่า "ถ้ามาได้เมื่อไหร่ ฉันจะมาปลุกางเป็นแห่งแรก" (ปลุกาง, 335)

"จืดทรามคะ จืดทราม จืดรักชายไม่น้อยกว่านี้คะ" หลอนสอดแขนกอดหลังเขาแนบกายกับตัวเขาอย่างซาคความตระหนี่ (สะใภ้คุณหญิง, 216)

คังนั้นเมื่อวิซดส่งหลอนขึ้นบันไดไปแล้ว เขาจึงได้เห็นร่างของผู้เป็นเจ้าของรถเก๋งคิงงาม ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งบีมมีเข้ามาสัมผัสมือของเพื่อนสาวอย่างอาทร (พุนกยูง 1, 342)

"คิดถึงคุณจิง มา"

"มาก็คิดถึง" มาลีบีมินิด ๆ

มือเขาบีมมีหลอนแนบเขา ๆ (ปุ่นปิกทอง 1, 184)

"วันหลัง ผมมากุยกกับคุณพ่อคุณตีกว่า" เขาถางโอบบ่าหลอนเข้ามาใกล้ (ปุ่นปิกทอง 1, 191)

"คะ ที่เมือง" หลอนจับมือเขา แต่เขาหาได้ยอมปล่อยอีกไม่ว (ปุ่นปิกทอง 1, 450)

ขณะเดียวกันความรักและความสัมพันธ์ระหว่างคนเพศเดียวกัน เริ่มเห็นได้บ้าง
ในนวนิยายบางเล่ม เช่น สะใภ้คุณหญิง มีการแสดงบทรักระหว่างหญิงกับหญิง เป็นต้น

ง. มารยาทในสังคมไทย

จากการศึกษาภูมิหลังเกี่ยวกับค่านิยมและการแสดงออกของคนไทยในบทที่ 2
เราจะพบว่า วัฒนธรรมไทยมีลักษณะบางอย่างเป็นแบบฉบับประจำชาติที่ต่างจากชาติอื่น
และในการวิเคราะห์การใช้กิริยาท่าทางในนวนิยายไทยช่วง 2516-2525 นี้ ยังปรากฏ
ลักษณะมารยาทและการแสดงออกที่ดีในสังคมไทย ดังนี้ .

ก้อย ๆ ทูลทูลลงนึ่งพุกกับมารดา ก้มหน้าจุกสองมือยังประนมอยู่บนพื้นกระดาน
ก้มลงกราบแทบเท้าท่านผู้เฒ่า (สายโลหิต)

ปิ่นโน้มตัวน้อย (พูนกยูง)

ย่อกายลง

คุกเข่า (สะใภ้คุณหญิง)

ก้มหน้านึ่ง นึ่งพึมพึมเรียบร้อย (ปุดางง)

นึ่งพึมพึมประสานมือไว้ที่ตัก หม่อม/กลาน (ปุ่นปิกทอง)

ถอดหมวกแก้มเก๋ ๆ ถือเอาไว้ในมือที่ประสานกันอยู่ข้างหน้า (ข้าวอกนา)

บิคปากหัวเราะ (มัสยา)

ยกมือบิคปากหัว (ไม้ทองถม)

ถอดรองเท้าไว้หน้าประตู (สะใภ้คุณหญิง)

2) การเข้ารหัสและถอดรหัส(coding) และการใช้(usage) อวัจนภาษา

จากการวิเคราะห์พบว่า ความสัมพันธ์ของการกระทำหรืออวัจนภาษากับ ความหมายที่สื่อออกมาของอวัจนภาษานั้น ๆ มีทั้งที่ (ก) ลักษณะโคด (arbitrary) คือ ไม่มีความหมายโดยตรงในตัวอวัจนภาษาเอง ซึ่งได้แก่ อวัจนภาษาที่มีลักษณะเน้นเฉพาะ วัฒนธรรมไทยทั้งหลายที่กล่าวในข้างต้น เช่น การไหว้ การหมอบกราบ การประคานมือ ฯลฯ กริยาเหล่านี้เป็นที่ยอมรับในวัฒนธรรมไทยว่าหมายถึงการแสดงความเคารพนับถือ แต่ในวัฒนธรรมอื่นอาจมิได้ตีความหมายเช่นนั้น และเราพบว่าอวัจนภาษาที่มีลักษณะโคดนี้ มีลักษณะเป็น interactive สูง และมีพบมากในนวนิยายไทย ข) มีลักษณะเหมือนกับ สิ่งที่มีนัยหมายถึง (iconic) ซึ่งส่วนใหญ่จะทำหน้าที่แทนคำพูดเพื่อกล่าวถึงสิ่งหนึ่ง ๆ (emblem) เช่น การยกนิ้วหัวแม่มือโป้งขวาเพื่อแทนคำว่า "ดี หรือ ยอดเยี่ยม" (ไม้ ค่องลม) และบ่อยครั้งทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมการสื่อสาร (regulation) (เจ้าฟ้า) จึงมีลักษณะเป็น interactive ตัวอย่างเช่น

ชายคนหนึ่งออกจากกลุ่ม ยกมือขึ้น บอก ให้หยุดนิ่ง (บอกทิศทาง) แล้วถามว่า "มีอะไร" (เจ้าฟ้า, 43)

"มีอะไร" ทั้งคู่ยืนทอมน้ำก ๆ อยู่ต่อหน้า แคมมิตัน (ร.อ.) โห่ร้อง โห่ร้อง แล้ว ชี้มือ ไปทางทิศที่เขาวิ่งมา (43)

ที่ไกรศีกบ้างหรือเปล่า ถ้าไปไม่พ้น..."

"อย่าพูดอย่างนั้น" ไกร ใช้นิ้วมือ ทาบลงบนริมฝีปากคนพูดเสีย (สายโลหิต, 537)

"ลูกคนนี้เป็นนักวิทยาศาสตร์ คงไม่เคียดแค้นอะไรกับเรื่องศพที่จะถูกเขาเลาะเนื้อ ออกจนเหลือแต่กระดูกหรอกนะ" ท่านบิดา ฉายไปทาง บิดาคนหนึ่ง (ไม้ค่องลม, 9)

ฉะนั้นส่วนใหญ่ จึงเป็นการชี้และบอกทิศทางหรือตำแหน่ง (Deictic movement)

ลักษณะอวัจนภาษาประเภท iconic ที่เด่นในนวนิยายไทยอีกประเภทหนึ่ง คือ การเคลื่อนไหวที่ช่วยเสริมหรือย้ำ (batons) และการเคลื่อนไหวทางด้านกายภาพ (Kinetograph) เพื่อช่วยเสริมคำพูดหรือประกอบคำพูดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น กิริยาเหล่านี้มักเกิดจากความตั้งใจ แม้ว่าผู้สื่อสารจะมีได้ตระหนักถึง (aware) กิริยาเหล่านี้ก็ตาม และมีลักษณะเป็น communicative และ interactive สูง ตัวอย่างเช่น

ผมนึกไว้แล้วไม่มีผิด ท่านปลัดจังหวัดคุ้มเกล้า เข้าไปจนหน้าตาแดงก่ำ พอมองหน้า นายอำเภอกับผมโผล่เข้าไปในร้าน ท่านก็ชี้นิ้วกราก ร้องว่า "นายอำเภอ/ผู้บังคับบัญชา สั่งให้มาพบ ท่านไม่วัวโลเอววิหารสายอย่างนี้ หา" (นายอำเภอปฏิวัติ , 27)

"ดูไม่ได้ทำอะไร อยู่เฉย ๆ ครับ"

"ขนแขนมือทั้งสองข้างประกอบคำพูด" (รัฐมนตรีหญิง, 450)

"ก็ใช่ ถ้าเป็นเพราะคิดค้นกับดู ก็ฉันก็จำเป็นต้องมีมโนกรรม"

"ก็ใช่ " อรรถนเน้นเสียงบ้าง (พรหมไม่ได้ลิขิต 2, 297)

"ไม่ต้องห่วง ผมขอไปส่งคุณถึงที่ที่คุณจะไปเท่านั้น มีสตอว์ดี" เขามายมือไปที่รถอเมริกัน รุ่นใหม่เอี่ยม (ช้วนอกนา 2, 271)

เริงใจเดินเข้ามาใกล้มัสยา จับข้อมือไว้แล้วชี้หน้า กระซิบเบา ๆ ค่ายท่าทางอันจริงจัง "อย่าทำเป็นหญิงไปนะมัส เธอว่าคุณยังไม่รู้รี" (มัสยา, 9)

นอกจากนี้ อวัจนภาษาประเภทกิริยาท่าทางอีกส่วนหนึ่งที่พบมากในนวนิยายไทย ก็คือ การแสดงกิริยาท่าทางที่มีลักษณะกำกับระหว่างเครื่องหมายแทน (emblem) หรืออวัจนภาษาที่แทนอวัจนภาษาเกี่ยวกับสิ่งหนึ่ง และเครื่องหมายแสดงอารมณ์และความรู้สึก (affect display) ซึ่งเป็นการแสดงออกที่มักเกิดขึ้นโดยผู้สื่อสารมิได้ตระหนักถึง (aware) จึงมีลักษณะ informative สูง กิริยาท่าทางประเภทนี้ ได้แก่

"เอ น้าพวงวันนี้ทำไมมาช้าจัง" หลอนบน เดินหนีหนีห่าง จนมารคาเอ็ด
(ใบทองลม, 408)

"เหมียวเวเห็นจะตองกลับเสียบทีละคะ นี้อู่มครึ่งแล้ว" หลอนบอกเสียงแผ่ว แคนถอนใจยาว
พยักหน้า แต่แล้วก็นั่งคอกอกอยู่กับที่

"ตายห่า...แล้วจะทำยังไงทีละ"

"มึงไม่ต้องกลัว...บอกแล้วว่าไม่ต้อง...มีคนเขาคอยรับแข่งอยู่แล้ว"

นายเกตุคอกอก หน้ามอย (ผีนกลางฤดูฝน, 518)

"เฮ้ย " คนพึ่งยกมือขมับ ที่นี้เป็นไม้ไค้ออกไปไหนละเจ้าคะ" (สายโลหิต, 12)

"สนุกจริงเจ้าคะ ขุนไกรรฐมากพอกับคุณอาจารย์ ๆ แหละ"

คนพึ่งทบมือขมับ (สายโลหิต 1, 75-76)

ควาเวือ่คอย ๆ เล่าเวือ่ให้คาฟังอีกครั้ง พระสุวรรณาชาก้ามือแ่นเขมิง
(สายโลหิต, 65)

"ภูเก็ทเป็นอย่างไรบ้าง" "หมายถึงอะไรคะคนหรือตัวเกาะภูเก็ท"

หลอนเลิกทิวสูง (ปลากง, 378)

ส่วนอวัจนภาษาประเภท adaptor หรืออวัจนภาษาที่ช่วยในการปลดปล่อย
ความตึงเครียดทางร่างกายที่พบไม่มากนักในนวนิยายไทยและส่วนใหญ่เป็นเครื่อง
หมายปรับอารมณ์ส่วนตัว (self-adaptor) มากกว่าที่จะมุ่งปรับอารมณ์ของผู้อื่น
(Other-adaptor) เนื่องจากอวัจนภาษาประเภทนี้ ผู้สื่อสารมิได้กระทำอย่างตั้งใจ
และมิได้ตระหนักพฤติกรรมการปรับอารมณ์ของตนเอง จึงมีลักษณะเป็นพฤติกรรมให้ข้อมูล
(informative) มากกว่าเป็นพฤติกรรมสื่อสาร (communicative) ตัวอย่าง
เช่น

"นั่นนี่จะ แหม ผมมีกำลังใจเพิ่มอีกนะเฮอ เพราะมีคนเห็นด้วยในเรื่องนี้" เขาอุทาน
 สิ้นน้ำออกพอใจ ถूमือไปมา (ตะโกนหญิง, 351)

"เรื่องเพชรเรียงมะเห็ด"

ปากบางยาวเม้มเข้าหากัน "เรื่องพี่ไปค้างบ้านเขานะหรือ เรื่องที่พี่ก่ดัดคิด เขอรอ
 ไม่ไหว" (ปูนปิกทอง.2, 200)

จากความคิดของการใช้วิธีวะล่วนค่าง ๆ ในการสื่อสาร พบว่า การสัมผัสไหล
 เช่น จับไหล่ แตะไหล่ โอบไหล่ ฯลฯ เป็นกิริยาที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกอย่างมาก
 (affect display) และระกำของการควบคุมความตั้งใจในการแสดง (awareness)
 ก็มีมาก เพราะเป็นส่วนที่มีความไวรู้ลึกมาก (sensitivity) ซึ่งบุคคลจะสัมผัส
 ไหลบุคคลอื่นได้ต่อเมื่อแสดงถึงความรัก ความเป็นห่วงและความผูกพัน และผู้ที่กระทำ
 ได้ก็มักจะต้องเป็นผู้ที่อาวุโสกว่าหรือมีฐานะหรือสถานภาพสูงกว่าเท่านั้น

การใช้สายตา

เช่นเดียวกับวจนภาษาประเภทอื่น ๆ การใช้สายตาที่ปรากฏในนวนิยายไทย นั้น มีทั้งที่มีลักษณะเป็นสากลและเน้นวัฒนธรรม ในลักษณะที่เป็นสากล เป็นการแสดงอารมณ์ และความรู้สึกอย่างไม่ตั้งใจ (Informative) ค่อนข้างสูงมาก ซึ่งโดยมากเป็นการ บรรยายลักษณะของสายตาที่แสดงออกมา และการแสดงการใช้สายตาอย่างไม่ได้ตั้งใจ เช่น การหยีตา ตาโตหรือเบิกตา ฯลฯ ตัวอย่างเช่น

ครูใหญ่ตอบเสียง เกรียบทหนักแน่น แววตาขวางด้วยความโกรธ (คำพิพากษา, 233)

มองตามเสียง ควายนัยน์ตาเป็นประกายแจ่มใสขึ้นมาทันที (พรหมไม่ได้ลืมนิด, 236)

"คุณออก จะอยู่บ้านคนเดียวหรือคะ หรือว่า..."

นัยน์ตาของหลอนเป็นประกายไม่ขบขัน แม้ปากจะหัวเราะ (พรหมไม่ได้ลืมนิด, 143)

"...บางทีเราอาจจะไม่ย้ายไปไหนอีกแล้ว" ตาเหม่อมองไปทางรุ่นเขาด้วยสายตาคับ หม่นหมองเล็กน้อย (คนเขาด่าน, 31)

"เจ้าเลยตามบายชคออกไปด้วย ขออนุญาตใครกัน"

"ไม่ได้ขอคุณย่า แต่ขอที่ดำควนกะ" เด็กหญิงตอบเสียงเดิม นัยน์ตาดกไม่แจ่มแจ้ว เช่นเมื่อครู (สายโลหิต, 4-5)

"ตาย คุณแม่จะให้จิกหรือคะ"

ทิสาลินี ทำตาโต (รัฐมนตรีหญิง, 151)

นอกจากนี้ยังมีการใช้สายตาที่มีลักษณะเป็นสากลอีกประเภทหนึ่ง คือ การมองหรือสบตา การมองหรือสบตามีลักษณะเป็นการสื่อสารเชิงปฏิสัมพันธ์ (Interactive) เป็นการแสดงออกที่มีหน้าที่สำคัญคือ การค้นหาข้อมูลข่าวสารและการให้ความสนใจ ซึ่งหน้าที่ดังกล่าวนี้มีปรากฏอยู่ในนวนิยายไทยอย่างเด่นชัด เช่น ในกรณีที่มีผู้ทำการสื่อสารหลายคนและใครคนหนึ่งกลายเป็นจุดสนใจขึ้น ทุกคนก็จะมองดูเป็นจุดเดียว

ส่วนในกรณีทั่ว ๆ ไปที่เป็นการสื่อสารระหว่างคน 2 คน ระดับของความสนใจมีความสัมพันธ์กับความเข้มหรือระดับของการใช้สายตามากกว่าปกติ หรือตามทฤษฎีการสื่อสารอารมณ์ (emotional communication) ของ Allen Dittman ระดับความสนใจมีความสัมพันธ์กับความเบี่ยงเบนจากพฤติกรรมปกติทั่วไป (baseline behavior) พฤติกรรมปกติทั่วไปคือ การมองหรือการสบตาแบบสบาย ๆ ไม่มีการเพ่ง จ้อง เกร็ง ฉะนั้นความเบี่ยงเบนทางพฤติกรรมจึงได้แก่ การเพิ่มระดับความเข้มของการมอง หรือการจ้องนั่นเอง ตัวอย่างแสดงระดับความเข้มของการใช้สายตา ได้แก่

ระหว่างที่คอยฉับคันรายการให้ เขานั่งจ้องฉันตลอดเวลาด้วยสายตาอันละเอียดละเอียดโดยที่คิดว่าฉันไม่รู้ (ฉันทน์ 1, 40)

ความบิถีของคำชะงักก็ก เมื่อเหลือบไปเห็นคนอื่น ๆ กำลังจ้องมองคำอยู่ (ช้วนอกนา, 452)

หลอนเหลือบตาคูคำหนึ่งนั่งเบิ่งจ้องมองหลอน ทรียาท่าทางออกจะรำคาญนิด ๆ ภูมิใจหน้อย ๆ (ช้วนอกนา, 487)

พอสัมพันธ์มารดาเรียกไป คำก็เข้าไปนั่งใกล้ ๆ หลกหลอนเดินจ้องเอาจ้องเอา (ช้วนอกนา, 319)

หลอนจ้องมองดูหน้าแม่ไรสเขม็ง ถอนหายใจลึกแล้วก็รวบรวมความมั่นคงเอ่ยขึ้นว่า (ช้วนอกนา, 373)

สายตาของคนเหล่านั้นก็จ้องมองดูว่าเป็นจุดเดียว เช่นกับคนอื่น (ข้าวอกนา, 57)

หัวกุมารจีนยื่นตะลิ่งเงิน หัวหน้าทีมชื่อ "เห่าฟ้า" เด็กดั่งแถว ๆ วงเวียน 22 จ้องหน้า ซ้ำพเจ้าเหม็ง" ไอยันมิ่งเป็นเพื่อนกับ "เก๊าเกี" นะ" (บันทึกเดือนคา 75)

ในลักษณะการใช้สายตาที่มีลักษณะเน้นวัฒนธรรม หากวิเคราะห์ตามทฤษฎีของ Dittman ในเรื่องระดับความตั้งใจในการควบคุมการแสดงผลแล้ว จะพบว่า การใช้สายตาเหมือนเป็นสิ่งที่วัฒนธรรมไทยเน้นอยู่มาก เป็นผลให้ระดับความตั้งใจในการควบคุมการแสดงผลเกี่ยวกับการใช้สายตาในวัฒนธรรมไทยมีระดับสูงมาก เนื่องจากการจ้องนอกเหนือจากเป็นการแสดงความสนใจ อย่างรู้ยากเห็นแล้ว ในบางกรณียังเป็นการพิโรธ พิเคราะห์เพื่อค้นหาข้อมูลข่าวสารในตัวผู้ถูกจ้องมองนั้นอย่างลึกซึ้งด้วย ซึ่งในวัฒนธรรมไทย เราเห็นว่าการจ้องมองผู้อื่นเป็นกริยามารยาทที่ไม่สุภาพ และไม่สมควร โดยเฉพาะผู้ที่ มีสถานภาพต่ำหรือผู้น้อยไม่ควรแสดงต่อผู้ที่ มีสถานภาพสูงกว่าหรือผู้ใหญ่ โดยมากการใช้สายตาต่อผู้อื่นอาจกระทำได้อย่างอิสระขึ้นในระหว่างผู้ที่รู้จักคุ้นเคยกันและมีฐานะ สถานภาพใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่

จากค่านิยมของไทยดังกล่าว จึงทำให้เกิดการเดียงมองบุคคลซึ่ง ๆ หน้า แต่จะใช้การชำเลืองมอง เฝ้ามอง มองควายหางคา หลบตามอง หลบสายตา ตาคด หรือไม่สู้ตา ซึ่งสอดคล้องกับการสังเกตของชาวตะวันตกหลายท่าน เช่น Phillips (1966) Mole (1973) ฯลฯ เกี่ยวกับลักษณะการแสดงผลของคนไทยในเรื่องนี้ ตัวอย่างของการเดียงมองบุคคลซึ่ง ๆ หน้าที่พบในนวนิยายไทย ได้แก่

"ไม่คานา" ชาวท่าंगรับรองตัวเอง

"พอแปดก็คว่ำอีก" สมมุขจ้องหน้าเด็กชาย สายตาดู ๆ ทำให้ชาวท่าंगหลบตา (ตราไว้ในดวงจิต, 141)

เกกรากมอง.....เมื่อถูกเขาจ้องอย่างนั้น (พรายนางแก้ว 1, 361)

"แกเอาความเป็นลูกเป็นพ่อในคติชาติโน้นมาอ้างเฉียวเรอะ โอ้ย น่าขันตาย"
 เกศราหลบตา สีหน้าผิดหวัง (พราบนางแก้ว, 417)

จากตัวอย่างที่พบในนวนิยายไทย จะเห็นได้ว่า ความคาดหวังในเรื่องการใช้สายตาที่เหมาะสมนั้นมุ่งไปที่ผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย คืบ เหตุนี้ จึงพบว่า ผู้หญิงแสดงการใช้สายตาประเภทหลบเลี่ยงมากกว่าผู้ชาย รวมทั้งเด็กหรือผู้น้อย หรือผู้มีฐานะและสถานภาพต่ำกว่าจะแสดงการก้มหน้าและหลบสายตารวมทั้งการคอนมากกว่า ผู้ใหญ่หรือผู้มีฐานะเหนือกว่า จากการสุ่มวัดความถี่การคอนของตัวละครพบว่า การคอนเป็นกริยาของตัวละครหญิง 60 ครั้ง ขณะที่ปรากฏเป็นกริยาของตัวละครชายเพียง 1 ครั้ง จากนวนิยาย 28 เรื่องของการวิจัยนี้ (ดูเพิ่มเติมในภาคผนวกเกี่ยวกับการคอน) แต่ตัวละครชายจะ "หลิวตา" และ "ขยิบตา" มากกว่าตัวละครหญิง เช่น

มันข้าพเจ้าหัวเราะชอบใจ แล้วหลิวตาให้ ถามยิ้ม ๆ ว่า "ว่าไงดาวเรื่อง ทาคนพาเที่ยวแทนบายชดได้แล้วรี" (สายโลหิต 1, 78)

ลีหน้า/การเคลื่อนไหวหน้าหรือศีรษะ

การใช้ลีหน้าและการเคลื่อนไหวหน้าหรือศีรษะของตัวละครที่ปรากฏในนวนิยายไทย อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่คือ

1) มีลักษณะเป็นสากล (universal) สามารถตีความหมายได้ทันที เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นการแสดงอารมณ์และความรู้สึกโดยตรงของตัวละคร (affect display) ซึ่งมีทั้งการแสดงออกที่ไม่ได้ตั้งใจ แต่สื่อความหมาย (informative) กับการแสดงออกที่ผู้สื่อสารตั้งใจสื่อความหมาย (communicative) หรือตั้งใจสื่อออกไปเพื่อให้มีผลต่อพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง (interactive) การใช้ลีหน้าหรือการเคลื่อนไหวของหน้าหรือศีรษะในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการบรรยายลักษณะลีหน้า (หน้าคำขยายหรือคุณศัพท์) เช่น หน้าเบ้ หน้าแดง หน้าตื่น ฯลฯ หรือการเบือนหน้าหนีเมื่อไม่ต้องการสื่อสารด้วย หรือไม่พอใจ ตัวอย่างในเรื่องนี้ได้แก่

คนแปลกหน้ายกมือไหว้ "คุณอาจจำผมไม่ได้ ผมปอนใจครับ"
"ปอนไหน" รณรงค์ขมวดคิ้ว (ลมที่เปลี่ยนทาง, 34)

เด็กสาว หลบตา แก้มเป็นสีชมพูเร็วขึ้นมา
"คุณอนุกรนี่แหละ ยอเก่งนักเขี้ยว แถมบึงปากหวานด้วย" (พรายนางแก้ว, 319)

เสียงเรียบ ๆ นั้นทำให้แม่คนพูดหน้าออกดี ถึงกระนั้นก็ดูเหมือนว่าเสียงกระณะกระแทนฉันจะน้อยลง (อินธการ, 195)

ชญูและแก้วตาทำความเคารพผู้ให้กำเนิดทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้มีใบหน้าสดชื่นไม่แพ้กัน
(วิมานศรีหญิง, 1)

นายควรรอยู่ดักครู่ นายเกตุจึงไฉลออกมา ขยับขอบกางเกงตีหน้าเบ้
"ข้าศึกบุกแตกเดยว่ะ คง สงสัยกันนี้คงทั้งคืนละมัง ยานบุกก็ไม่มี" (ต้นกลางฤดูฝน, 44)

ศักดิ์หน้าตาย เมื่อสมทรงหันมาสบตาและหัวเราะลือ ๆ "จริงไหม" (ต้นกลางฤดูฝน, 302)

ผู้ใหญ่ทั้งสามคน หัวเราะกันอย่างสนุกสนาน แต่ค่านิ่งหน้าอ พอลุงชายเอื้อมมือมาจับตัว
คำก็บีคมือโอบแรง (ข้าวนอกนา, 30)

โพลินคอยเลี้ยงเรียบ ๆ พอลางชำเลือง ดูหน้าลูกชายดุงบวรนิคหนึ่ง เห็นคิหน้าคว่ำ ท่าทาง
บอกให้รูวาร์งเก็ยจนบ้านนอก (ไม่รักไมสน, 44)

"ก็คุณเป็นผู้หญิง" คุณวิสนวงศ์ทำหน้าเคร่ง แต่ลูกคามิแหวหัวเราะ (อินชการ, 173)

2) มีลักษณะเน้นวัฒนธรรม (culture-specific) ซึ่งมักเป็นการแสดง
ออกอย่างตั้งใจ เพื่อให้เหมาะสมกับวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งเน้นหนักในเรื่องการปรับอารมณ์
ของตนเอง (adaptor) และอีกส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง
และของผู้อื่น (regulator) ตัวอย่างเช่น เมื่อผู้หญิงไทยถูกอบรมสั่งสอนให้มีการสำรวม
เรียบร้อย การเก็บความรู้สึกและอารมณ์ไว้ภายในจึงเป็นสิ่งที่หญิงควรกระทำ ดังนั้น
จึงจะพบว่า ตัวละครที่เป็นหญิงจะไม่พยายามใช้สีหน้าแสดงอารมณ์มาโดยตรงมากเท่า
ตัวละครที่เป็นชาย ตัวอย่างเช่น

ท่านมีขอราชการอะไรจะสั่งนมไหมครับ? เสียงและสีหน้าของนายอำเภอเรียบ
เป็นปกติ (นายอำเภอปฏิวัติ, 30)

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า การสื่อสารทางสีหน้าหรือทางการเคลื่อนไหว
ไหวของหน้าหรือศีรษะบางอย่างในนวนิยายไทยนั้นจะมีลักษณะเป็นการสื่อสารเชิงปฏิ
สัมพันธ์ (interactive) เป็นการสื่อสารที่มุ่งการแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึก
เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างผู้สื่อสาร เช่น การพยักหน้า การส่ายหน้าหรือสั่นหัว
 ฯลฯ หรือมีลักษณะเป็นการสื่อสารที่มุ่งแสดงอารมณ์และความรู้สึกของผู้สื่อสาร

* สำหรับการสับคิหน้านั้นจะพบว่า เป็นกริยาของตัวละครหญิงมากกว่าตัว
ละครชาย

(Communicative) แต่สำหรับผู้รับสาร การสื่อสารทางสีหน้าหรือการเคลื่อนไหวของหน้าหรือศีรษะอาจประสบปัญหาการตีความหมายของสารนั้น ๆ ว่าผู้สื่อสารมีอารมณ์และความรู้สึกที่แท้จริงอย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากค่านิยมของไทยในเรื่องการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า การให้เกียรติผู้มีสถานภาพสูงกว่า และการรู้จักสำรวม ดังนั้นจึงพบว่า การก้มหน้า/หลบ และการพยักหน้า (ตอบรับเห็นด้วย) มีปรากฏมากในแนวนิยายไทย ดังตัวอย่างเช่น

พักคอยพนมมือขึ้นช้า ๆ ก้มหน้าพูด ไม่กล้าสบตาใคร

"ผม... ขอขมา... ครับคุณใหญ่" (คำพิพากษา, 270)

"นั่นสิ แม่ก็ว่าเป็นครูสบายดี ถ้าแม่ไม่แก่เขานัก บางทีคงเจอกับเขาเหมือนกับ คุณน้าเข้าหากิ"

มะลิวัลย์ก้มหน้าลงซ่อนยิ้ม ฉันต้องหันไปซึ่งตา (อัฒณี, 35)

"เบ็คอย่างเอาใหม่ ร้านนี้เบ็คอย่างเขาเบ็คตินะ"

ฉันคิดนึกหนึ่ง อยากรเอาใจเขาจึงพยักหน้ารับ (อัฒณี.1, 65)

เสียงคำพูดโน้नหูคนที่อยู่ตลอดเวลา ล้วนแต่เป็นเรื่องอดีต..... เดือนพยักหน้าเรื่อย ๆ ความรู้สึกยังลอย ๆ ยังไม่แน่ใจกับอดีตอยู่ที่นั่นเอง

"เหมียวไม่แน่" หลอนพูดแล้วทิ้งไว้แค่นั้น เมินหน้าไปข้างทาง ไม่กล้าสู้หน้า

(ลมที่เป่าเปลี่ยนทาง, 104)

ในวัฒนธรรมไทย ขณะเดียวกันการใช้สีหน้าบางประเภทจะถูกเน้นให้เป็นกริยาหรือการแสดงออกของหญิงมากกว่าชาย เช่น การสะบักหน้า การลอยหน้า ฯลฯ ซึ่งค่อนข้างมีลักษณะเป็นสากล กล่าวคือ เป็นการใช้สีหน้าหรือการเคลื่อนไหวของสีหน้าหรือศีรษะของผู้หญิงนานาชาติ นอกเหนือจากการแสดงสีหน้าสำรวมและสงบนิ่งของผู้หญิงไทยซึ่งมีลักษณะค่อนข้างเน้นเฉพาะวัฒนธรรมไทย ดังที่ได้วิเคราะห์ในข้างต้น

นอกจากนี้ จากนวนิยายไทยจำนวนหนึ่งของการวิจัยนี้พบว่า มีกิริยาหรือการเคลื่อนไหวที่ระบอบบางประการของชาวตะวันตกปรากฏอยู่ เช่น การก้มหัว (ทักทาย) แทนการไหว้ การทำบุญยืน การเซิกจุมูก เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

"หน้า่านเหมียวก็ได้ ก้อาไหมคะ"

"ไม่มีอะไรที่ฉันจะไม่กล้า" เขาตอบพลางเซิกจุมูกขึ้น (ลมที่เปลี่ยนทาง, 244-245)

เสียง

อวัจนภาษาประเภท "เสียง" ที่ปรากฏในนวนิยายไทยนั้น มีทั้งอวัจนสารที่มีลักษณะเป็นสากล (Universal) และมีลักษณะเน้นวัฒนธรรมไทย (culture-specific) ในอวัจนสารประเภทที่มีลักษณะเป็นสากลนั้น ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นเครื่องแสดงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร (affect display) ทั้งที่ตัวละครตั้งใจแสดงหรือไม่ตั้งใจแสดง (interactive หรือ informative) เมื่อแยกการวิเคราะห์การใช้เสียงของตัวละคร ซึ่งบรรยายในนวนิยายไทยออกเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ที่ปรากฏเห็นแล้วพอสรุปได้ดังนี้

1. ระคับการใช้เสียง

จากการวิเคราะห์พบว่า ระคับการใช้เสียงส่วนใหญ่มีลักษณะเน้นวัฒนธรรมไทย (culture-specific) การจะพูดเสียงดังหรือเสียงค่อย (เบา) หรือเสียงต่ำหรือสูง นอกจากเป็นการแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกที่เป็นสากลและไม่ตั้งใจแสดงออก (informative) เช่น ร้องไห้จ้า (ด้วยความตกใจ)-ไต่หลงเชื่อ ทำเสียงลง (ประหลาดใจ) ถนนนอกเมือง ระคับเสียงของตัวละครส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อความหมายที่ผู้สื่อสารตั้งใจกระทำเพื่อแสดงความเคารพ ความเกรงใจ หรืออำนาจเหนืออีกผู้หนึ่ง ซึ่งฝ่ายใดควรจะพูดเสียงดังหรือค่อนั้นขึ้นกับค่านิยมไทยบางประการ เช่น การเคารพคณูที่อาวุโสกว่า หรือมีตำแหน่งสูงกว่า เป็นต้น อวัจนสารในเรื่องนี้จึงมีลักษณะเป็น interactive มาก ซึ่งนอกเหนือจากเพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึกโดยตรง (affect display) ยังมีหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของผู้สื่อสารต่อบุคคลอื่นด้วย (regulator) ตัวอย่างเช่น "ไม่อยู่ หายหัวไปตะมีคเลย" แม่ของอิมตะ โจนคอบ (ลมที่เป่ียนทาง, 80)

ศรีวรรณเคยมาพบกับสภาพ เช่นนี้ในบ้านของลีลาสองสามครั้ง

ลีลาใช้วิธีโหวกเหวกไปมาจนศรีวรรณบอกเบา ๆ ว่า

"เราหยิบเองก็ได้สิ้ว น้าสมคั้นในตู้เย็นใส้ใหม่" (ไต่หลงเชื่อ, 28)

"ใช่ เงินตัวเดียวจริง ๆ เมื่อก่อนนี่มันก็ต้องขึ้นชั้นใหม่ ทังล้อหนังหาของมันก็ไม่รู้ก็ตั้งค์ ยิงมัน ๆ อยู่เลย" คราวนี้พอที่เสียงเบากว่าเคิม คงกลัวบุญเหลือจะไค้บั้น (ถนนนอกเมือง, ๓๕)

"อ้อ ไปกันถึงโน้น" เสียงซึกขึ้นแฉ่ว ๆ "ใครซึกว่าไค้มือให้ละ"

"ซุนไกรคะ" เท็กหญิงตอบเสียงเบาลง (สายโลหิต, ๑, ๗)

การระเกดกำลังเตรียมตัวจะกลับบ้านอยู่แล้ว หลอนกำลังล้างมืออยู่ภายในห้องทำงานหลังเคาน์เตอร์ มิงสมรรถระแอมเบา ๆ เหมือนแกล้งกระแอม (เคือนีให้อีกฝ่ายรู้) (พรหมไม้ไค้ลิขิต๒, ๓๔๕)

จากการวิเคราะห์การใช้เสียงของตัวละครและภาพที่ผู้เขียน สื่อออกมานั้นจะเห็นว่า การใช้เสียงดัง เช่น ตะโกน ตะคอก กรีกกราก เป็นกริยาที่มีใช้ใช้ไค้พรว้าเพือ แต่ขึ้นกับโอกาส และสถานภาพหรือฐานะของบุคคลด้วย ผู้ใหญ่สมควรตะคอกไค้มากกว่าไค้กตะคอกผู้ใหญ่ หรือกรีกกรากทำเสียงสูงเป็นกริยาของผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ขณะเดียวกัน การพูดเสียงดังจะถูกบรรยายให้เป็นลักษณะการกระทำของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ขณะที่ผู้หญิงจะพูดเสียงค้อยและสงบเงียมสำรวมกว่าผู้ชาย เป็นต้น ความถี่ของการใช้ระดับเสียง อีกประเภทหนึ่งที่พบมากในนวนิยายไทยก็คือ การเงียมหรือนิ่งอึ้ง ซึ่งเป็นการกระทำหรือสิ่งที่ยุ่ย่อยแสดงต่อผู้ใหญ่ ผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่าแสดงต่อผู้มีสถานภาพเหนือกว่า และมีแนวโน้มเป็นกริยาของผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ดังตัวอย่างเช่น

"ท่าคทหายละซึ" เสียงคุ ๆ ของแม่สะกดให้เขาขึ้นก้มหน้านิ่ง แล่วค้อย ๆ เงยหน้าขึ้นสบตากับเจ้าของเสียงนั้นอย่างทวาดทวัน (ถนนนอกเมือง, ๖๗)

"...คุณเป็นผู้ที่มีใจเมตตาและอ่อนหวานน่ารัก ทุกคนที่คบกับคุณจะอยากอยู่ใกล้ตลอดไป"
มรว.ชลธิชา นิ่งอึ้งไปนาน (มีสยา ๑, ๒๐๐)

"มาเชิงมาส่งข่าวกองทัพที่ยกไปตีพม่าเมืองธนบุรี ยังแม่เป็อนตายเสียแล้ว แม่คุณ"
 คาวเรื่องกมหนานิ่ง แล้วน้ำตาก็ปรึ่มขึ้นมา (สายโลหิต 2, 583)

ขุนไกรนึ่งอึ้ง ข้าเรื่องมองน้องสาวด้วยดวงตาขุ่นจึก โกรธจนกล่าวอะไรไม่ออก
 (สายโลหิต 1, 392)

"สงสัยจะเป็นมะเร็งในมกลูก"

ฉันทันนึ่งเจียบ หัวขา เพราะรู้ว่าโรคนี้เป็นประการใด (อันซกาบ, 300)

เมื่อคิดมาถึงตอนนี้สีหน้าไม่พอใจของพักพิงขึ้นบนใบหน้า แต่เขาพยายามสะกดมันไว้
นึ่งเจียบ ไม่ตอปากตอคำอันใด มองออกไปนอกร้าน (คำพิพากษา, 27-28)

ฉันทันนึ่งอึ้ง พักคำหนิตัวเองอยู่ในใจว่า อันที่จริงฉันทันไม่ควรที่จะเอาตัวเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของเขาเลย (อันซกาบ, 229)

"เอ็งอยู่ไค้ไม่นาน นอกจากเดี๋ยว่าเอ็งเป็นตุ๊กแกที่เบียดเบียนสิได้ระยาไปอย่างคนส่วนใหญ่
 ที่นี่"

ชายหนุ่มนึ่งไปครู่หนึ่ง...มันนานพอที่จะให้ความคิดที่ถึงงามแก่เขา (พูนกบุง 1, 5)

"แต่ข้าราชการประจำที่นี้ก็ไร้ฝีมือ... ทุกคนไม่ไค้ตื่นตัวในการทำงานอย่างจริงจัง
 ไค้หรือจะ..." เมื่อเพื่อนสาวนึ่ง เขาจึงกล่าวต่อไป (พูนกบุง 2, 551)

คราวนี้เขานึ่ง เพราะถึงแม้จะเทียบฉันทันที่ปานใด ก็ไค้ยินถ้อยคำที่มีเหตุผลครบถ้วน
 เช่นนี้แล้ว ความเป็นคนสูงวัยมีตำแหน่งหน้าที่ใหญ่พอควร ก็ย่อมจะทำให้เขาดำเนินไค้
 (พูนกบุง 2, 30)

2. คุณภาพเสียง

คุณภาพของเสียงส่วนใหญ่เป็นเครื่องแสดงอารมณ์และความรู้สึก (affect-
 display) ว่า ผู้สื่อสารมีอารมณ์และความรู้สึกอย่างไร โกรธ กลัว เกลียด เสียหาย

เสียใจ ไม่พอใจ ฯลฯ ดังนั้นจึงมีลักษณะเป็นสากลสูง และส่วนใหญ่จะเป็นการแสดง
ออกโดยไม่ตั้งใจ แต่ผู้รับสามารถเข้าใจหรือตีความหมายได้ (informative)
ตัวอย่างเช่น

"เราแพ้กัม" คุณวรรณรายหลังความแค้นออกมาทางน้ำเสียงที่สิ้นเครือ (ลมที่เปลี่ยนทาง,
133)

"จะมีหรือไม่มีแล้ว มันเรื่องอะไรของคนอื่นด้วยนะ"
น้ำเสียงของสีลาจะกรากเกรี้ยวอย่างคี่ (ไฟหลงเชื้อ, 41)

เสียงของหลวงเทพแหบพร่าลงทุกที เมื่อกล่าวต่อไปอีกว่า
"เจ้าคุณพ่อของกระผมเองก็อึดอัดเป็นที่สุด ว่าไปอีกทีก็ไม่กินเส้นกับทหารแม่ทัพเกิดก่อน"
(สายโลหิต 1, 234-235)

"โอ คุณพี่ก็...พอแกร็กหยกมากนี่คะ" คุณนายชุกเสียงใส (อารมณ์คี่) (ไม่รักไม่สน,
489)

"ออกแตก ไม่ทราบคุณแม่ให้ไปชุกเอาลูกกาที่ไหนมาเสียง"
เสียงแหลมปริ๊ด ของคุณคี่ดังสิ้นหมอคไปทั่วห้อง (มีสยา 1, 279)

ขณะเดียวกันก็มีน้ำเสียงที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกที่ผู้สื่อสารตั้งใจจะสื่อสาร
(communicative) หรือตั้งใจจะสร้างอิทธิพลเหนือการกระทำของอีกฝ่ายอยู่บ้าง เช่น

ผู้สูงวัยหัวเราะ ๆ พลิกนิ้วเรียว ๆ ขึ้นพิจารณา เสียงที่เอ่ยนั้นอ่อนโยน
"แรกหัดเขี้ยวใหม่ ๆ นิ้วเจ้าก็ปรุงอย่างนี้ แต่ต่อไปก็จะหายกลายเป็นเนื้อดีเรียบเสมอ
คังเคิม" (สายโลหิต, 4-5)

"ก็ใช่ ถ้าเป็นเพราะคิดนกับลูก คิดนก็จำเป็นต้องมีมโนธรรม"

"ก็ใช่" อรชุนเน้นเสียงบ้าง (พรหมไม่ได้ลิขิต 2, 297)

"อาดิส" จามริน ทอดเลียงยาว ท่องการยี่ถการสนทนา (รักเดียวา , 36)

"เคี้ย ทำไมจะไม่เคย" พักขึ้นเลียงสูงรู้ลึกว่าตัวเองเป็นฝ่ายได้เปรียบ

"คะ เขาเป็นนักคิดทีเดียว" อันวีกาตอบคัวยเลียงที่มีน้ำหนัก จนมารคาเหลือบคุด
(ย้าคัวยความมันใจ) (ลมทีเปลี่ยนทาง, 22)

3. ความถี่และช่วงจังหวะของการพูด

ความถี่และช่วงจังหวะของการพูดในนวนิยายไทยมีบางส่วนที่แสดงถึงหน้าที่ของอวัจนสารในการแสดงออกซึ่งอารมณ์และความรู้สึก (affect display) ซึ่งมีลักษณะเป็นสากล และแสดงออกโดยไม่ตั้งใจ (informative) เช่น

"เฮอร์?" บุดูเหลือตาวาว "แล้วมึงให้กูซึ้งมั้งนะ"

"เออ..." เพื่อนตอบทันที ท่าทางภาคภูมิใจ (ถนนนอกเมือง, 20)

"พวกทีพเงินอาสาหรือขอรับ" ขุนไกรถามเร็วจี้ (สายโลหิต 1, 376)

"พอไกรคะ" ท่านผู้เฝ้าถามเสียงเร็ว

"กลับไปบ้านขอรับคุณป้า" (สายโลหิต 1, 265)

"คุณป้าชา ทีเชิงสะพานชุกนทางค่านตะวันตก พวกแขกขายกำไลมือ กำไลเท้า บินปักนวม แหวนหุ้มะกล้า ลูกแก้งสวญเหลือเกินคะ"

"อ้อ ไปกันถึงโน้น" เสียงซัดขึ้นแฉ่ว ๆ "ใครซื้อกำไลมือให้ละ"

"ขุนไกรคะ" เด็กหญิงตอบเสียงเบาลง (สายโลหิต 1, 7)

แต่ส่วนใหญ่เท่าที่พบจากการวิเคราะห์อวัจนภาษาในนวนิยายไทย พบว่าความถี่และช่วงจังหวะของการพูดในนวนิยายไทยนั้นมีลักษณะเป็นเครื่องปรับอารมณ์ของผู้สื่อสารและเครื่องควบคุมพฤติกรรมของผู้สื่อสาร(adaptor) อย่างมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากค่านิยมไทยในเรื่อง การรู้จักสำรวมและการเกรงใจก็เป็นได้

ฉะนั้น จึงมีลักษณะการนั่งอึ่ง (culture-specific) ปรากฏอยู่บ่อย ๆ ในนวนิยายไทย ตัวอย่างที่พบได้แก่

จุมไม่ตอบ เพราะบางที ในช่วงนี้การนั่งอึ่งอาจมีความหมายมากกว่าการตอบพล่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขารู้สึกว่าห่อ่นมีความคิดบางอย่างในการพูด เช่นนั้น (ลมที่เปลี่ยนทาง, 11)

"คุณพ่อทำอะไรเหมียวนะ ตบหรือตี" อีกฝ่ายหนึ่งไม่ตอบ กลับกักฟันแน่น เข้าด้วยความซอซว่า น้อยใจ (ลมที่เปลี่ยนทาง, 148)

เมื่อเดินทางมาถึงชายหมู่บ้าน เน่งดีดูเอ๋ยถามแม่เบา ๆ ว่า
"ทุกครั้งที่พวกม้อพพพ จะต้องมีการตายด้วยหรือ"
แม่ไม่ตอบ

เพื่อนคุณวัจนวงศ์ มักจะออกปากเหมือน ๆ กับว่าคุณวัจนวงศ์เป็นคนดี แต่แล้วทุกคนก็มีที่หาอ้ออึ้ง แฉงเลคนัยที่ฉันไม่เข้าใจไว้ทุกราย (อันธการ, 195)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

อวัจนภาษาที่พบในนวนิยายไทย

จากการประมวลผลการวิเคราะห์การใช้วัจนภาษาของตัวละครในนวนิยายไทย พบมีการใช้กริยาท่าทางหรือการเคลื่อนไหวของร่างกายมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากเป็นสิ่งที่เห็นเด่นชัดกว่าการใช้วัจนภาษาประเภทอื่น ๆ กอปรกับการเขียนนวนิยายจำเป็นต้องอาศัยการบรรยายอิริยาบถและการเคลื่อนไหวของตัวละครเป็นอย่างมาก รวมทั้งคำนิยามของการใช้กริยาท่าทางเอง ก็ครอบคลุมการใช้วัจนภาษาส่วนต่าง ๆ ของร่างกายในการสื่อสารมากมาย นับแต่ลำตัว มือ ไหล่ เท้า ฯลฯ ไม่เหมือนอวัจนภาษาอื่น ๆ ที่เน้นหนักบางประเภท เช่น การใช้สีหน้า สายตา หรือเสียง และจากจำนวนความถี่ การใช้วัจนภาษาพบว่า

ก. มีความถี่ของการใช้มือและไหล่สูงมาก เช่น การกุมมือ จับมือ จับไหล่ ยกไหล่ สะบัดมือ ฯลฯ* แต่ถึงกระนั้นการสัมผัสส่วนใหญ่ยังคงเป็นการกระทำต่อบุคคลที่รู้จักกัน มิใช่คนแปลกหน้า ฉะนั้น นวนิยายไทยในช่วง 2516-2525 ยังคงแสดงให้เห็นภาพวัฒนธรรมไทยว่าเป็นวัฒนธรรมที่ไม่นิยมการสัมผัส (non-contact culture) มากกว่าเป็นวัฒนธรรมที่นิยมการสัมผัส (contact culture) แบบตะวันตก แต่ก็ปรากฏลักษณะดังนี้บ้างในนวนิยายบางเล่ม เช่น ในพรหมไม่ไค้ชีวิต มีการยื่นมือให้จับเพื่อทักทายผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งอาจแสดงแนวโน้มของค่านิยมคนไทยว่า การสัมผัสมือและไหล่เป็นกริยาที่คนไทยยอมรับได้มากขึ้นและสามารถแสดงต่อผู้อื่นได้โดยไม่ถือเป็นการประเจิดประเจ้อ หรือไม่ถูกต้องเหมาะสมเหมือนอย่างในสมัยก่อน ๆ

ลักษณะนี้อาจทำให้เห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกที่มีต่อวัฒนธรรมไทย เช่น เกี่ยวกับการแสดงกริยาอาการเพื่อแสดงความเคารพ นับถือ การทักทาย การอ้าปาก การขอมุม คอยการจับมือ ทบไหล่กัน ส่งจูบ โบกมือ เป็นต้น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก) ตลอดจนกริยาอาการหรืออิริยาบถต่าง ๆ ที่มีใช้เป็นของวัฒนธรรมไทยแต่ดั้งเดิม เช่น การทักทาย การนั่งไขว่ห้าง การยกไหล่ การทักทายกัน ฯลฯ รวมทั้งการแสดงออกที่มีความเป็นกันเองใกล้ชิดขึ้น และลดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง เช่น การแสดงออกของลูกคอกทอแหม หรือเด็กตอผู้ใหญ่ เป็นต้น

* มือและไหล่ยังเป็นส่วนที่มีความไวรู้สึกสูง (sensitivity) สำหรับคนไทยเมื่อเทียบกับวัฒนธรรมตะวันตก

ข. แนวความคิดหรือค่านิยมของไทยแต่ดั้งเดิมเกี่ยวกับกรีฑาที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมยังคงปรากฏในนวนิยายไทย แม้ว่าความเคร่งครัดจะลดน้อยลงบ้างตามที่ได้กล่าวไปในข้อ ก. จากการวิเคราะห์พบว่า ความถี่ของการใช้เท้าและขามีน้อย และส่วนใหญ่เมื่อตัวละครแสดงออกด้วยการใช้เท้าหรือขามักจะถูกมองว่าเป็นการแสดงกรีฑาที่ไม่สุภาพและเหมาะสมเสมอ เช่น การกระแทกเท้า เป็นกรีฑาของตัวละครร้าย หรือเป็นกรีฑาที่ตัวละคร แสดงออกอย่างไม่ตั้งใจเมื่อควบคุมอารมณ์ไม่ได้ เช่น เกี่ยวข้องกับกรีฑาอาการอื่น ๆ เช่น การชี้หน้าบุคคลอื่น การถ่มน้ำลาย การมองบุคคลอื่นด้วยหางตา ฯลฯ

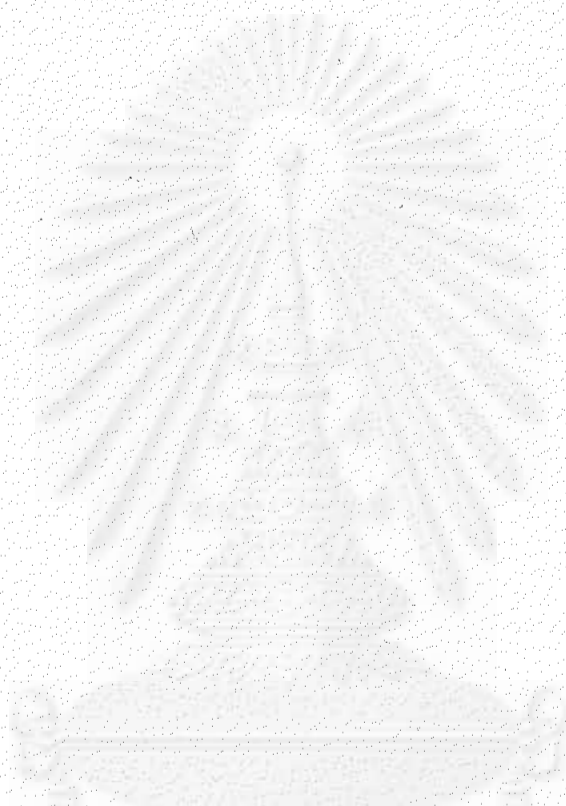
ค. ลักษณะการใช้วจนภาษาต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกนิสัยของคนไทย โดยเฉพาะในเรื่องความเกรงใจและการรู้จักสำรวมและความคุมอารมณ์ตนเอง ทำให้การแสดงออกมีลักษณะหลบเลี่ยง (avoidance) และซ่อนเร้น เมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎี Emotional Communication ของ Dittman เกี่ยวกับเรื่องนี้จะเห็นว่าความเฉพาะเจาะจงของการสื่อสาร (Communication specificity) ที่ปรากฏในนวนิยายไทยมีค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับความเฉพาะเจาะจงการสื่อสารในสังคมตะวันตก ซึ่งหมายถึง การใช้วจนภาษาที่มีความหมายร่วมกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารมีน้อยกว่าในสังคมตะวันตก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการมีค่านิยมต่างกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมตะวันตกนิยมความตรงไปตรงมา ขณะที่วัฒนธรรมไทยนิยมความสำรวมและเกรงใจ ฉะนั้นกริยาเดียวกันของคนไทยอาจตีความได้หลายความหมาย เช่น "การยักไหล่" อาจหมายถึง "ไม่รู้" "ไม่แน่ใจ" "ไม่สนใจ" "ยังงักใจ" ฯลฯ (ดูเพิ่มเติมในภาคผนวก) หรือความหมายที่แสดงออกอาจไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของผู้สื่อสารหรือแม้กระทั่งเวลาที่ผู้สื่อสารไม่สามารถสื่อสารออกมาเป็นคำพูดได้ เช่น การยิ้ม การพยักหน้ารับ เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้การตีความอวจนภาษาบางประเภททำได้ยาก เหมือนดังที่นักวิชาการชาวต่างชาติตั้งข้อสังเกตว่า "การแสดงออกของคนไทยมีลักษณะค่อนข้างคลุมเคลือตีความยาก" (Moie, 1973) ตัวอย่างของกริยาในลักษณะนี้ได้แก่ การเงยบึ้ง การไม่แสดงสีหน้า การยิ้ม การพยักหน้า การส่ายหน้า การถอนใจ เป็นต้น

ง. อวจนภาษาล้วนใหญ่ที่พบในนวนิยายไทยทำหน้าที่เป็นเครื่องแสดงอารมณ์และความรู้สึก (affect display) ซึ่งมีทั้งที่มีลักษณะเป็นสากลเหมือน ๆ กับวัฒนธรรมอื่นๆ

เช่น เสียงดังเมื่อโกรธ หน้าแดงเมื่ออาย เบ่งตาเมื่อตื่นเต้นหรือตกใจ ร้องไห้เมื่อเสียใจ ฯลฯ และที่มีลักษณะเน้นเฉพาะวัฒนธรรมไทย เช่น การก้มหน้า การนั่งพับเพียบ การไหว้ ฯลฯ โดยอาจเป็นทั้งอวัจนภาษาที่ผู้สื่อสารตั้งใจและตระหนักหรือไม่ได้ตระหนัก หรือไม่ตั้งใจเลยก็ได้ อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์การใช้อวัจนภาษาในนวนิยายไทยเป็นที่น่าสังเกตว่า คนไทยคาดหวังการแสดงออกของเพศชายและหญิงต่างกัน ฉะนั้น กริยาหลาย ๆ อย่างจึงมีลักษณะเน้นความเป็นเพศมาก ถือว่ากริยาหนึ่ง ๆ เป็นการแสดงออกที่เพศหนึ่ง กระทำได้และอีกเพศหนึ่งไม่ควรทำ (stereotyped) เช่น ดริยาของหญิงได้แก่ การค้อน การทำตาหวาน ทำตาปริบ ๆ ทำเสียงอ่อนเสียงหวาน ทำเสียงเล็กเสียงน้อย ทำท่าขายเงิน เบิกตา ร้องกรี๊ด ร้องไห้ สะบัดหน้า หักขวน ท้าวสะเอว ทำจุกขยับ บัญปลาก ฯลฯ หรืออีกนัยหนึ่งผู้หญิงจะมีการเล่นหน้าเล่นตาได้มากกว่าผู้ชาย จึงปรากฏว่าความดีของการแสดงออกทางดีหน้าและสายตาของตัวละครหญิงมีมากกว่าตัวละครชาย ขณะเดียวกันค่านิยมของไทยในเรื่องการเน้นสถานภาพของชายก็ปรากฏในนวนิยายไทยทุกเล่ม แม้ว่าจะมีการแสดงความเป็นอิสระทางค่านิยมของผู้ชายและผู้หญิงบ้าง เช่น ผู้หญิงมีการปิดอก กอดอก เสียงเข้ม หน้าเขิก ฯลฯ และการแสดงออกอื่น ๆ ซึ่งแสดงความเชื่อมั่นตนเองของผู้หญิงสูงขึ้น หรือผู้ชายร้องไห้ เป็นต้น ลักษณะที่เน้นสถานภาพของชายในสังคมไทยนี้จะพบได้จากการแสดงกริยาอาการและการแสดงอวัจนภาษาอื่น ๆ ของผู้ชายที่มีลักษณะเหนือกว่า (dominance หรือ superiority) เช่น เสียงดัง ตะโกน พุกเสียงดู พุกสวนทันควัน การจ้อง หลิวตา การพุ่มโต๊ะ กระแทกเท้า ฯลฯ ฉะนั้นผู้ชายจะมีการแสดง extreme expression ตามการนิยามของ Dittman มากกว่าหญิงและมีลักษณะเป็นผู้กระทำ (active) มากกว่าเป็นผู้ตั้งรับ (Passive) แบบผู้หญิง ซึ่งปรากฏความดีของการเงี้ยว ก้มหน้า เสียงอ่อน พุกเว้นช่วง ฉะงัก ไม่ดูหน้า หลบสายตา สูงกว่าผู้ชาย เช่น เกี่ยวกับการสัมผัสทั้งหลาย เช่น การจับมือ จับไหล่หรือการกอดจูบนั้น ส่วนใหญ่ผู้ชายก็ยังคงเป็นฝ่ายกระทำ (active) และผู้หญิงเป็นฝ่ายรับ (passive) แม้ว่าจะพบตัวละครหญิงใน นวนิยายไทยเป็นฝ่ายกระทำอยู่บ้าง แต่ก็ไม่มากนัก

* โดยเฉพาะเสียง เป็นอวัจนภาษาที่แสดงถึง "ความเหนือกว่า" อย่างมาก ในนวนิยายไทยและผู้ชายมีความดีของการใช้เสียงเพื่อแสดงอำนาจ อิทธิพล และความ เป็นชายอยู่สูงมากในนวนิยายไทย

สรุปแล้ว จากการวิเคราะห์การใช้วจนภาษาในนวนิยายไทยในช่วง
พ.ศ.2516-2525 พบ "ความเป็นวัฒนธรรมไทย" อยู่มาก แม้ว่าจะมีแนวโน้มของการ
เปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและการแสดงออกปรากฏอยู่บ้างก็ตาม

ตัวอย่างการแสดงมารยาทตามวัฒนธรรมไทย

นายเกตุค้อย ๆ ย่องเข้าไปทรุดนั่งราบลงกับพื้น เอาจูงกระดาษคู่สีพวงแอมไว้ข้าง ๆ (ฝันกลางฤดูฝน, 508)

"เห็นจะต้องกลับเขี้ยวที่ละคะ ชอบคุณคะอาหารอร่อยมาก" สมทรง พนมมือไหว้ทุกคน (ฝันกลางฤดูฝน, 330)

สุวิทย์มองหาหมอพรอนามัยอำเภอรุ่งเป็นผู้บังคับบัญชาขั้นต้นของตน โดยคาดว่าจะมาพร้อมกับรถของนายอำเภอรุ่ง แต่เมื่อนายอำเภอรุ่งเดินผ่าน สุวิทย์ยกมือไหว้ (บ้านโพทรายาง, 69)

ร่างโหมม ๆ นึกคำก้าวขึ้นไปบนเวที โดยมีเสียงปรบมือต้อนรับอีกครั้ง เขาก้มหน้าพนม มือไหว้ และยิ้มเศร้า ๆ กลาดสายตาไปทั่วทุกสายตานิ่วพันที่จ้องมองเขา (บันทึกเลือก, 256)

ข้าพเจ้าได้เห็นแสงไฟหน้ากุฏิหลวงเพื่อ ท่านยังไม่ได้จำวัด ก้มตัวจรดถองเท้า ค้อย ๆ ย่องเข้าไปทางค้ำหลังท่าน ขณะที่ท่านกำลังสนใจกับหนังสือธรรมบนโต๊ะเบื้องหน้า ข้าพเจ้า กราบที่แพบเท้าท่าน แนบหน้าลงบนหลังเท้าท่าน (บันทึกเลือก, 9)

ศุภราชยิ้มออกทั้งน้ำตาคดอกรูใหญ่ลาลนิก สมแล้วที่เป็นคนหนึ่งซึ่งชาวบ้านยกย่องและนับถือ หลอนเข้าไปไกลยกมือไหว้อย่างจริงจัง ชายเจ้าของบ้านยิ้มรับ อาศัยหญิงสาวร่างแบบนาง นิดชานวลตรงหน้าไมนอย รับไหว้หลอนอย่างคืนเตน (ปูลากง, 335)

"คิดนรับประทานแล้วเจ้าคะ" ไบบัวยกายลงตอบอย่างนอบน้อม (สะใภ้คุณหญิง, 97)

"ทำไมหลวงพ่อดามมมยั้งงี้"

ท่านนิงอยู่ครู่หนึ่ง ข้าพเจ้าเงยหน้าขึ้นและนั่งพับ พับพนมมือไว้กลางระหว่างอกประสาน ตาของที่ท่านกำลังพิจารณาถูกชายเฒ่า ๆ อย่างพิเคราะห์

กรุ่นลมด้วยแพรลี้ดตไปกว่าครึ่งคืน. ก็ต้องวางลง เมื่อเงาคนทามมาให้เห็น เงยหน้า
ขึ้น คาวเรื่องก็ต้องรีบประนมมือไหว้ตามมารยาท (สายโลหิต 2, 14)

"แคนไฮอะ ฟิชุม"

"สวัสดิ์" ซุมรับไหว้ (ลมที่เปลี่ยนทาง, 93)

"ผมจะเจรจากับนายอำเภอให้เอง" ผู้รับเหมาจึงยิ้มออก ยกมือไหว้ท่านปลัดจังหวัด
ประหลก ๆ อย่างเอาใจ (นายอำเภอบุวิวิท, 23)

ด้กกายกมือไหว้สวัสดิ์คุณแม่ ควักกระเป่าไปขึ้นรถ พอคุณครูประจำกรับกระเป่า
เธอก็ยกมือไหว้คุณครู ก่อนจะบินขึ้นไปหาที่นั่ง (ตราไว้ในดวงจิต, 44)

ไทมแกวกมลงกราบอาจารย์พรหมลิมด้วยมือข้างเดียว"

"ขอบคุณเหลือเกินคะอาจารย์ ที่ช่วยกรุณาชี้ทางให้ฉัน"

(พรายนางแกว, 381)

แล้วคุณจำกรีบไขกุญแจมือให้นายเพทาย พอได้รับอิสระพอนั้นก็ยกมือไหว้ รีบออกไป
จากห้องอย่างขวยใจเสีย แล้วถือโอกาสไปกราบพ่อแม่อย่างสำนึกบาป (ไม่รักไม่สน, 507)

ฉินวางหมากสกกึ่งนั้นลงในตะกร้าแล้วยกมือไหว้. ขอบคุณป้าสำเนียง (อยู่กับกึ่ง, 18)

"หยกหรือ....."

"ศรีบ" ฉินตอบรับ ยกมือขึ้นพนมไหว้ (อยู่กับกึ่ง, 249)

เด็กชายก้านับ คุณอาหมอ คุณอาหมออุบตีระเซวอย่างเอ็นดู (ไผ่ตองลม, 21)

มันหยกจึงลุกไปเรียกแม่ครัวเข้ามา แม่ครัวสาวเดินเข้ามาพับเพียบนั่งกับพื้น (ไม้ต้องลม (2), 492)

"...ก็ขอให้ถูกเพื่อสุขกายสบายใจ.....อายุมันขวัญเป็นเกิดลูก" ท้าวเรื่องกัมสังกราบ
แพบเท้าบิดา (สายโลหิต 1, 546)

พักตะจากธงซึ่งยังผูกไม่เสร็จ ลงนั่งยอง ๆ ยกมือไหว้พระที่เคียน่วน (คำพิพากษา, 19)

ป่าทิศคชานเข้าไปกราบ ทานพระครูเจ้าอาวาสในวัยประมาณหกสิบ (ข้าวนอกรา 1, 313)

"น้ำอ้อยเข้าใจเลือกดีจึงคะ ทำไมพรามณะคะว่าหนูชอบดีออกเณนี้" เจ้าหล่อนพนมมือไหว้
แสดงความขอบคุณก่อนที่จะบรรจงเก็บมันใส่ถุง (อัญมณี, 73)

แม่ประจำออกมาต้อนรับหญิงสาวทั้งสอง นางมองผ่านนริศารัตน์ซึ่งพูดคุยอย่างร่าเริง
ตามลักษณะของหล่อน สุกางคิ่งเงียบ เมื่อสุภาวคย์ยกมือไหว้แม่ประจำหล่อนก้มศีรษะไม่มาก
และไม่ย่อเกินไป (ท่าความเคารพผู้ที่สูงวัยกว่าแต่ค้อยฐานะกว่า) (พูนกยูง 1, 107)

นายท้าววางลูกขึ้นยืนต้อนรับอย่างเคยชินมากกว่าจริงใจ เมื่อเห็นอีกฝ่ายหนึ่งก้าวเข้ามา
ร่วมโต๊ะอาหารอย่างเคย (พูนกยูง 2, 554)

"นี่ใครจะ ดูหน้ากับดูมดจำได้ไหม" เขาถามหัวเราะ ๆ
เด็กหญิงพนมมือไหว้ บาดิ (ปุ่นปัดทอง 1, 110)

ตัวอย่างการก้มหน้า/ไม่สู้สายตา/หลบสายตา

"ปิ่นทำนายอำเภอยุเท่าไรแล้ว" เลียงถามขึ้นอย่างมีเจตนีย์ ณริบถอนสายตา ที่ชะเง้อมองตามร่างระหงนั้นกลับมา

"ไม่ค่าน่า" ชาวช่างรับรองตัวเอง

"พอเผด็จก้าอีก" สมบุญจ้องหน้าเด็กชาย สายตากุ ๆ ชาวช่างหลบตา (ตราไว้ในดวงจิต, 41)

"แกเอาความเป็นลูกเป็นพ่อในอดีตชาติโน้นมาอ้างเขี้ยวเรอะ โอย นำชนตาย" เกศรา หลบตา สีหน้าฉิดหวัง (พรายนางแก้ว, 417)

เกศราก้มหลบเมื่อถูกเขาจ้องอย่างนั้น (พรายนางแก้ว 1, 361)

"วันนี้หน้าตาคุณเกศไม่ค่อยสบายเลย เป็นอะไรไปรี" "เอ้อ เป๋ลาคะ" เด็กสาวก้มลงหลบ ท่าตาแดง (พรายนางแก้ว, 329)

นางสมพรมองหน้าควยทางตา แล้วถามขึ้นว่า

"พอจะเต็มใจแน่แล้วหรือที่จะให้ลูกแต่งงานกับชายมรกดนั้นนะ" (ไม่รักไม่สน, 125)

"แค่นี้ดิฉันพอจะคิดออกก็ยังไม่ดี ดิฉันควรวางตัวอย่างไรและควรทำอะไรต่อไป"

ป้าแจ็กก้มหน้าดงมองพื้นกระดาน อากาการสะดืออีก ๆ หายไปหมดสิ้นแล้ว นั่งจ้องอยู่ครู่ใหญ่ ๆ จนฉันทักอึดแทน แกกั้หยักหน้าหงิก ๆ (สำนึกผิด) (อยู่กับก๋ง, 265)

สวนสม เกียรติหน้าฉิดเมื่อ เมื่อสบตากับฉันเขาเป็นหน้าไปอีกทางหนึ่งทันที (อยู่กับก๋ง, 136)

"ฮื่อ ฉันทเคยเห็นแล้วละ คนจีนชอบกินแกงจืด ด้กด้ก แล้วก็หมูเห็ด เป็ดไก่"

"ฉันเดินหน้าไปอีกทางหนึ่งที่ไม่มีสายตาของล่าควน ฉันทไม่อยากบอกเธอว่าในบางครอบครัว คนจีน หมูเห็ดเป็ดไก่ ก็เป็นความหวังสุดเอี่ยม" (อยู่กับกั้ง, 259)

"โหมท้อเป็นอย่างไบบ้าง สบายดีโหม" เขาหมายถึงคนรัก

"สบายดี ลีตุ" มาเล่าตอบเบา ๆ ไม่ยอมสบตา (เจ้าฟ้า, 179)

ลีลาเดินมาให้ขี้เห็น บัวรีบก้มหน้าดู หน้าแดงสร้านเช่นเคย ทว่าอย่างไร ๆ บัวก็ทำให้
ให้ซาชินไม้ไค้ (ไฟหลงเชื้อ 2, 48)

ต่อคำถามนี้ทำให้เขาต้องอึดอัด พักยกมือขึ้นพนม สายตาลดต่ำลง (คำพิพากษา, 171)

พักคอบพนมมือขึ้นช้า ๆ ก้มหน้าพูด ไม่กล้าสบตาใคร

"ผม..ขอขมา...ครับครูใหญ่" (คำพิพากษา, 270)

"ถิ่มไม่ทราบ...ผมคุเขาไม่คอบพอใจนัก"

อาันนทยาก้มหน้านึ่ง หลอนรู้ลึกสะเทือนใจวูบ (รักเดียว 7)

"คุณ มีความสุขดีหรืออาันนทยา"

คำถามนั้นหวานและต่ำ หลิงสายก้มหน้านึ่ง (รักเดียว 117)

"นั่นสิ แม้ก็ว่ามีคู่สบายดี ถ้าแม่ไม่แก่เฒ่าสัก บางทีคงเจอกับเขาเหมือนกัน คุณนึ่งเข้าทำดี"
มะลิวัลย์ก้มหน้าลงซ่อนยิ้ม ฉันทต้องหันไปชิงตา (อัญมณี, 35)

"แล้วพี่สมพันธุละ"

"พี่ก็....." สมพันธุหยุดชะงักนึกทนอย นัยน์ตาเหลือบต่ำลงมองคู่พี่ (ข้าวนอกนา 2, 113)

เชอหลบตายของเขาที่ยังจับจ้องใบหน้าของเธออยู่ไม่วาง แล้วเอ่ยถามควายน้าเสียง
แหบจนเกือบเป็นกระซิบ (รัฐมนตรีหญิง, 696)

"นั่นแหละ ไซ้หัวคละ"

หลอนหลบตาบิดา เมินมองไปยังถนนข้างนอก (ผีนกกลางฤดูฝน, 213)

นำบอกมันว่าวารีไม่ใช่ผู้หญิงอย่างนั้น ถ้ารักถ้าชอบต้องอยู่ประจำเป็นเรื่องราววารี
จะว่ายังไง"

"ไม่รู้สิ หนูไม่กล้าหรอก" วารีก้มหน้า (บ้านโพธิ์ทราย, 156)

"ครับ" เขารับคำ (ผู้ใหญ่) แล้วก้มหน้านั่ง นั่งพับเพียบเรียบร้อยสงบปากสงบคำ
(ปู่ตากง, 66)

"อะไรนะ ภาษาอะไรของเธอ เหมือนสะก๊อ ฉันไม่เคยได้ยิน"

เขาหันมามองเต็มตา หลอนหลบวูบ เห็นประกายเช่นเดิมอีกแล้ว (ปู่ตากง, 388)

ใบบัวก้มหน้า เม้มปากนิดหนึ่ง แล้วปรารภเสียงเบา ๆ ว่า "ตั้งคนนั้นากแล้ว" เหลือเกิน
คะ" (สะก๊อคุณหญิง, 286)

"ทำไมเอ็งกินน้อยนัก"

บุญเหลือไม่ตอบ แต่หันไปมองหน้าแม่ เมื่อพบดวงตาคู ๆ เขาหลบวูบ (ถนนนอกเมือง, 30)

มัธยาคำตั้งนั่งก้มหน้า ก็คริมีปากแน่น คำพูดอย่างนี้ไม่มีความหมายของเขาสะก๊อก็แคสเก่า
เป็นรอยสะเพื่อนใจอยู่ไม่นาน (มัธยา, 1, 311)

"พอทีมเขาไปราชการกับเจ้าคุณเดโชแน่จะ" นางตอบคำถามด้วยเสียงแห้ง ๆ
แล้วรีบก้มหน้าซะอื่น (สายโลหิต 1, 585)

ดาวเรื่องก้มหน้าดู เสียงเปรยเคื่อง ๆ ว่า "เลิกอาศัยพี่เขื่อนแล้วละคะ เขาแต่งงาน
ออกเรือนไปกับพันสิงห์แล้ว ไหนจะมาก็คิดถึงดาวเรื่อง" (สายโลหิต 1, 572)

"อยู่กับมาเดาชะแรแก่ชรา ลืมเรื่องเก่า ๆ แล้วมึง"

"ไหนว่าเมื่อเร็ว ๆ นี้ไปรบกันที่บ้านโน้น"

ฉันก้มหน้าเจียนทอง หากพูดถึง....เด็กที่โหดบ้างที่ไม่ชอบสอครู่สอดเห็นในเรื่องของ
ผู้ใหญ่ (อันธการ, 19)

ตัวอย่างการถอนใจ

".....ผมจึงใช้เท้าซ้ายเตะเข้าไปที่คนซาบ่าบหนึ่ง ผมจำเป็นต้องทำเพื่อระงับเหตุ"
เสียงถอนหายใจของกรรมการแต่ละคนดังขึ้นเกือบจะพร้อม ๆ กัน (นายอำเภอปฏิวัติ,
120)

"เวลานี้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกคนกำลังรอข้างโนแล้วครับ" ถึงตอนนี้เขากลับถอนใจ
ส่ายหน้าช้า ๆ "ไม่ไป ไม่ไป" (นายอำเภอปฏิวัติ, 332)

"เฮ้อ แอ้" คุณนายส่ายหน้า ถอนใจ...."ไม่มีเงินพิเศษอะไรพอจะหยิบฉวยได้เลย
นี่" (95)

ยุ่งละฉิบ ผมคิด ท่านปลัดจังหวัดถอนหายใจเฮือกใหญ่ (83)

ท่านปลัดจังหวัดถอนหายใจเฮือกใหญ่ กล่าวว่า "ทุกอย่างที่คุณเล่ามานี้ มันเป็นเรื่องปกติ
ธรรมดาทั้งนั้น" (81)

"คุณมันเชื่อ ทำไมไม่เปิดสมุดคำตั้งกว่า มีคำสั่งอะไรบ้างใหม่ในเดือนนั้นที่มันไม่สำคัญ
หรือหมดสภาพไปแล้ว... แล้วเรื่องสถานีอนามัยถูกลอบวางเพลิงล่ะ ทำไมคุณไม่ให้
ความร่วมมือแก่มัน" นายอำเภอรวมพลถอนหายใจยาว (66)

"เรื่องมันเกิดขึ้นชม้อยคาดไม่ถึง..." นายอำเภอรวมพลพูดเล่า ถอนหายใจอึดอัด

"นั่นแหละมันเป็นผลกรรมมาจากชาติแต่ปางก่อน แกร่งบางไว้มาก เมื่อเกิดมาแก
จึงต้องมาเป็นอย่างนี้" หยุคถอนหายใจแรง (อ่อนใจ) (พรายนางแก้ว, 379)

คำร่างคดีถอนใจเฮือก แล้วพูดเหมือนปรารภกับตัวเอง

"ถ้ามันไม่ยอมรับก็เป็นกรรมของพี่นั่นอย่างไม่มีปัญหา..." (ไม่รักไม่สน, 473)

ถึงถอนใจ แล้วกล่าวว่า

"แล้วใครจะไปห้ามเขาได้ละ แจกจู ในเมื่อเขาอยู่ที่นี้ เขาไม่มีความสุข" (อยู่กับกิ่ง, 263)

"มันพูดยาก" คุณศรีถอนใจยาว (อินธกาว, 293)

"อย่าทำเป็นคนขี้ระแวงหน่อยเลยคะ"

การเกิดชอบถอนหายใจยาว อาจจะเป็นความพิการของหมอนิพิต ทำให้เขากลายเป็นคน
เข้าขี้ในเรื่องราวไร้สาระเช่นนี้ (เบื้อหน้าย) (พรหมไม้ไค้ลธิศ.1, 53)

ไม่มีควนไฟพุ่งออกจากเตาถ่าน เป็นความสบายใจของตา ถอนใจโล่งอก เมื่อเตาถ่าน
หมดควน (คนเผาถ่าน, 132-133)

"คุณไม่จรรยาถึงขนาดยอมให้สิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นอีกหรือไม่ใช่ไหม?"

หญิงสาวถอนใจยาว ใบหน้าซีดสลด (รักเดียวฯ, 275)

น้ำขึ้นถอนหายใจดัง ๆ หันกลับไปมองกุหลุก ๆ ที่นั่งล้อมวงกินข้าวกันอยู่ น้ำขึ้นมีลูกเจี๊ยบคน
ปีละคนไค้ระยะเรียงกันลงมา คนสุดท้ายที่งจะสามชวบเท่านั้นเอง (ข้าววนอกนา 1, 32)

ฉันไค้แต่ถอนใจ อย่างอ่อนใจตามไปไค้วย

ในส่วนลึกของหัวใจ ฉันเองก็มีความเห็นตรงกับเขาในเรื่องนี้ (ฉันทนิ, 62)

"กวนจูจะออกไปข้างนอก" เสียงภรรยาบอกเขา "วันนี้มีสอนพิเศษสองชั่วโมงเข้าคะ"

เขามองคุณภรรยาพลางแอบถอนใจ เอวห่อ่นบอบบางอย่างคนที่รักษารูปทรงไค้ดี (พุนกยูง,
366)

"ที่ไค้ไม่ออกไปเลยแหละ" เขาทรุกตัวลงนั่งริมเตียงพลางถอนใจ (ปุ่นบิคทอง 2, 441)

อนุร้อยคำพูดอันยืนยาวของเธอ พร้อมกับถอนหายใจอย่างแรง ใบหน้านางนั้นมีแววเคร่ง
เครียด (รัฐมนตรีหญิง, 62)

"มีอะไรแน่นอน ในชีวิตของกิ๊วหรือจูน้อย"

เด็กหนุ่มถอนใจ นั่งชันเข่ากอดหัวสมบัติ (ไม้ทองลม, 297)

"ไม่ว่าก็ไม่เป็นไรหรอกค่ะ ถิ่นรอได้... เข้าไปช่วยคุณทำงานพลาด ๆ โดยไม่ขอรับเงิน
เดือนก่อนก็ได้"

สุรเสนถอนใจยาว (ระอาใจ) (ฝั่งกลางฤดูฝน, 2)

สติสัมปชัญญะกลับคืนมาอีกครั้ง ข้าพเจ้าเบนร่างหันไปจ้องตามมองรูกระบอกปืนทั้งสองกระบอก
แล้วถอนหายใจ เป่าลมออกจากปาก หุ่ดลงนั่งที่เดิมโดยคุ้มี (โล่งอก) (บันทึกเลือด,
199-200)

ใบหน้าคูชิคินันคุมีฝาดขึ้น เมื่อกล่าวถึงสามี คูุกราเห็นภาพนั้นก็ถอนใจใหญ่ ความรักของ
คนคู่นี้ลึกซึ้งเพียงนี้ที่เดียวหรือ (บุลากรอง, 288)

ภรรยาของท่านถอนใจอย่างเบื่อหน่าย

"เอาละค่ะ ดิฉันอาจตื่นเต้นไป สำหรับมหามิตรของคุณคนนั้น..." (สะใภ้คุณหญิง, 46)

ท่านรัฐมนตรีถอนใจยาว เมื่อถูกทักท้วงเช่นนี้ ท่านก็ไม่อาจจึ่งคืนเขาชนะได้ต้องเสียด
ออดลง (สะใภ้คุณหญิง, 49)

"ไม่ให้หรอกนายเอ๊ย ก็อย่างที่ยอกนั่นแหละ ถูกมานานที่เขากำหนดมาแล้ว"

"ครับ" พ่อถอนใจ (ถนนนอกเมือง, 199)

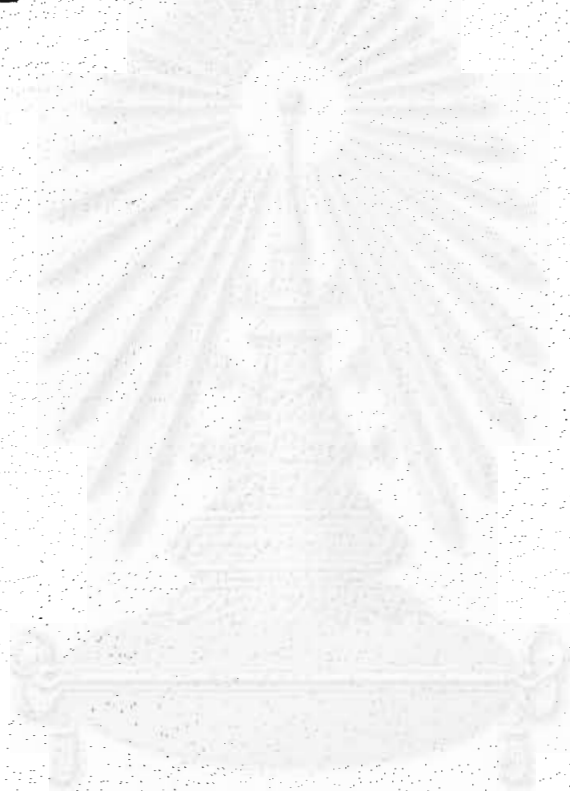
"สงสารมันนะ ถ้ามันมีเพื่อนเล่นมันก็คงไม่ออกไปไหนหรอก เสียขายถ้าไม่จนอย่างนี้
ก็จะมีน้องให้เป็นที่เพื่อนมันสักคน" พ่อจบคำพูด ด้วยการถอนหายใจเบา ๆ แล้วทอด
สายตาออกไปข้างนอก (ถนนนอกเมือง, 77)

เรใจระบายดมหายไยขาว ปนความวิตกกังวลนั้นหลอนรูลึกคั่นเต้นและกัใจขึ้นเพียงเล็กน้อย
 ที่วันนี้เป็นวันแรกที่หลอนทุกกับพี่ชายรู้เรื่อง (มัธยา 3, 205)

"หยุดยามีหรือจะบาย" นางเขื่อนถามไถ่

"อย่าห่วงเลย เรามีครบ"

ควาเรื่องอนใจเขื่อ (โง่อก หนกกังวด) (สายโลหิต 2, 570)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างการพ่ักหน้า

ปานนี้ แม่คงแทบจะเป็นบ้าละซี หลอนคาคคะเน
แล้วพ่ักหน้า (ฝันกลางฤดูฝน (2), 845)

"ชาวบ้านรักคุณพัฒนากรนี่จริง ๆ นะครับ"
เขาไม่ได้ตอบ แต่พ่ักหน้ารับ (ปุดางง, 240)

"เออนั้นแหละ คุณแม่ต้องการคนเก่งทั้งมือ เก่งทั้งปาก" จินตนาพ่ักหน้า
(สะใภ้คุณหญิง, 239)

"เป็นไง อยากไปเล่นบนนั้นมั่งใช่ไหมล่ะ"
บุญเหลือหันกลับมามาพ่ักหน้า (ถนนนอกเมือง, 215)

เริงใจกับ มรว.ชลธิชา มองดูหน้ากันแล้วหัวเราะ พ่ักหน้าให้แกกััน
ในความ.....ของนพพร (มีลยา 2, 33)

"ไม่เห็นหรือเจ้าคะ พอหน้าฝนมาพม่าต้องถอยทีหลังแน่ ๆ มันไม่กล้าอยู่หรือเจ้าคะ"
ความเรื่องพ่ักหน้า (เห็นด้วย)ใคร ๆ ก็ว่าอย่างนั้น (สายโลหิต 2, 326)

"เรื่องของกรมการเมืองเราคงให้เขาช่วย ถ้าเราหวังในอุดมการณ์ทางการเมือง"
ภาพพ่ักหน้า นึก ๆ อย่างใช้ความคิด (คนเฝ้าถ้ำ, 62)

"เบ็ดข่างเถาใหม่ ร้านี้เบ็ดข่างเขาเบ็ดยี่นะ"
ฉันทิตนิตหนึ่ง อยากเอาใจเขาจึงพ่ักหน้ารับ (อัญมณี 1, 65)

เสียงคำพูดโน่นพูดนี่อยู่ตลอดเวลา ล้วนแต่เป็นเรื่องในอดีต....เคื่อนพ่ักหน้าเรื่อย ๆ
ความรู้สึกยังลอย ๆ ยังไม่แน่ใจกับอดีตอยู่ที่นั่นเอง (ช้านอกนา 2, 381)

"อาต๊พอย่างเราไม่เหมาะกะเขา"

สุภางค์เห็นด้วย หลอนจึงพยักหน้า หากแต่สีหน้าเคร่งขรึม "จริง" (พูนกบุง 1, 391)

"เหมือนหลุดมาอยู่อีกโลกเลยนะคะคุณเมือง" หลอนพูด.....

เขาพยักหน้า (ปุ่นปัดทอง 1, 6)

"นมอ.....นายอ่าเกอกรับ" อวคตำแหน่งเสียเลย

เธอร้องอีกพลางพยักหน้าน้อย ๆ (นายอ่าเกอปฏิวัติ, 243)

"ไม่เป็นไรหรอก คั้นเคี้ยวเท่านั้น พรุ่งนี้เราก็มียะอะเยะแล้ว"

เกรงว่าเสียงพูดคุยจะไปทำลายสมาธิของอาจารย์บุญเย็นเข้า จึงพยักหน้า
ให้หลอนนอนหลับ (อนุชุต, 83) (พรายนางแก้ว, 391)

"คงจะเป็นอาจารย์คนทีน้อยเล่าให้ทั้งว่าหายตัวไปนั้นละมัง"

"ฮะ" น้อยพยักหน้ารับ (พรายนางแก้ว, 382)

"ไปเลยหรือไว"

"ไปสิ" บุญรับพยักหน้า (13)

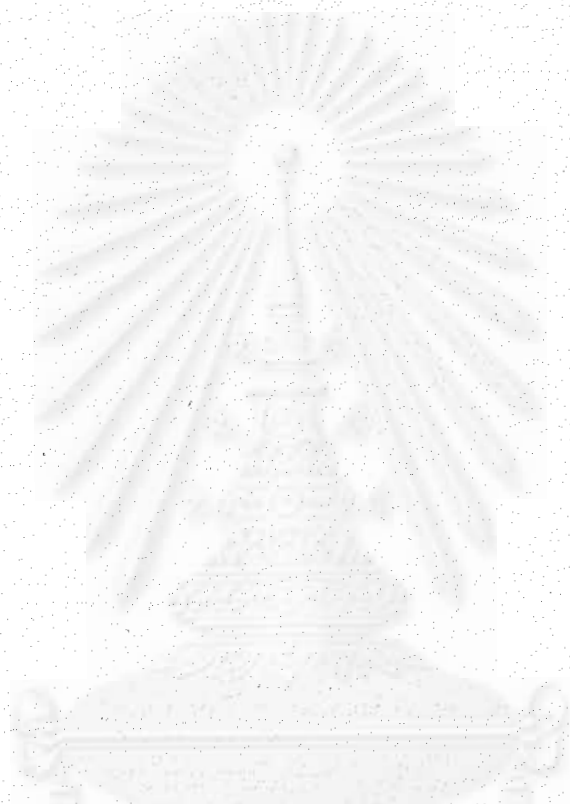
"กันอยากชวนแกนั่งรถเที่ยวแล้วจะเคยไปส่งที่สารภี"

"ดีเหมือนกัน" อนุกรพยักหน้าเห็นด้วย (12)

"ไอน้อยมองหน้าไฟดิน แล้วพยักหน้าเหมือนจะบอกให้รู้ว่า เป็นไงที่คำกระซิบบอก
เมื่อคืนนี้ว่าจะให้คุณบุญพาไปเที่ยวนะ มีทางไหม" (มีความนัยต่อกัน) (ไม่รักไม่สน,
167)

ครูชะลอรถจักรยานจนหยุดนิ่งข้าง ๆ ตัวฉัน แล้วหย่อนขาข้างหนึ่งลงชนพื้นดินทั้งรถไว้
ไม่ให้ล้ม พยักหน้าร้องเรียก (อยู่กับกิ่ง, 54)

"เอาไหน เล่าไปดี ทำไม" ก็จื่อเล่าเหตุการณ์ที่เขาตกเข้าไปอยู่ในกองทหารให้หวัง
หวัง ชิวหวังหวังแล้วก็ยักหน้า แสดงความเห็นใจ (ไม้ต้องลม, 543)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างการ แสดงออกระหว่างพ่อแม่/ลูกที่ใกล้ชิดขึ้น

ท่านพยายามจะยกมือซ้าย พอดีก้มหัวลงไป ท่านก็เอามือวางลงบนหัว (อินธการ, 261)

โดยปกตินั้น หล่อนเคยแสดงความรักสนิทสนมกับบิดาคอยการไหว้กราบถึงตัว บางครั้งก็จูบแก้มเขาเบา ๆ เป็นการปฏิบัติที่เคยชินมาตั้งแต่เด็ก (ข้าวอกนา 2, 292)

เขาคดองแขนลูกชายและเมื่อมาถึงรถที่จอดอยู่ นั้น ก็เซียงขึ้นจูบแก้มเขาสองครั้ง (ปูนปิกทอง 2, 391)

"นั่นสิ รอวันนี่มานานจริง ๆ " เธอหัวเราะโอบบ่าบุตรชายเข้ามาชิดสองเมือง และโอบบ่าเธอไว้เช่นกัน (ปูนปิกทอง 2, 472)

หล่อนโอบกอดลูกไว้แน่น จูบที่หน้าผาก เด็กหญิงวัยรุ่นแรก ๆ (ปูนปิกทอง 1, 320)

อนุเคีนมานั่งบนที่หัวแขนเก้าอี้มารดา แล้วโอบบ่าผู้ให้กำเนิดเข้ามาชิดตัว แนบใบหน้าของเขาลงบนเส้นผมยาวประบ่านั้นอย่างรักใคร่ (รัฐมนตรีหญิง, 287)

หญิงสาวทำหน้าอ้อเอียนมารดา วิไลคไม้ได้ จึงยกมือขึ้นหยิบแขนบุตรชาย (รัฐมนตรีหญิง, 263)

"โอ๊ย คุณเธอไม่เคยอยู่ที่บ้านเลยจะ" วิไลคอนบุตรสาว (รัฐมนตรีหญิง, 257)

ลูกชายของคุณหญิงกลายเป็นลี้กระแสไฟฟ้าอีกต่อหนึ่ง เขาเอื้อมมือไปบีบมือคุณแม่ของเขาแรง ๆ เหมือนจะถายหอคความตื่นตันใจ (สะโกคุณหญิง, 152)

"ตายมัย" บุษุเหลือถาม

"บ๊ะ มันจะไปเหลืออะไร แกดังถามนี้ว่าเอ็งนี่" น้ำสจจับหัวบุษุเหลือเขาไปมา (ถนนนอกเมือง, 165)

คุณหญิงมารดากอดคุณชายไว้แนบกาย ขณะที่ลูบศีรษะและกระซิบตามเบา ๆ "นิกยังไม่ลืมนี้สักหรือลูก" (มัตยา ๘, 386)

แขนแข็งแรงของผู้สูงวัยกว่าอ้อมโอบร่างซิกาเล็กเข้ามาไว้กับตัว กอดประทับไว้นิ่งนาน (สายโลหิต 1, 229)

คุณพ่อ...เจ้าของนามสกุลแท้ ๆ ไม่เคยพูดอะไรเลย อย่างมากท่านก็ขยิบหัวนั้น แล้วถามว่า "เป็นไง" (อันธการ, 18)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างการแสดงออกระหว่างหญิงและชาย

"...คิดน้^๑ของทุกความจริงกับทอ"

สุร เสนตะบาทตอนเบา ๆ (ต้นกลางฤดูฝน, 165)

ศุภราคี^๑น้^๑กอนแข็ง ๆ ในคอดงอย่างขำกเป็น บีบมือนางไว้ก่อนจะตอบว่า

"ถ้ามาได้เมื่อไหร่ ฉันจะมาปลุกงเป็นแห่งแรก" (ปลุกง, 335)

"จี้ทราบคะ จี้ทราบ จี้ทริกชายไม่น้อยกว่านี่คะ" หลอนสอคแซนกอดหัดงเขาแนบกาย

กับตัวเขาอย่างซาคความตระหนี่ (สะโกล้คุณหญิง, 216)

ตั้งนั้นเมื่อวิชลส่งหลอนขึ้นบันไดไปแล้ว เขาจึงได้เห็นร่างของผู้เป็นเจ้าของรถเก๋งคันงาม

ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งบีบมือเข้ามาสัมผัสมือของเพื่อนสาวอย่างอาทร (พุนกยูง 1, 342)

"คิดถึงคุณจิงมา"

"มาก็คิดถึง" มาลีบีมนิด ๆ

มือเขาบีบมือหลอนแนบเข้า (พุนปักทอง 1, 184)

"วันหลัง ผมมาคุยกับคุณพ่อคุณดีกว่า" เขาบอกพุดางโอบบ่าหลอนเข้ามาใกล้

(พุนปักทอง 1, 191)

"คะ ลีเมือง" หลอนจับมือเขา แต่เขาหาได้ยอมปล่อยอีกไม่ (พุนปักทอง 1, 450)

ตัวอย่างการชักโหล

"ว่าไง"

พี่ชายทวนคำถาม แล้วก็ชักโหลชายเด็กน้อย (ไม่แคร์)

"จะว่าไฉนก็อดมันพวกนี้ เขามีเอาไว้สำหรับพวกกระต๊อ อยากรู้อะไรเรื่องคนอื่นอ่าน อ่านแล้วเฉยเฉย มันก็ไม่มีอะไร" (พรหมไม่ไค้ลิต 1, 354)

"อาจจะเป็นเพราะสันดานของอ้าว มันเฉยเฉยแล้วก็ได้... คิดไม่ได้"

"หรือเป็นเพราะอ้าวไม่มีลูก...."

อรชุนชักโหลเด็กน้อย ไม่ทวนคำถามวิวัฒนาการอะไร (พรหมไม่ไค้ลิต 1, 2, 160)

"ฉันไม่ค่อยศรัทธาหรือว่าคนอื่นเขาจะว่าอะไร" สิดายกโหลบ้าง

"รู้สึกว่ามันโก้ก็ หรือดูเกินกว่ายกมือยกไม้ก็ได้" (ไฟหลงเชื้อ 2, 5)

มิสเตอร์คลัทเทอร์ชักโหลด้วยความเคียดแค้น ถามว่า "คุณไม่ศรัทธาคนอื่นเขาจะว่าอะไร คุณหรือหรือ ถ้าผมจะคอยที่นี่" (ไฟหลงเชื้อ, 2, 4)

อานันทยาศึกชักโหล "ก็ปล่อยให้เธอชนะไปสิคะ" (รักเดียวเรา, 184)

"คุณพูดเสียงน่ากลัว" หลอนชักโหลน้อย ๆ (รักเดียวเรา, 168)

"แก...แก..."

นายศักดิ์เทพชักโหล ท่าทางเหมือนอย่างตัวร้าย ๆ ในหนังไทยส่วนมากไม่มีผิด (ชวามอกนา 1, 335)

"ผมก็ไม่ได้ว่าจะไม่ชวนนี่นา"

ผู้ปกครองแห่งศูนย์ชักโหล "แต่ก่อนรอนอะไร ไม่มีปลัดสุขาภิบาลคนไหนเสนอโครงการนี้ และขอความช่วยเหลือไปทางนิคมระพี" (พุนกยูง 1, 191)

"แล้วแกจะให้ฉันทำยังไง" คุณทวีถาม

ปลอดยักไหลด "ก็ไม่ต้องทำยังไงหรอก กลับไปชะกัหมคเรื่อง" (ปูนปิดทอง 2, 445)

"คุณเป็นฝ่ายไหนละ ถึงถูกเขาประเบิด"

"ผม" ปลอนยักไหลดนึก ๆ ทำหน้าซื่อ "ผมเข้าไปนั่งดูเฉย ๆ (เรียกว่าไม่รู้อิโหน่ อิเหน่เลยละ) (ลมที่เปลี่ยนทาง, 489)

"ทำไม ผมจะต้องติดตามเขาไป" เขายักไหลด "ผมไปของผมเองไม่ได้หรือ"

(รัฐมนตรีหญิง, 689)

"ที่คุณตามผมเข้า ๆ ออก ๆ นี่แหละยุ่งละ... คนทำงานที่นี่เขาจะเห็นผมเป็นอะไร"
หลอนยักไหลดนึก ๆ (ผืนกลางฤดูฝน, 1317)

"คุณเป็นหมอกูหรือเปล่า"

"เปล่าเลย" หลอนยักไหลดน้อย ๆ "หลังจากที่นายชูศักดิ์พอจะรู้" (บุลาภ, 179)

"ระกับคุณหญิงจิตรแล้ว ไม่สบายใจ เป็นไปได้หรือ"

บิดาของคุณหญิงเองเบะปาก ยักไหลด (สะใภ้คุณหญิง, 239)

"ไบบัวมาจากต่างจังหวัดคะ ที่คิดัยเขาคงจะเห็นว่ากรเต้นรำเป็นเรื่องต่ำช้า
เลี้ยหายมั่ง" จินตนายักไหลด (สะใภ้คุณหญิง, 118)

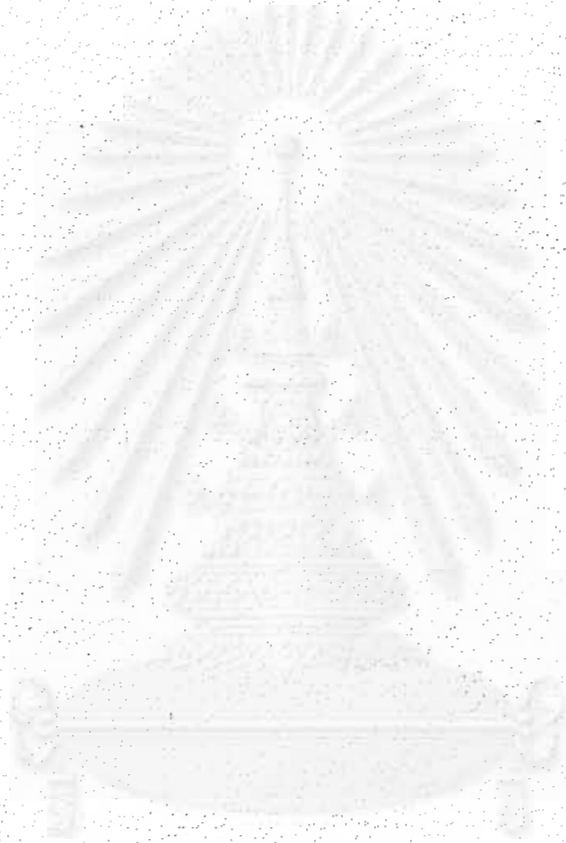
"โอ... คุณเก่งจัง คุณว่าฉันได้เหมือนจนกระทั่งฉันงไปหมค"

เขายักไหลด ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ บอกเรียบ ๆ ว่า "ภาพนี้ยังไม่เรียบร้อยนัก" (มัลยา, 2, 356)

"เจียบเถอะ ทำความที่สั่งแล้ว แล้วจะไม่เคือคร้อน เรื่องอื่นเป็นของผู้ใหญ่ เจ้าเป็นเด็ก
เล็ก ไม่เกี่ยว ไปไป รำคาญเต็มทีแล้ว" ตาวเรื่องยักไหลด (สายโลหิต 1, 30)

หลอนเคินฉะไป เพื่อนสนิททั้งสามหันมามองตากัน อุทุมพรยกไหเล็กน้อย
"น่าสงสาร" (สะใจ) (พรหมไม่ได้ลิขิต 1, 201)

"การะเกดเขาวัวโง่ราวเห็นหยดคุยกัน"
อุทุมพรยกไหขวานิด ๆ "อารมณ์ไม่ดี...." (13)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างการนิ่ง/ไม่ตอบ

"ท่าตกหายใจ" เสียงจุก ๆ ของแม่สะกดให้เขายืนก้มหน้านิ่งแล้วค่อย ๆ เงยหน้าขึ้น สบตากับเจ้าของเสียงนั้นอย่างหวาดหวั่น (ถนนนอกเมือง, 67)

"...คุณเป็นผู้ที่มีใจเมตตาและอ่อนหวานน่ารัก ทุกคนที่คบกับคุณจะอยากอยู่ใกล้ตลอดไป มรว.ชลธิชานิ่งิ่งไปนาน (มัธยา 1, 200)

"ป้าเพิ่งมาส่งข้าวกองทัพที่ยกไปตีพม่าเมืองชนมบุรี ตัวแม่เขื่อนตายเสียแล้ว แม่คุณ" คาวเรื่องก้มหน้านิ่ง แล้วนำตาก็ปริ้มขึ้นมา (สายโลหิต, 583)

ขุนไกรนิ่งิ่ง ซ้ำเสียงมองน้องสาวด้วยดวงตาขุ่นจัด โกรธจนกล่าวอะไรไม่ออก (สายโลหิต 1, 392)

"สงสัยจะเป็นมะเร็งในมดลูก"

ฉันทนิ่งเงียบ หัวซา เพราะรู้ว่าโรคนี้เป็นประการใด (อันธการ, 300)

เมื่อคิดมาถึงตอนนี้ สีหน้าไม่พอใจของพิณลุกขึ้นบนใบหน้า แต่เขาพยายามสะกดมันไว้ นิ่งเงียบไม่ตอปากตอคำอันใด มองออกไปนอกร้าน (คำพิพากษา, 27-28)

ฉันทนิ่งิ่ง นึกคำพินิจตัวเองอยู่ในใจว่า อันที่จริงฉันทไม่ควรที่จะเอาตัวเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ เรื่องส่วนตัวของเขาเลย (อิฐเนื้อ 1, 229)

"เอ็งอยู่ได้ไม่นาน นอกจากเสียว่าเอ็งเป็นตุ๊กแกที่เปลี่ยนสีไคร้ยาไปอย่างคนส่วนใหญ่นี้" ชายหนุ่มนิ่งิ่งไปครู่หนึ่ง ...มันนานพอที่จะให้ความคิดที่ค้างแอกเขา (ขุนกยุง 1, 5)

"แต่ข้าราชการประจำที่นี้ก็มีมือ...ทุกคนไม่ได้ตื่นตัวในการทำงานอย่างจริงจัง ไม่ใช่หรือจะ..." เมื่อเพื่อนสาวนิ่งนิ่ง เขาจึงกล่าวต่อไป (ขุนกยุง 2, 551)

คราวนี้เขานิ่ง เพราะถึงแม้จะเทียบชั้นที่ประการใด ถ้าได้ยื่นถ้อยคำที่มีเหตุผลครบถ้วน
เช่นนี้แล้ว ความเป็นคนสูงวัยมีตำแหน่งหน้าที่ใหญ่พอควร ก็ย่อมจะทำให้เขาสำนึกได้
(ขุนบิณฑอง 2,30)

"มีใครไม่พอใจมังมัย?" เจียบ

"มังมัย" เจียบ (นายอำเภอบุวิวิท 291)

"แล้วด้กกาถะกฉวมีน้องใหม่ กฉวแม่รักน้องมากกว่าด้กกาถหรือเปลา"
เด็กหญิงนึ่ง คิ้วขมวด ริมฝีปากเซิก (ตราไว้ในดวงจิต 126)

นางสมพรนึ่งเจียบ นายบนเลขตามไอน้อยอย่างสนใจว่า "รังเกียจเรื่องอะไรน้อย"
(ไม่รักไม่สน, 171)

บุรพนึ่งเจียบในทันที หน้าของเขาสลด เพราะเป็นครั้งแรกที่ถูกแม่ตำหนิ
(ไม่รักไม่สน 162)

"นั่นหิระ ฉันทไม่ยากไปรบกวณเขา คนบางคนพอฉันทุณกำจน เขาก็ไม่รู้จักฉันทหรือทานุ
เลียบแล้ว" ทั้งสองยืนเจียบกันอยู่พักใหญ่ (รัฐมนตรีหญิง, 9)

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างการขี้ม

เด็กหญิงอีกคนโตกว่าแม่หนูแก้มแดง ไม่ว่าอะไร แต่ขี้มให้เด็กชายจึงขี้มทอม
(ไฉ่ตงลม 18)

"ครั้น" นายทองเที่ยงพยักเพยัคโดยไม่ได้หันมาทางผู้พูด
ส่วนนายเอกนิ่งนิ่งเงิบไม่ออกความเห็น (ต้นกลางฤดูฝน, 1308)

"ที่แล้วอย่ามางอแงตอนนี้ละ เธอนี่ใจไม่เอาไหนเลย แทนที่ถึงเวลานี้จะทำหน้าตา
ซื่อบาน หัวเราะต่อกระซิกให้อีกคนเพ็ดเพ็ด... พอย..... กดับเอาเรื่องบ้า ๆ
มาซักจังวะ"

สะแกวด้วยนิ่ง (ต้นกลางฤดูฝน, 736)

เรื่องนั้นมีท่านองว่าให้เหล่า ๆ ลงเฉิบบางเรื่องเหล่ายา พิกก็ได้ขี้ม ๆ ไม่ทอมอะไร
(คำพิพากษา, 162)

ดูถูกชายของคุณอะไร"

หลอนขี้มน้อย ๆ (รักเดียว ๆ, 110)

รชาแค้นขี้ม "โโฮสิ มีสารพิค" (รักเดียว, 63).

ที่ขี้ม ทำไม่รู้ไม่ใช้กับคำประชนนั้น (อัฒนิ, 243)

"พอหนุ่มถ้าจะเป็นคนมาใหม่...."

เขาเพียงแเคขี้ม มองไปยังความเคดิอนไหวอีกครั้งหนึ่ง (พุนกยูง 1, 3)

"...ถ้ารวบแล้วอย่าดื่มเลี้ยงผมให้ดื่มหน้าสำราญเบิกบานอุราก็แล้วกัน"

วิชดเพียงแเคขี้ม ผู้กองหนุ่มส่าทับคอไป (พุนกยูง 1, 129)

ทั้งสองจึงต่างก็ยิ้มนิก ๆ ให้แก่กัน อย่างเป็นนัย เมื่อพบหน้ากันคราวนี้ (ขุนบิณฑก 2, 379)
กันเอง

"ผมจะมาเที่ยวอีกแน่ครับ... หวังว่าคงไม่รังเกียจต้อนรับนะครับ"

"อ้อ ยินดีที่สุดค่ะ" สัมพร เป็นฝ่ายตอบอีกเช่นเคย ส่วนไหมแก้วยิ้ม ๆ เป็นเชิงเชิญชวน
ในทันที (พรายนางแก้ว, 96)

"อ้าว ฤๅอนุกร"

อีกฝ่าย นั่งยิ้มรับ "สวัสดิ์ครับ" (พรายนางแก้ว, 67)

กงไม่ตอบรับหรือปฏิเสธ ยิ้มในหน้า แล้วพูดคุยกับนันทวันน้ำเสียงอ่อนโยน (อยู่กับกง, 30)

"แต่มันเสียหายกับคนอื่นเขาอะ พระคุณเจ้า" นายทองเที่ยงกระแทกเสียงนิก ๆ
ทันทันหาได้แต่ยิ้ม ผ่านรูดทศินายทองเที่ยงคิดว่าถ้าไม่ขอมใจละก็ คว้าได้แต่หัวคำ
ยันสว่าง (ต้นกลางฤดูฝน, 964)

หันไปดู เห็นนักเฒ่าลูกจีน "เกาศี" กำลังมองมาทางข้าพเจ้า... ส่วนมันเดินตรงมา
หาข้าพเจ้า เปิดยิ้ม ทักทายขึ้นก่อน (บันทึกเลือด 9, 93)

เสียงห้ามของแม่ทำให้เขาจะงัก และปัดหลังยื่นมองอยู่แค่นั้น และเสียงของแม่นั้นก็
เช่นกัน ทำให้ผู้ชายที่เหมือนพ่อ คนนั้นหันมามองนิกหนึ่ง เขายิ้มให้พ่อ ยิ้ม ยิ้ม ยิ้ม
(ถนนนอกเมือง, 12)

เขาเพียงแคยิ้ม ๆ กับศิระรับ เริงใจละล้าละล้าถามมาอีก (มัธยา 3, 86)

สาวน้อยหมกบังญาเขียว ต้องก้าวลงเรือโดยดี เจ้าของเรือก็ยิ้มในหน้า พาเรือ
ออกกลางน้ำอย่างว่องไว (พอใจ) (สายโลหิต 1, 638)

"เมื่อไหร่ ๆ เจ้าก็ยังไม่อยากสนุก อยากเที่ยวอยู่นั่นแล้ว จริงไหม พอใครยังไม่เมื่อ
พาน้องเที่ยวอีกหรือ" คำถามนั้นแฝงไปด้วยสำเนียงที่ชวนใคร่ใคร่ขื่นแล้วต้องยิ้มเก้อ ๆ
สบตาท่านผู้เฒ่าแวบหนึ่ง ก่อนจะบอกตัวเองว่าล่อเด็กนั้นง่ายเหลือ แต่จะตอบคําผู้ใหญ่
สักครั้งก็อยากเป็นแดนเซ็งเซ็งเต็มที (สายโลหิต 1, 636)

"ยังจะอุทธรณ์มาก อีนี้"

ดวงหน้าของเจ้าชัชวลัย ยิ้มเสยะ อยู่นิ่งทังนั้ (อันธการ, 277)

เขายังทำอ้อมยิ้ม แบบที่ซ่อนอะไรไว้ลึก ๆ อยู่ในใจ (อันธการ, 162)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างการสำเนา

แมนอมองตามหลังพวงสำเนา ๆ "ลูกเต๋าเหล่านี้ใครก็ไม่รู้ ทั้งก้อนี่ ทั้งอวดดี
...." (สะโทคุณหญิง, 127)

บุญเหลือกลับไปชุกอกพอเหมือนเดิม แมสายหวิค บางครั้งนางก็พอใจกับการช่างซัก
ช่างถามของเขา (ถนนนอกเมือง, 127)

ทำอย่างไ้เล่า ลูกเอ๋ย มัทยาเป็นเด็กที่เคราะห์ร้ายมากที่กำเนิดแล้ว แต่จะอย่างไร
แม่มั่นใจว่า คุณยังคงจะระลึกถึงความนาสมเพชของเขาสักวันนะ" เริงท่าจุมกยันสำเนา
ไม่เห็นควย (มัทยา, 387)

"....ใครหลงดินถม ก็คงตรอมใจตายเหมือนแม่เป็อน เจ้ารู้หรือเปล่า"
ควาเรื่อสำเนา ยังพูดไม่ออกอยู่ที่ ยามขุนไกร เอ๋ยถึงหมั้นทิมครึ่งโค ใจคอไม่เป็น
ประคิคสาวนั้น รุอยู่เต็มอกว่า อารมณ์แค้นเคืองยังไม่จางสิ้น (สายโลหิต)

"ชายฉันทึเดี่ยวเดอะนะ"

"ก็เล็บคำพูด" ตาสำเนา ไม่ยอมขายให้ขายแป้น (คนเผาถ่าน, 153)

"ลองอึแบบนี้ นากฉัวจะดูเดี่ยวแล้ว ลองไปหากำนัขอมกุธิ เพื่อเขาจะชัขเองได้
ข้าไม่รุจะชัขยังงึก็" ลูกโซลอนใจ สำเนา (คำพิพากษา, 245)

อาคิสสำเนาไปมา

"คุณเอาเรื่อเหวไหลอย่างนี้มาพูดไคอย่างไร เด็กทั้งคูเิ่งรุจักกัน" (รักเคียวา 111)

"....กว่าจะโต เป็นสาวพอคิตายโหง ไอ้อาชีพชัมรดเทกนี้ เคียวักแบ่ บางวันหาเงินไม่พอ
คัชัวเดี่ยวควยข้าไป" นางสำเนา ๆ (ชัวนอกนา1, 27-28)

สายตาของผู้การประจักษ์ยังคงจับอยู่บนใบหน้า ฉับแน่นิ่ง เขาส่ายหน้า ๗
(ไม่เข้าใจ) (อัญมณี 1, 213)

"ตำแหน่งไหนก็เหมือนกันแหละคุณ" อานาจจะตกก็สิทธิ์หรือไม่มี มันอยู่ที่คนโธ้อ่านาจนัน
ต่างหาก" นายอำเภอคาน
แควีซลส่ายหน้า (พุนกยูง 2, 481)

"วันนี้ยายเยี่ยมขนซื้อของเขอะเยะ ไม่รู้ไปเอาเงินมาจากไหน เขาวัดถอนอมดิน"
อาส่ายหน้า "ซึ่งก็เกิดขึ้นเพราะไม่อยากให้เขารู้สึกว่าเราสงสัย" (ขุนพิศทอง 2, 122)

ผมเป็นหนึ่งอยู่กับที่เหมือนถูกตรึงด้วยความรู้สึกที่พยายามซ่อนเร้นอย่างยากเย็น ไล่แต่
ส่ายหัว ๗ (นายอำเภอปฏิวัติ, 334)

"ผมว่ายยากครับ" นายอำเภอเมืองส่ายหน้า (นายอำเภอปฏิวัติ, 17)

"ใช่ ป้าไหมแกจะเข้าใจนิค"

"ฉันไม่ได้เข้าใจนิกอย่างแกว่า ฉันรู้ความจริงว่าเป็นอย่างไร"

อนุส่ายหน้าไปมา ไม่ทราบว่าจะอธิบายอย่างไรดี (พรายนางแก้ว, 371)

"มีเสียงอะไรี คุณเกศ"

หอนส่ายหน้าไปมา ไม่กล้าพูด (พรายนางแก้ว, 329)

หลังคำยังไม่ตาย ไม่น่าเชื่อ" ส่ายหน้าไปมา รู้สึกเหงื่อผู้ขึ้นเต็มตัว

(พรายนางแก้ว, 307)

"ไปบอกเขาใ้ว่าชื่อไหมแก้ว ทั้ง ๆ ที่ตัวเองชื่อเกศรา" ส่ายหน้า ก่อนจะกล่าวต่อไป
เพื่อนักจำนิก จำถูก คนทั้งคนจำไม่ได้" (พรายนางแก้ว, 98)

แล้วอย่างไหนดีกว่ากันละก๊ง การทำสวนผักหรือการทำไร่ทำสวนนะ" ฉันทาม
ก๊งมองหน้าฉันทแล้วส่ายหน้า (ตอบไม่ได้) (อยู่กับก๊ง, 164)

"ไม่ได้ ไม่พอ" พิกส่ายศีรษะ "อย่างน้อยรัฐมนตรีพาณิชย์ รัฐมนตรีอุตสาหกรรมจะต้องไป
กับผมด้วย" (รัฐมนตรีหญิง, 669)

"ถึงงั้นเชียว"

"ถึงงั้นแล้ว" เขาส่ายหน้าไปมา "ตามทุกหนทุกแห่ง" (ศูนย์กลางฤดูฝน, 1326)

"โทร เอชเรียกตัวเขาคีใหม่ รอช้าไม่ได้แล้วนี่นะ อย่างน้อยให้ลงมาจัดการแต่งงานก็ยังทัน
เขาน่าจะปลื้มกว่าเดิม" (ปลื้มกว่าเดิม)

แม่ครูสาวน้อยส่ายหน้าเบา ๆ น้ำตาปรึ่มขอบตาเมื่อกล่าวว่า "ครูคิดว่าเขาจะทิ้งหนูใหม่กะ"
(ปลื้มกว่าเดิม, 298)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างกริยาของผู้หญิง

"เหมไอ้เวรตัวนี้ มันแนะนำแต่ของดี ๆ ทั้งนั้นนะไอ้กวาง" ศกร เท่าสะเอา
(ปลากง, 18)

ใบบัวมองดูกริยา "กุ่ม" ของปลัดแล้วยิ้มเบาๆ อยู่ในหน้า
คุณนาย คอนขวัญ พร้อมกับที่ตัวปลัดหน้าแดง (สะใภ้คุณหญิง, 31)

แต่แม่ คอนหลอ เสียวงหนึ่ง ก่อนที่จะพิมพ์คำตัดพ้อว่า
"ตามใจกันจริงจริง หลอลูกกูนี่" (ถนนนอกเมือง, 77)

คุณย่าหัวเราะขบขัน มี สยาฆ่า เลื่องคอน หม่อมช้อยที่อวดคิม่าว่าปรีชาสามมิ่ง
(มัลยา 2, 177)

ถาวรเรื่อง คอนขวัญ ออกแทนที่เขนสามี่ไม่ได้ "ที่ไกรพูดเอง เออเอง ฉันไม่รับรู้ด้วย"
(สายโลหิต 2, 610)

"ของ ๆ เขาให้เขาไป"
คุณศรีทำท่า ทาคอน ๆ "แล้วเราละ เหลืออะไร" (อันธการ, 263)

"แล้วเรื่องอะไรต้องนำว่าฉันละคะ" สีดา คอน ทอก สายทาก อีก (ไฟหลงเชื้อ 2, 63)

คำพูดตรงไปตรงมาของฉันเรียกรอยยิ้มอย่างกระตัก ๆ ให้เกิดขึ้นบนใบหน้าของพี่
เธอ คอน ให้ฉันพาดพิงตงอน ๆ (อัตถ์เมณี 1, 291)

"เอ็งจะปากกล้าไม่หายเขียวไอ้แผน" แม่ ประคำ คอน (พูนกบุง 1, 209)

"แหม... " วีรวรรณฉากเสียง คอน นิก ๆ มีความเป็นกันเองดูที่ก้นน้องเข้ามา
แทนนายกับผู้ที่บังคับบัญชา (ป่วนปัดทอง 2, 51)

มีงมมันคืนกันนะสิไอ้เม้ามันถึงพวกเอาบ๋อย ๆ หนอยตัวเท่าลูกหมา ริมฝีปากเรอะไอ้เวร"
นางพิศทิกแชนอุกชายหมับ (ตราไว้ในดวงจิต, 74)

"ฉันทลับละ" นางพิศสะบักหน้า (ตราไว้ในดวงจิต, 21)

"อย่าคิดมากนะครี๊ เกี่ยวหน้าตาจะหมดสวย"

"แหม อัยยอกเกศเดย ละ เกศไม่ใช่คนสวย" เกศราคอน (พรายนางแก้ว, 319)

โพลินหุบนายน้อยเข้าใหุบ (ไม่รักไม่สน, 139)

ไม่ต้องเอานะ ศาพ้อ อยากมาทำทำว่าฉันคิ" วิไลหันไปคอนสามี (รัฐมนตรีหญิง, 554-555)

วิไล เอาชอคอกไปกระหงสามี "คราวนี้แกไปโชละสิไค้เป็นคนตานแล้ว" (รัฐมนตรีหญิง, 225)

".....ผมไม่ค่อยเชื่อถือคุณหญิงของคุณเลย"

"นี่วิว" นิสานต์เอามือหบเา ๆ บนชายหมม (รัฐมนตรีหญิง, 115)

"ทำไม ไอ้วัธย์ถึงไปหานก"

"ก็ซึกิให้มันได้ยังงั้นชีนา...เอาถึงสวางเป็นง"

นางสำเียงคอน (ผืนกลางฤดูฝน, 475)

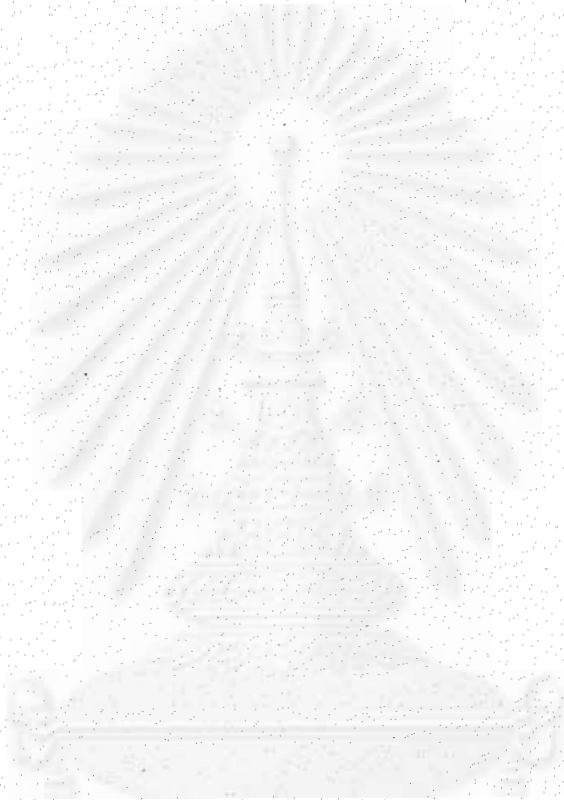
"แวะไปหาเจ้าเียงมา"

นางสำเียงยกมือเ้าเวรหมับ

"หมนี้หายใจเป็นเจ้าเียงนะ" (ผืนกลางฤดูฝน, 262)

"แคะเป็นเสียวอย่างจี๋แหละ ชี้เกี้ยวจิวเป็นชน ใช้อะไรไม่ยอมทำซักที อย่างงี้จะมีตัวเข้า
ไปได้ยังไง มันตะตายน"

น้องสาวสะบักหน้า ตรีศ (ฉันทกลางฤดูฝน, 121)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กริยาที่ไคร้บิทธิพลจากตะวันตก

"ยื่นคื้ตกลง"

สาวสาวจับมือสัญญาร่วมกันอย่างแน่นแฟ้น (สะโกศลหญิง, 339)

เขาโบกมือให้สาว แล้วเดินผละออกไปโดยเร็ว (มีสยา 2, 92)

"พี่ขอแสดงความยินดีด้วย" เขาพูดเกือบจะเป็นกระซิบบกระซิบ ขณะที่นั่งลงจูบเบา ๆ ที่หน้าผากของหลอน (มีสยา 2, 219)

เขากุมมือของหลอนแนบอยู่ครู่หนึ่ง จึงสบตาแล้วหันกลับไปส่งจูบ ให้แก่ภรรยาที่พิมพ์ว่า (มีสยา 2, 358)

คำชะโงกหน้าออกมาโบกมือกับเคียน ว่าลากันเป็นครั้งสุดท้ายอีก (ข้าวนอหนา 2, 479)

"มรณะ นี่ใจพี่เมือง พี่ชายอีกคนของเรา" ชายทั้งสองก้มหัวให้กันและกันแล้วคำ "สวัสดี" (ปูนปิคทอง 1, 207)

สถาบันวิทยุบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

แนวการเขียนอวัจนภาษาในนวนิยาย

อวัจนภาษาในนวนิยายมีใช้ภาพจริงที่ปรากฏ แต่เป็นภาพจากจินตนาการ ซึ่งสร้างขึ้นด้วยตัวอักษรอธิบายภาพตัวละคร การเคลื่อนไหว และอารมณ์ต่าง ๆ ให้ผู้อ่านได้รับรู้ และฝึกเห็นภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นลำดับ อวัจนภาษาจึงแทรกปนอยู่ ทั้งในส่วนต่าง ๆ ของนวนิยาย ทั้งที่เป็นบทสนทนาของตัวละคร และบทบรรยาย เนื้อเรื่อง

ความสำคัญของการใช้อวัจนภาษาในการเขียนนวนิยาย

ผู้เขียนนวนิยายต้องการสื่อเรื่องราว สื่ออารมณ์ ความคิด ความรู้สึกต่าง ๆ ให้ผู้อ่านได้รับรู้และเข้าใจเรื่องราว และพฤติกรรมตัวละครได้อย่างชัดเจน จึงใช้อวัจนภาษาเพื่อทำหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. ใช้อวัจนภาษาร่างฉาก อธิบายเหตุการณ์ และสถานการณ์ในเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้มีภาพตามได้อย่างชัดเจน ทำให้รู้ว่าตัวละครกำลังทำกิจกรรมอะไร อย่างไร เช่น

"ค่อย ๆ ทรุดตัวลงนั่งพิงกับมารคา ก้มหน้างอค สองมือยังประนมอยู่บนพนักกระดาน ก้มลงกราบแทบเท้าท่านยูเซา" (สายโลหิต)

2. ใช้อวัจนภาษาบอกบุคลิกตัวละคร รวมทั้งลักษณะนิสัยว่าตัวละครเป็นคนเช่นไร นิสัยอย่างไร เช่น

เด็กสาวหลบตา แก้มเป็นสีชมพูเรื่อขึ้นมา

"คุณอนุภรณ์แหละ ขอบอกนักเขียน แกมยังปากหวานสวย" (พรายนางแก้ว, หน้า 319)

แสดงให้เห็นความเป็นเด็กสาวรุ่นคอนข้างซ้อาย เป็นต้น

อาการแบบตะวันตกได้อย่างไม่เคอะเขิน เช่น การยกไหล่ เบ้าปาก การจับมือตักทายกัน ควบคู่ความยินดี (ต่างเพศ) เป็นต้น

นอกจากนั้นอวัจนภาษาที่นักเขียนเลือกใช้ ยังต้องให้สอดคล้องกับอารมณ์ และบุคลิกลักษณะตัวละครที่นักเขียนสร้างขึ้น เราจึงมักพบตำแหน่งของการเขียนโดยใช้อวัจนภาษาอยู่ในที่ต่าง ๆ ดังนี้

1. เขียนอวัจนภาษาอยู่ใกล้ ๆ บทสนทนา อาจใช้หน้าหน้า หรือต่อท้ายบทสนทนาถึงกล่าว เป็นลักษณะที่พบมากที่สุด เช่น

- "ทำไมเอ็งกินน้อยนัก"

บุญเหลือไม่ตอบ แต่หันไปมองหน้าแม่ เมื่อพบดวงตาคู เขาหลมวูบ (ถนนนอกเมือง, 30)

- "โอ๊ย คุณเธอไม่เคยอยู่คิดมานานเลยจะ" วิไลคอนบุตรสาว

(รัฐมนตรีหญิง, 257)

- คุณหญิงมารดาออกคูลูกชายไว้แนมกาย ขณะที่ถูกตีระหะ และกระชกถามเบา ๆ "นิกยังไม่ลืมน้สือกหรือลูก" (มัสยา 3, 386)

2. เขียนอวัจนภาษาในบทบรรยายเนื้อเรื่อง วิธีการนี้นักเขียนใช้น้อยกว่าวิธีแรก โดยใช้อวัจนภาษาริชาทวิยาหาทางใหญ่อานนิกภาพตามโดยไม่ต้องมีบทสนทนา เช่น

- หลอนโอบกอดคูลูกไว้แน่น รุมที่หน้ามาก เค็ดหญิงวัยรุ่นแรก ๆ

(ปูเป็ดทอง 1, 320)

- อนุเคินมานั่งบนที่เท้าแขนเก้าอี้มารดา แล้วโอบบ่าผู้ใหญ่กำเนิดเข้ามาซัดคว แบนใบหนาของเขาลงบนเส้นขนยาวประบ้าน้อย่างรักใคร่

(รัฐมนตรีหญิง, 287)

- แขนแข็งแรงของผู้สูงวัยกว่าอ้อมโอบร่างริดาเล็กเข้ามาไว้กับตัว กอดประทับไวนิ่งนาน (สายโลหิต 1, 229)

- เมื่อคิดมาถึงตอนนี้สีหน้าไม่พอใจของพิศุคชื่นมนใบหน้า แต่เขาพยายามสะกดมันไว้ นิ่งเงียบ ไม่ตอปากทอคำอันใด มองออกไปนอกบ้าน (คำพิพากษา, 28)

3. เขียนอวัจนภาษาบอกอารมณ์ โดยมีคำบอกอารมณ์อธิบายของอวัจนภาษานั้น ๆ ให้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น

- เขายังทำอ้อมยิ้ม แบบที่ซ่อนอะไรไว้ลึก ๆ อยู่ในใจ (อันธการ, 102)
- "ออ ยินดีที่สุดคะ" สมพรเป็นฝ่ายตอบอีกเช่นเคย ส่วนไหมแก้วยิ้ม ๆ

เป็นเชิงเชิญชวนในทันที (ทรายนางแก้ว, 96)

- เขายักไหล่ ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้บอกเรียบ ๆ ว่า "ภาพนี้ยังไม่เรียบร้อยนัก" (มัสยา 2, 356)

- ก็จ้อเจ้อเหตุการณที่เขาคงเข้าไปอยู่ในกองทหารชีวิตซังซัง ชีวิตซังซัง แลวกพิศุคหน้า แสดงความเห็นใจ (ใบทองลม, 543)

วิธีการนี้มีลักษณะที่น่าสนใจ คือ ผู้เขียนมักเขียนอวัจนภาษาและบอกหรือแปลความหมายของอวัจนภาษาไว้เสร็จ เพื่อไม่ให้เป็นที่สงสัยของผู้อ่าน เช่น หน้าแดงควยควายโกรธ ตาเบิกโหลงควยควายตกใจ สายหน้าอย่างเอื่อมระอา เป็นต้น เป็นวิธีการที่นักเขียนนวนิยายไทยใช้กันมาก เป็นไปได้หรือไม่ว่า อวัจนภาษานั้นสามารถบอกความหมายได้มากกว่า 1 ความหมาย และผู้เขียนไม่ต้องการให้ผู้อ่านต้องเสียเวลาในการตีความ หรือคิดพิจารณาอวัจนภาษา ลักษณะนั้น ๆ อยู่จึงอธิบายต่อท้ายให้เสร็จ หรือเป็นเพราะอวัจนภาษาที่เลือกใช้เป็นวิธีการหนึ่งในการนำเสนออารมณ์และความรู้สึกเพื่อให้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมไปด้วย

4. การใช้อวัจนภาษาหลาย ๆ ประเภทพร้อมกัน เพื่ออธิบายพฤติกรรมช่วงขณะหนึ่งของตัวละคร เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่อาจพบได้ในนวนิยายไทย ผู้เขียนมักใช้อวัจนภาษามากกว่า 1 ประเภท เพื่อบอกให้อ่านรับรู้พฤติกรรมในช่วงนั้น เช่น หน้าตาบึ้ง กรามขบกันควยควายโกรธ หรือกมหนา นิ่งงัน เป็นต้น จะพบได้ในประโยคต่อไปนี้

- "ก็คุณเป็นผู้หญิง" คุณวัดนางศ์ทำหน้าที่แครง แต่ลูกตามีแว
หัวเราะ (อันธกาว, 173)
- คาวเรื่องกมหน้าหนึ่ง แลวน้ำตาก็ปริ่มขึ้นมา (สายโลหิต)
 - เด็กสาวกมลลงหลบท่าตาแคง (พรายนางแก้ว, 329)
 - หญิงสาวถอนใจยาว ไบหน้าซีดลล (รักเดียวที่ปรารถนา, 275)
 - "พี่ไม่ยากไปเลยแหละ" เขาทรุกท้วงลงนั่งริมเตียงพลงถอนใจ
(ปูนบิณฑอง 2, 441)

5. การใช้วจนภาษาประเภทเดียวกัน แต่มีความหมายต่างกันด้วย
คุณศัพท์ที่คล้าย จะพบมากในบางกิริยาอาการ เช่น การถอนใจ อาจถอนใจด้วย
ความสลัดใจ หรืออาจถอนใจด้วยความโล่งอกอยู่ที่ส่วนขยายข้างท้าย เช่น

ความหมายในแง่ลบ	ความหมายในแง่บวก
ถอนใจ	
ถอนใจยาว	ถอนใจโล่งอก
ถอนหายใจยาว	ระบายลมหายใจยาว
ถอนหายใจกึ่ง ๆ	
ถอนหายใจอย่างแรง	
ถอนหายใจอย่างเมื่อนาย	
ถอนหายใจเบา ๆ	
ถอนใจเรื่อ	
ขี้ม	ขี้ม ๆ
แค้นขี้ม	อมขี้ม
เพียงแต่ขี้ม	ขี้มเกอ ๆ
ขี้มสละ	ขี้มในหน้า
	เบิกขี้ม
	ขี้ม ๆ กมศิริชะรับ
	ขี้มนอย ๆ

บังอาจเกิดไต่จากแนวของเรื่อง ลักษณะตัวละคร เป็นต้น แต่ไม่สามารถจับเป็น
ลักษณะเฉพาะสมัย หรือ ลักษณะเพศและวัยของนักเขียนได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มทที่ 6

ปัญหาและขอเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง "อวัจนภาษาในนวนิยายรอบทศวรรษ 2516-2525" ผู้วิจัยได้ขอมูลการวิเคราะห์อวัจนภาษาในนวนิยายไทยในค่านตฤกษ์โครงสร้างและตฤกษ์หน้าที่ประโยชน์ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาอิงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย จะเห็นได้ว่า ผู้เขียนนวนิยายใช้อวัจนภาษาประกอบ ในนวนิยายของเขาตามสิ่งที่เขาได้เห็นอยู่ในช่วงสังคมและวัฒนธรรมขณะที่เขียนนั้น และให้ภาพอวัจนภาษาของตัวละครซึ่งเป็นคนไทยอยู่ในสังคมวัฒนธรรมไทยตามเนื้อเรื่องที่เขียน ซึ่งก็ไม่ไกลไปกว่ายุคสมัยที่เขียนเท่าใดนัก จะมีวัฒนธรรมตะวันตกแทรก เข้ามามากก็เพียงในลักษณะอวัจนภาษาบางอย่าง เช่น การจับมือถือแขนใกล้ชิดกันระหว่างเพศหญิงและชายมากยิ่งขึ้น การยกไหล่แสดงความรู้สึกไม่สนใจ เหตุการณ์หรือบุคคลที่กล่าวถึง ซึ่งลักษณะเหล่านี้ได้เข้ามาในสังคมไทยก่อนหน้านั้นแล้ว ฉะนั้นการใช้อวัจนภาษาอธิบายกิริยาอาการอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร จึงเป็นสิ่งที่ผู้เขียนจำลองภาพการใช้อวัจนภาษาของคนในสังคมช่วงที่เขียนลงในนวนิยาย เพื่อให้ผู้อ่านซึ่งเป็นคนร่วมสมัยนี้ภาพกิริยาอาการอารมณ์ ความรู้สึกเหล่านั้นออกตามที่เขาเขียนจินตนาการ ซึ่งรายละเอียดของการวิเคราะห์อวัจนภาษากังกล่าว ปรากฏอยู่ในงานวิจัยนี้แล้ว

ข้อจำกัดในการศึกษาวิจัยเรื่องอวัจนภาษาในนวนิยายรอบทศวรรษ 2516-2525 นี้ อยู่ที่ผู้วิจัยมิได้สำรวจนวนิยายทั้งหมดในรอบ 10 ปี หากใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจไม่ครอบคลุมลักษณะการใช้อวัจนภาษาในนวนิยายได้ทั้งหมด และ อาจไม่ได้สะท้อนภาพการใช้อวัจนภาษาของนักเขียนนวนิยายทั้งหมด ได้เพียงการใช้อวัจนภาษาของนักเขียนบางกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยก็ได้พยายามที่จะให้ครอบคลุมกว้างขวางแล้ว จึงได้แบ่งเป็นนวนิยายยอดเยี่ยม และ นวนิยายที่ไคร้รางวัล แต่ก็คงจะหลุดพินสายตาไปบ้าง เนื่องจากการสุ่มตัวอย่างเพียง 27 เรื่อง จากนวนิยายรวม 100 เรื่อง

ขณะเดียวกัน การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นส่วน ๆ ตาม

ประเภทของอวัจนภาษา ยังไม่มีการวิเคราะห์ภาพรวมของอวัจนภาษาเท่าที่ควร และยังไม่มีการตั้ง เอาจองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องของ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงค่านิยม มาศึกษาประกอบด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มผู้วิจัยกำหนดระยะเวลา และจำนวนนวนิยายที่ศึกษายาวนานและมากเกินไป ทำให้วิเคราะห์เจาะลึกได้ยากจึงศึกษาได้ในลักษณะต้นขี้เป็น สมควรที่จะได้รับความสนใจศึกษาต่อไปอย่างยิ่ง

ลักษณะที่น่าสนใจต่อสำหรับผู้สนใจเรื่องนี้ อาจขยายการศึกษาเรื่องความแตกต่างของการใช้อวัจนภาษาในนวนิยายยุคนิยม และนวนิยายที่ได้รับรางวัล ความแตกต่างของอวัจนภาษาระหว่างนักเขียนเพศชายและหญิง ความแตกต่างของอวัจนภาษาในนวนิยายประเภทต่าง ๆ เช่น นวนิยายบูโลกโธเน นวนิยายรัก นวนิยายสมจริง เป็นต้น นอกจากนั้น ยังนำศึกษาเรื่องการสะท้อนภาพ อวัจนภาษาของตัวละครเพศชาย และเพศหญิงว่านิยมกิริยาอาการอย่างไร มีความต่างกันหรือไม่ และที่สำคัญแนวโน้มของการใช้อวัจนภาษาแต่ละประเภท ในนวนิยายจะเป็นไปในรูปใดยังไม่มีการศึกษาอย่างเข้มข้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคาดว่า งานวิจัยนี้จะเป็นงานบุกเบิกการศึกษาอวัจนภาษาในสังคมไทยเป็นเบื้องต้น โดยคุณภาพจากสื่อนวนิยายเพียงสื่อเดียวเป็นหลัก ภาพที่ได้จึงยังไม่ชัดเจนนัก แต่ก็น่าจะก่อให้เกิดงานวิจัยในแนวเดียวกันนี้ตามมาอีกได้มากมาย ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ฉะนั้น งานวิจัยอวัจนภาษาในนวนิยายร้อยทศวรรษ 2516-2525 จึงเป็นกระดานแผ่นแรกที่จะช่วยปูทางให้ผู้สนใจด้านอวัจนภาษาก้าวเข้ามาศึกษาทั้งด้านทฤษฎีอวัจนภาษา และการใช้อวัจนภาษาในสังคมและวัฒนธรรมไทยอย่างหลากหลายต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรมนวนิยาย

- กัญญชลา (นามแฝง). ฝันกลางฤดูฝน. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2517.
- แกมกาญจน์ สุภวรรณ (นามแฝง). อัมมณี. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2521.
- กฤษณา อโศกสิน (นามแฝง). บุปผิกทอง. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2525.
- _____ . ลมที่เปลี่ยนทาง. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2520.
- คำหมาน คนโค (นามแฝง). บ้านโพนทราย. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523.
- จามรี พรธชมพู (นามแฝง). เลือดทรนง. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2524.
- ชาติ กอบจิตติ. คำพิพากษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คนหมาก, 2524.
- ดวงใจ (นามแฝง). รัฐมนตรีหญิง. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2519.
- หมยันตี (นามแฝง). อันธการ. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2524.
- สิรินัดดา (นามแฝง). พรายนางแก้ว. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2526.*
- นันทนา วีระชน (นามแฝง). พูนกยุง. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, 2521.
- นิมิตร ภูมิदार. คนเผาด่าน. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2522.
- นิเวศน์ กันไทยราษฎร์. ถนนนอกเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คนหมาก, 2524.
- บุญโชค เจียมวิริยะ. นายอำเภอปวิวิติ. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2518.
- โบตัน (นามแฝง). ตราไว้ในดวงจิต. กรุงเทพฯ : บุรพสาส์น, 2525.
- _____ . ไม้ทองลม. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ, 2523.
- พนมเทียน (นามแฝง). มัสยา. 3 เล่ม. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2524.
- พิริยะ พนาสุวรรณ. เจ้าฟ้า. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทานตะวัน, 2525.
- รมณียา (นามแฝง). ไม้รัก-ไม้สน. กรุงเทพฯ : โชคชัยเทเวศร์, 2521.
- รุ่งทราย เพชรลดา (นามแฝง). รักเคี้ยวที่ปรารณา. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2522.
- ศรีฟ้า ลดาวัลย์ (นามแฝง). พรหมไม้ไค้ชีวิต. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : บรรณาการ, 2522.

สีฟ้า (นามแฝง). ข้าวอกนา. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2519.

สุริยัน ศักดิ์ไธสง (นามแฝง). บันทึกเลือกจากลาถยาว. กรุงเทพฯ :
พลพันธ์การพิมพ์, 2525.

โสภาค สุวรรณ (นามแฝง). ปูดาบง. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523.

_____. สายโลหิต. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2524.

หยก บุรพา (นามแฝง). อยู่กับกิ่ง. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2523.

อรุณมัย (นามแฝง). ไฟหลงเชื้อ. 2 เล่ม. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2521.

อุปัติภักดิ์ กองแก้ว (นามแฝง). สะใภ้คุณหญิง. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น, 2526.*

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* นวนิยายบางเล่มพิมพ์รวมเล่มหลัง พ.ศ. 2525 แต่ได้ลงพิมพ์เป็นตอน ๆ ในนิตยสาร
ระหว่างปี พ.ศ. 2525

บรรณานุกรม

กฤษณา เทวรักษ์. กฤษณาสอนน้อง พระนคร : แพรวพิทยา : 2513.

ยกาวัต อุกคโมทย์. สอนหญิง เรื่องงามตา : มารยาทและการแต่งกาย พระนคร :
เกษมบรรณกิจ, 2513.

ยศ สันตสมบัติและคณะ. "บุคลิกภาพและวัฒนธรรมไทย : การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น"
วารสารธรรมศาสตร์ 13, 3(กันยายน 2527), หน้า 106-123.

เสฐียรโกเศศ. ลัทธิธรรมเนียมและประเพณีของไทย พระนคร : บรรณาคาร, 2508.

สุพิทรา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

สุมิตร คุณานุก ภาษาท่าทาง กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด,
2519.

Herbert Phillips. Thai Peasant Personality : The patterning of
interpersonal behavior in the village of Bang Chan. Berhely :
University of California Press, 1966.

Robert L. Mole. Thai Values and Behavior Patterns Tokyo : Charles
E. Tuttle Company, 1973.